

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ
İNANÇLARINA YÖNELİK TUTUMLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

Cüneyd AYDIN

Danışman
Prof. Dr. Recep YAPAREL

2008

Yemin Metni

Tezli Yüksek Lisans projesi olarak sunduğum “Dinsel Fundamentalizm İle Yeni Çağ İnançlarına Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

Adı SOYADI

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Cüneyd AYDIN
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans
Tez Konusu : Dinsel Fundamentalizm İle Yeni Çağ İnançlarına
Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**
ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Dinsel Fundamentalizm İle Yeni Çağ İnançlarına Yönelik Tutumlar
Arasındaki İlişkiler

Cüneyd AYDIN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Bu araştırmanın amacı, öncelikle Dinsel Fundamentalizm ile Yeni Çağ İnançları gibi değişkenler arasındaki mevcut ilişkiyi, daha sonra da aynı değişkenlerle diğer bazı demografik değişkenler arasında var olduğu ileri sürülen ilişkileri incelemektir.

Araştırmanın örneklemini, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Müzik ve Resim Bölümü, Deniz Bilimleri Fakültesi, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin İlahiyat Bölümü, Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu ile İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi öğrencilerinden oluşan evrenden tesadüfi yöntemle seçilmiş toplam 178 kişi (erkek=63, kız=115) oluşturmaktadır. Deneklerin yaş ranjı, 18–30 olup, yaş ortalaması 21.32'dir.

Veri toplama araçları olarak, Altemeyer ve Hunsberger'in (1992) geliştirmiş olduğu Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ) ile araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA) kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular, Dinsel Fundamentalizm ile Öğrenim Alanları değişkenleri arasında ($r=.156$) $p<.05$ düzeyinde, Dinsel Fundamentalizm ile Yaş değişkenleri arasında ($r=.182$) $p<.01$ düzeyinde anlamlı ilişkinin olduğunu, ancak Dinsel Fundamentalizm'in diğer demografik değişkenlerle (medeni durum, sosyo-ekonomik düzey, yaşanan yer, cinsiyet) ve Yeni Çağ İnançları değişkeniyle arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin, öğrenim gördüğü alan türü açısından Dinsel Fundamentalizm ortalama puanları arasındaki farklılaşmayı saptamak için yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, İlahiyat Bölümü ile Resim, Müzik ve Beden Eğitimi Bölümleri arasında anlamlı farklılaşmanın olduğu ($F_{(6.171)}=4.710$, $p<.001$) tespit edilmiştir.

Yeni Çağ İnançları değişkenine bakıldığında, bu değişkenin sadece yaş değişkeniyle ($r=.248$) $p<.001$ düzeyinde anlamlı bir korelasyona sahip olduğu gözlenmiştir. Bunun dışında, Yeni Çağ İnançları değişkeninin diğer tüm demografik değişkenlerle arasında herhangi bir korelasyon tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinsel Fundamentalizm, Yeni Dinî Hareketler, Yeni Çağ, Reenkarnasyon, Astroloji, Karma.

ABSTRACT

Masters Degree Thesis

Relations Between Attitudes of Religious Fundamentalism and New Age Beliefs

Cüneyd AYDIN

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religion Sciences

The first aim of this study is to examine the relationships between Religious Fundamentalism (RF) and New Age (NA) Beliefs; at the same time between the same variables and the demographical variables such as age, sex, marital status, socio-economic status (SES) and residence.

The sample of the study consist of students who study at several faculties of different universities such as Dokuz Eylül University, Karadeniz Technical University, Cumhuriyet University and Anadolu University (m=63, f=115 total: 178). The range of age is 18 to 30 ($M_{age}=21.32$).

Religious Fundamentalism Scale used for gathering data was constructed and developed by Altemeyer and Hunsberger (1992). The other instrument (New Age Beliefs Questionnaire) was developed by the researcher.

The results showed that RF is correlated with the variable of education at $p<.05$ significant level ($r=.156$), and the variable of age at $p<.01$ significant level ($r=.182$); but it is not correlated with the other variables such as marital status, socio-economic status (SES), residence, sex and New Age Beliefs. As a result of the one-way variant analysis which is carried out in order to determine the difference between the average points of Religious Fundamentalism Scale according to the fields of education. The results showed that there is a significant difference between the average points of Theology students and Art, Music and Physical Education ones ($F_{(6,171)}=4.710$, $p<.001$).

As for the variable of New Age Beliefs, it has been found that it is significantly correlated with age variable at $p<.001$ significant level ($r=.248$). But the difference between the groups is not significant. Besides, any correlation between the New Age Beliefs and all other demographic variables, such as civil status, socio-economical status, sex and field of education, has not been found.

Key Words: Religious Fundamentalism, New Religious Movements, New Age, Reincarnation, Astrology, Karma.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. YENİ DİNÎ HAREKETLER	6
1.2. YENİ ÇAĞ (NEW AGE)	11
1.2.1. Yeni Çağ'ın Tarihçesi	14
1.2.2. Yeni Çağ'ın Ortaya Çıkış Sebepleri	15
1.2.3. Yeni Çağ'ın Temel Özellikleri	16
1.2.4. Yeni Çağ'ın Temel İnançları	23
1.3. DİNSEL FUNDAMENTALİZM (RELİGİOUS FUNDAMENTALİSM)	30
1.3.1. Dinsel Fundamentalizm'in Tarihçesi	33
1.3.2. Dinsel Fundamentalizm'in Ortaya Çıkış Sebepleri	34
1.3.3. Dinsel Fundamentalizm'in Temel Özellikleri	36
1.4. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ ARASINDAKİ İLİŞKİ	43

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ARAŞTIRMA	46
2.1.1. Araştırmanın Problemi	46
2.1.2. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri	47

2.1.3. Araştırmanın Önemi.....	48
2.1.4. Sayıtlar	50
2.1.5. Araştırmanın Sınırları	50
2.2. YÖNTEM.....	51
2.2.1. Araştırmanın Modeli	51
2.2.2. Evren ve Örneklem	51
2.2.3. Veri Toplama Araçları	54
2.3. İŞLEM.....	56
2.3.1. Uygulama	56
2.3.2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR	58
3.2 YENİ ÇAĞ İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR.....	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN YORUMLANMASI

4.1. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE İLGİLİ BULGULARIN YORUMLANMASI.....	61
4.1.1. Dinsel Fundamentalizm'in Demografik Değişkenlerle Olan Korelasyonları	61
4.1.1.1. Dinsel Fundamentalizm ile Öğrenim Alanları Değişkenleri Arasındaki İlişki	61
4.1.1.2. Dinsel Fundamentalizm ile Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişki.....	63
4.1.1.3. Dinsel Fundamentalizm ile Cinsiyet Değişkenleri Arasındaki İlişki	64

4.1.1.4. Dinsel Fundamentalizm ile Yaş Değişkenleri Arasındaki İlişki	66
4.1.1.5. Dinsel Fundamentalizm ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenleri Arasındaki İlişki.....	68
4.1.1.6. Dinsel Fundamentalizm ile Yaşanılan Yer Değişkenleri Arasındaki İlişki	69
4.2. YENİ ÇAĞ İLE İLGİLİ BULGULARIN YORUMLANMASI.....	70
4.2.1. Yeni Çağ'ın Demografik Değişkenlerle Olan Korelasyonları.....	70
4.2.1.1. Yeni Çağ ile Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişki.....	71
4.2.1.2. Yeni Çağ ile Öğrenim Alanları Değişkenleri Arasındaki İlişki	72
4.2.1.3. Yeni Çağ ile Cinsiyet Değişkenleri Arasındaki İlişki	74
4.2.1.4. Yeni Çağ ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenleri Arasındaki İlişki	75
4.2.1.5. Yeni Çağ ile Yaşanılan Yer Değişkenleri Arasındaki İlişki	76
4.2.1.6. Yeni Çağ ile Yaş Değişkenleri Arasındaki İlişki	77
4.3. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN YORUMLANMASI	79
SONUÇ	84
KAYNAKLAR	87
EK	98

KISALTMALAR

akt.	: Aktaran
A. Ü.	: Anadolu Üniversitesi
BESYO	: Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu
bkz.	: Bakınız
C. Ü.	: Cumhuriyet Üniversitesi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DF	: Dinsel Fundamentalizm
DFÖ	: Dinsel Fundamentalizm Ölçeği
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
e	: Erkek
f=	: Female
İ.İ.B.F.	: İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi
JSSR	: Journal for the Scientific Study of Religion
k	: Kız
KSİÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
K. T. Ü.	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
m	: Male
M	: Mean
n	: Sayı
NA	: New Age
RF	: Religious Fundamentalism
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
SES	: Socio-Ekonomik Status
S	: Standart Sapma
trhz.	: Tarihsiz

TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
WCFA	: World's Christian Fundamentals Association
USA	: United States of America
vb.	: Ve benzeri
YÇ	: Yeni Çağ
YÇİA	: Yeni Çağ İnançları Anketi
YDH	: Yeni Dinî Hareketler
\bar{x}	: Ortalama Puan

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	51
Tablo 2. Örneklemin Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı	52
Tablo 3. Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	52
Tablo 4. Örneklemin Öğrenim Alanlarına Göre Dağılımı	52
Tablo 5. Örneklemin Sosyo-Ekonomik Düzey Gruplarına Göre Dağılımı.....	53
Tablo 6. Örneklemin Hayatlarının En Uzun Döneminin Geçtiği Yerleşim Birimine Göre Dağılımı	53
Tablo 7. Dinsel Fundamentalizm İle Yeni Çağ ve Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	58
Tablo 8. Öğrenim Alanları Açısından Öğrencilerin Dinsel Fundamentalizm Ortalama Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi	59
Tablo 9. Dinsel Fundamentalizm Ortalama Puanları Açısından Öğrencilerin Öğrenim Alanlarına Uygulanan Tukey-HSD Testi Sonuçları	59
Tablo 10. Yeni Çağ ile Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	60

GİRİŞ

Fundamentalizm kavramının, ortaya çıkışından günümüze kadar geçen süre içerisinde tanımlanma problemiyle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bundan dolayı, kavramla ilgili olarak kuramsal bir çerçeve oluşturulamadığı, ancak açıklayıcı bazı yaklaşımların ileri sürüldüğü ifade edilebilir. Fundamentalizm, içinde bulunduğu toplumların sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik şartlarına göre farklılık göstermektedir (Albayrak, 2007: 134). Bununla birlikte, fundamentalizm olgusu, genellikle iki şekilde yorumlanmaktadır: Birincisi, “özel teolojik bir hareket olarak fundamentalizm”; ikincisi ise, “psikolojik bir zihniyet (mindset) olarak fundamentalizm”dir. Tarihsel süreç içerisinde kavramın daha çok teolojik yönüne vurgu yapılmakla birlikte psiko-sosyal açıdan da çeşitli açıklayıcı yaklaşım ve tanımlamalar sunulmaktadır. (Sezen, 2008: xvi). Yukarıda da ifade edildiği gibi, fundamentalizm kavramı, birçok alana (örneğin, politik fundamentalizm, kültürel fundamentalizm gibi) uygulanabilecekken, daha çok din ile ilişkilendirilerek “Dinsel Fundamentalizm” şeklinde kullanılmıştır. Bunun önemli bir nedeni kavramın, 19. yüzyılda ABD’de, Hıristiyan Protestanlığının, Hıristiyan dininin temel ilkelerine dönme eğiliminin bir sonucu olarak gelişen harekete atfedilmiş olmasıdır (Yaparel, 2007).

Fundamentalizm kavramı, 1900’lü yıllarda Amerika’da ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkışındaki en önemli neden, kilise ve cemaatlerdeki modernleşme hareketidir (Özkan, 2002: 10). Fundamentalizm, o zamandan bu yana modernleşmenin karşısında olmuş ve Hıristiyanlığın “temel prensipleri”ni (Kutsal Kitap’ın yanılmazlığı, ferdi hidayetin mutlak gerekliliği, İsa Mesih’in yeryüzüne gelmesinin yakın oluşu vb.) savunmuştur.

Kavram, Amerika’da ortaya çıkmasına rağmen günümüz dünyasında birçok ülkede çeşitli isimlendirmelerle (Yahudi Fundamentalizmi, Hıristiyan Fundamentalizmi, İslam fundamentalizmi gibi) kullanılmaktadır.

Fundamentalizm kavramının ortaya çıkışı, daha çok dinî bir nitelik taşımasına rağmen, McIntire'nin (1987) dediğine göre, 1930'larda farklı anlamlarda kullanılmıştır. Kavramla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, bu düşüncenin doğruluk payına sahip olduğu görülmektedir. Söz gelimi, kavram dinî konuların yanı sıra, bilimsel alanda da kullanılmaktadır. Buna göre, eğer bazı çalışmalar hiçbir görüşü dikkate almıyorsa, her zaman kendisinin yanılmazlığını ön plana çıkarıyorsa burada da fundamentalist bir anlayıştan söz edilebilir. Örneğin bazı araştırmacılar bilimin, fizik araştırmalarının sonuçlarına ciddiyetle yaklaşmasını ve açık zihinli şüpheciliğe izin vermesini öte yandan da, Ortadoks dinin kalesinden çıkarak kendisini diğer inançlara açmasını dile getirmektedirler (Tymn, 2005). Kavram, 1990'lardan sonra ise teolojik anlamının dışına taşarak sosyolojik ve siyasal anlamlarla yüklü hale gelmiştir. Sözü edilen kavram, bu zamandan sonra herhangi bir ideolojiye, dine, fikre sorgulamaksızın dogmatik şekilde inanma ve bu inancını dışarıdakilere dayatma şeklinde kullanılmaya başlamıştır. Anlaşılacağı üzere fundamentalizm kavramı, ilk önce teolojik anlamda kullanılmış olmasına rağmen daha sonraki aşamalarda anlam kümesi ideolojik ve sosyolojik anlayışları da kapsayacak biçimde genişlemiştir (Beyazyüz ve diğerleri, 2007: ss. 356-359).

Bütün bunlardan sonra denebilir ki, günümüzde fundamentalizm kavramı artık herhangi bir dinle veya kitapla sınırlı değildir. O, bir ideoloji veya doğruluğu her zaman tartışılabilir felsefi bir doktrinle de ilgili olabilir. Yani, söz konusu kavram zamanla teolojik bir terim olmaktan çıkmış ve dinle ilgisi olmayan birçok düşünce sistemini de kapsayacak şekilde anlam kaymasına uğramıştır. Bununla birlikte fundamentalizm kavramı, bugün hâlâ dinî bir çağrışım zinciri ile birlikte zihinlerde yer etmektedir. Söz konusu kavram, bizim çalışmamızda da teolojik anlamda ele alınacaktır ve "Dinsel Fundamentalizm" (DF) olarak kullanılacaktır. Bu bağlamda, Altemeyer ve Hunsberger'in (1992), kavramla ilgili olarak ileri sürdükleri şu tanım göz önünde bulundurulacaktır: "Dinsel Fundamentalizm, insanlık ve Tanrı hakkında önemli, temel, esas, yanılmaz hakikati açık bir biçimde içeren bir dizi dinsel öğretilerin olduğu inanç anlamına gelir". Bu tanımın kullanılmasının ana sebebi, araştırmada kullanılan Dinsel Fundamentalizm Ölçeği'nin (Religious Fundamentalism Scale) bu tanımın temel alınarak oluşturulmuş olmasıdır.

Yeni Çağ (New Age) kavramı, kendine özgü bir inanç sistemine sahiptir. Sahip olduğu bu inanç sistemi dolayısıyla da Dinsel Fundamentalizm (Religious Fundamentalism) kavramıyla ilişkilidir. Bu yüzden, DF ile Yeni Çağ (YÇ) kavramları arasındaki ilişki bir kısım araştırmacının dikkatini çekmiş ve bu ikisi arasındaki ilişkiyi araştırmak için bazı çalışmalar yapılmıştır. Araştırmacıların dikkatini çeken önemli bir nokta, her iki kavramın muhteva yönünden -çok az paralellik gösterse de- birbirinden epey farklı olmasıdır. Çünkü DF ne kadar tutucu bir yapıya sahipse, YÇ de en az onun kadar esnek bir yapıya sahiptir. Dikkatleri söz konusu kavramlara yönlendiren diğer bir faktör ise, bu iki kavramın ortaya çıkış tarihlerinin birbirine çok yakın olması ve buna bağlı olarak da aralarında bir ilişkinin olabileceği düşüncesidir. Buradan hareketle, zihinlerde oluşan düşünceye göre, bireylerin, inançlarına fundamentalist bir anlayışla bağlı olmaları onları YÇ felsefesine karşı olmaya sevk etmektedir. Aynı şekilde, bireylerin YÇ düşüncesini benimsemeleri, onların büyük oranda DF'ye karşı oldukları anlamını taşımaktadır. Nitekim bu çalışmada da, DF ile YÇ inançları arasında negatif bir korelasyonun var olduğu düşüncesi test edilmiştir.

Eldeki bu çalışmayla, DF ile YÇ kavramlarının, öncelikle farklı kültürler içinde ne anlam ifade ettiğini ortaya koymak, sonra da iki olgu arasında var olduğu iddia edilen ilişkinin Türk-Müslüman bir örnekleme test edilmesi hedeflenmiştir. Peki, DF kavramıyla ilişki içerisinde olduğu düşünülen YÇ kavramı ne anlama gelmektedir? Söz konusu kavramın Türk kültürü içinde kullanım alanı var mıdır? Varsa ne kadardır ve daha çok hangi sosyal kesimde görülmektedir?

DF kavramında olduğu gibi, YÇ kavramının da ortaya çıkışından günümüze kadar geçen süre içerisinde tanımlanma sorunuyla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Bir düşünce tarzı olarak kendini gösterdiği 1960'lı yıllardan bu yana, konuyla ilgilenen araştırmacılar tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır, ancak üzerinde herkesin ittifak edebileceği bir tanım henüz ortaya konulabilmiş değildir. Çünkü konuyu araştıranların bakış açıları farklılık göstermektedir. Her bir araştırmacı konuya kendi temsil ettiği saha açısından bakınca doğal olarak kavramla ilgili yapılan tanımlamalar da birbirinden farklı olmaktadır. YÇ'nin farklı araştırmacılar tarafından; bir din, din-

den ziyade bir düşünce sistemi, değişik dinlerden derlenmiş bir felsefe, kendisine mensup olanlardan para kazanan bir akım, sosyal bir hareket, büyük dinlerin karşısında duran bir dünya görüşü ve çeşitli yöntemler sayesinde tedavi edici etkiye sahip olan bir akım şeklinde ele alınması, söz konusu kavramın tanımıyla ilgili farklılıkların olduğuna örnek gösterilebilir.

Ortaya çıkışı, 1900'lü yıllardan sonra olmuştur. Aslında içerdiği bazı düşünceler binlerce yıl öncesine dayanmaktadır (Köse, 2006: 159). Ancak bir terim olarak ileri sürülmesi 1950'li yıllarından (Albasan, 2006: 24; Köse, 2006: 159) sonra olmuştur. Geleneksel dinlerin eski etkilerine sahip olmamaları başta olmak üzere çok değişik faktörler, söz konusu kavramın ortaya çıkmasında rol oynamıştır (Kallenberg ve diğerleri, 1996; akt.: Norlander ve diğerleri, 2003).

DF kavramına benzer bir şekilde, YÇ kavramı da önce Amerika'da ortaya çıkmıştır ve daha sonra da Avrupa'ya ve oradan da çeşitli yollarla dünyanın birçok yerine yayılmıştır. Ülkemizde de, özellikle elit denilen tabakanın yaşadığı bölgelerde, zaman zaman kendini göstermektedir. Kavramın, Türkiye'de kullanıldığı alanlardan bazıları şunlardır: Falcılık, medyumluk, astrolojik tahminler, çeşitli görsel ve yazılı materyaller, yoga kursları, ruh çağırma seansları, alternatif tıp uygulamaları vb. Çok yaygın olmamasına rağmen, yukarıda sayılan aktiviteler diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de görülmektedir.

Bu çalışmada YÇ kavramı, teolojik anlamda ele alınacaktır. Yani, çok değişik inançları içine alan bir sistem olarak göz önünde bulundurulacaktır. Bu bağlamda, YÇ kavramıyla ilgili olarak çalışmamız boyunca göz önünde tutacağımız tanım şu şekilde ifade edilebilir: "Yeni Çağ; Hinduizm, Budizm, Şamanizm, çok eski halk dinî uygulamaları, Batı mistisizmi ve Doğu mistisizmi- ki İslam Tasavvufu da buna dâhildir- gibi dinî uygulamaların ve düşüncelerin birleşmesinden oluşan; insanı merkeze alıp Tanrı'yı evrendeki bir enerji kaynağı olarak düşünen, kurtuluşu içsel uyanışta gören, evrendeki zıtlığı kabul etmeyip birliği esas alan; belirli bir lidere, merkeze, ibadethaneye, üye listesi ile ortak bir kutsal metne sahip olmayan ve kökleri itibariyle çok

eski tarihlere dayanan, ancak kavramlaştırılması 1950'li yıllardan sonra yapılabilen bir akımdır”.

Çalışmanın kaynak tarama aşamasında, çeşitli kütüphaneler, özellikle DEÜ'nün ilgili tarama motorları ve diğer tarama motorları kullanılmış, tarama sonucunda ulaşılan makale, tez ve kitaplar araştırmada kaynak olarak göz önünde bulundurulmuştur. Elde edilen ilgili literatürün teorik ve ampirik verileri, araştırmanın temelini oluşturmuş ve elde edilen bulgular da bu veriler ışığında yorumlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ) ve Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA) kullanılmıştır. DFÖ'nün Türk kültürüne adaptasyonu yapılmıştır. Elde edilen güvenilirlik ve geçerlik araştırma sonuçlarının da istenen düzeyde olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın yazım aşaması başlıca dört bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde, DF ve YÇ kavramlarının tanımları başta olmak üzere, bu kavramların kısa tarihçelerine, ortaya çıkış sebeplerine, taşıdıkları temel özelliklere, sahip oldukları temel inançlara yer verilmiş ve son olarak da bu iki kavram arasında var olduğu ileri sürülen ilişkiyi anlatan çalışmalar derlenerek konuyla ilgili görüşler özetlenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, araştırma (araştırmanın problemi, amacı ve denenceleri, önemi, sınırları ve sayıltılar), yöntem (araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları) ve işlem (uygulama, veri analizinde kullanılan istatistiksel işlemler) basamaklarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, DF ve YÇ kavramlarının hem birbirleriyle hem de demografik özelliklerle olan ilişkilerini ortaya koyan araştırma bulguları yer almaktadır. Dördüncü bölümde, araştırmadan elde edilen bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise, araştırmadan elde edilenler özetlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. YENİ DİNİ HAREKETLER

Yeni Çağ (New Age) kavramına geçmeden önce, bu kavramı da içine alan *Yeni Dinî Hareketler* olgusunun ortaya çıkış nedenlerinin belirtilmesi ve bu olgunun ayırt edici özelliklerinin ortaya konması, çalışmamızın konusunu oluşturan *Yeni Çağ* kavramının anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple Yeni Dinî Hareketler kavramı, genel özellikleri açısından kısaca aşağıda ele alınacaktır.

Yeni Dinî Hareketler (YDH), söylemlerinde coşkun dinî, manevi ve felsefi bir yaşantı vaat eden, bununla birlikte farklı oluşumları da içeren bir kavramdır (Barker, 1992: 9; akt.: Kirman, 2003). Bu yüzden YDH'nin, Budizm, Hinduizm, Afrika'nın eski ilkel dinleri gibi geleneklerin bir adaptasyonu olduğu ileri sürülmektedir (Walgrave, 1986: ss. 390–391).

Konuyla ilgili çalışma yapan bir kısım araştırmacı, YDH'nin ortaya çıkış sebepleriyle ilgili şunları söylemektedir: “Bugün artık Batı insanı kendisini katı bir bilimcilik ve akılcılığa kilitleyen dünya görüşüne isyan etmiş ve yeni kimlik arayışına girmiştir. İnsanlar, modern dünyanın getirdiği bunalımın stresinden kurtulmaya çalışmaktadırlar. Çağdaş psikoterapi ve psikiyatriye alternatif aramaktadırlar”. Ayrıca, sözü edilen kavramın ortaya çıkışında sekülerleşmenin de önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir. Sekülerleşmeden kastedilen, Hıristiyanlıktan uzaklaşmak ve modern aletlerin kullanımınıdır. Bu bağlamda, insanlığın tarih boyunca tecrübe ederek kesinlik atfettiği değerler, modernite tarafından tehdit edilmektedir. Hayat, kutsalla olan bağından soyutlanmaktadır. İşte YDH de, bu değerlere tekrar kesinlik atfetmekte ve bu rahatsızlığı hafifletici görevler üstlenmektedir (Köse, 2006: 15–19). Bunun yanı sıra, YDH'nin ortaya çıkışında, farklı dinî inançlar ve ibadetler, farklı bir hayat tarzı ve farklı değer yargıları birlikte etkili olabilmektedir (Kirman, 2003).

Birçok sosyolog, dinî grupların, hızlı sosyal değişimin yaşandığı dönemlerde ortaya çıktığını ifade etmektedir (Berger, 2002: 13; Hervieu-Leger, 2005: 309; akt.:

Bayer, 2006: 89). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın oluşturduğu ekonomik çöküntü, işsizlik, toplumsal yapıdaki parçalanma gibi durumlar insanları farklı bir takım arayışlara sevk etmiştir. Geleneksel değerlerin ve normların bozulmaya başladığı ve eski anlamlarını kaybettiği durumlar, YDH'nin ortaya çıkmasına uygun bir zemin hazırlamıştır (Bodur, 2000: 306; akt.: Bayer, 2006: 89). Bunun yanı sıra, YDH'nin, temel toplumsal kurum olan aile ve dinin çözülmeye başladığı Batı toplumlarında aradığı huzur ve mutluluğu bulamayan, mekanik ve materyalist ideolojilerin kimliksizleştirdiği tatminsiz ve huzursuz insanlar için modern hayatın meydana getirdiği sosyo-ekonomik ve kültürel krizden bir kaçış yolu olarak ortaya çıktığı da ileri sürülmektedir (Kirman, 1999: 226; akt.: Bayer, 2006: 89).

YDH'nin ortaya çıkış sebeplerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

a) *Sekülerleşme*: Hıristiyanlığın zarar görmesine ve insanların yeni hareketlere yönelmesine yol açmıştır.

b) *Subjektivizm*: Bazı tarikatlar ve yeni dinî cereyanlar, kendilerini *ben*'e bağlamışlardır. İnsanın, ilahlık makamına yükselebileceği fikri aşılarmaya çalışılmaktadır.

c) *Kayıtsızlık*: Bazı insanlar dine karşı kayıtsızdır. Bu umursamaz kişilikler doldurulabilir boş testiye benzetilmektedir. Bundan dolayı olsa gerek, birtakım tarikatlar ve dinî gruplar bu durumdaki insanların içindeki boşluğu doldurmak için gayret göstermektedirler. Bu durum ise, YDH'nin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

d) *Aşınmışlık*: Eski dininden memnun olmayan din mensupları, yeni bir din arayışı içine girmektedirler. Batı okültizmi (occultism) ile Doğu mistisizmi (mysticism) bu yeni din kategorisinde en dikkat çekici olanlardır.

e) *Bireycilik*: Günümüzün yeni dinî akımlarında bireycilik, hem insan benliğine hem de topluma zarar veren bir yapıya büründürülmüştür. Özellikle, Batı toplumlarında bireycilik belirgin bir şekilde yaygınlaşmaya başlamıştır.

f) *Hazcılık*: Söz konusu hareketlerden bazıları hazzı, yararcılığın ve ferdî mutluluğun ölçüsü yapmaya çalışmaktadırlar. Bu hareketler tarafından cinsel haz teşvik edilmekte, uyuşturucu madde bağımlılığı ve sınırsız hürriyet vaatleri ile gençler hazcılığa sevk edilmektedir.

g) *Küreselleşme*: Küreselleşmeyle birlikte, YDH'nin sayısında bir artış olduğu görülmektedir.

h) *Çoğulculuk*: İşçi olarak bir yerden başka bir yere giden insanlar, gittikleri yerlere dinî ve kültürel yaşamlarını da taşımışlardır. Bu vesileyle, dinî çoğulculuk Batı'da sıradan bir terim olmuştur.

ı) *Hızlı Değişim*: Hayatın her alanında olduğu gibi din ve dünya görüşlerinde de büyük ölçüde değişim yaşanmaktadır. Geçmiş toplumlarla karşılaştırıldığında, günümüzde yaşanan değişimin en temel özelliğinin hız olduğu kendiliğinden görülecektir (Özkan, 2006: ss. 31–45).

YDH'nin temel özellikleri konusuna gelince Köse, Wallis'in, bu hareketleri üçe ayırdığını bize aktarmaktadır (Wallis, 1984: 48; akt.: Köse, 2006: 23). Birincisi, dünyayı reddedenlerdir (world-rejecting). Bunlar belirgin şekilde dindardırlar. Net bir Tanrı kavramına ve tavizsiz ahlaki prensiplere sahiptirler. *Hare Krishna* ve *Moonculuk* bu grupta yer alır. İkincisi, dünyayı tasdik edenlerdir (world-affirming). Bunların teoloji ve ahlak sistemleri yoktur. İbadet yerleri ve ibadet anlayışları olmayabilir. *Transcendental Meditation* bu grubu temsil etmektedir. Üçüncüsü ise, dünya ile uzlaşanlardır (world-accommodating). Manevi olan ile dünyevi olan arasında ayırım yaparlar. Çağımız insanının manevi eksikliği olduğu kanaatinde dirler. *Charismatic Renewal Movement* bu gruba örnek olarak verilebilecek akımlardandır (Köse, 1997: ss. 120–121).

YDH, kurtuluşun zor olduğunu söyler ama kendilerinin sunduğu kurtuluş reçetelerini tatbik edenlerin kurtulabileceğine inanırlar. Bunun için de çok farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Meditasyon, yoga, grup terapisi, zihin geliştirme, potansiyeli

geliştirme gibi aktiviteler bunlardan bazılarıdır (Özkan, 2006: 24). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1950'lerde ortaya çıkmış, 1970'lerden itibaren görünürlük kazanmaya ve yaygın bir ilgi görmeye başlayan bu yeni oluşumlar, söylemlerinde coşkulu bir dinî, ruhi ve felsefi yaşantı vaat eden birbirinden farklı oluşumları ifade etmek için kullanılmıştır (Barker, 1992: 9; akt.: Bayer, 2006: 88). Avrupa'da, 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanan YDH olgusu, genelde esrarengiz karakterlidir ve bu kavramın önemli bir kısmı da Hinduizm'den kaynaklanmaktadır (Özkan, 2006: 15). Bu hareketler, Avrupa'da ve Amerika'da daha fazla yayılmıştır. Sadece Avrupa'da yirmi binden fazla yeni dinî grubun var olduğu ileri sürülmektedir. Özellikle İngiltere, bu hareketlerin fazlaca yayıldığı yerlerin başında gelir. Eldeki veriler, bu tür akımların Avrupa'nın daha çok seküler bölgelerinde fazla yaygın olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu akımların bir kısmı, bazı büyük din ve mezheplerin bir alt kolu olarak ortaya çıkmakta ve kendilerini yeni bir din olarak takdim etmektedir. (Köse, 2006: 17).

Kirman (2003), bu oluşumların binlerle ifade edildiğini ileri sürmektedir. Mensuplarının sayısı ise, beş ile on milyon arasındadır. Ona göre, bu grupların ortak özelliği, *yeni* ve *yaygın* olmalıdır (Bodur 2000: 305; akt.: Kirman, 2003). Ancak, yeni de olsalar geçmiş ile olan bağlarından tamamen kopuk değildirler, ama aynı zamanda eskiden farklı yeniliklere de sahiptirler (Stone, 1978: 129; akt.: Arslan, 2006). Kiliseler, dinî örgütlenmelerin yerleşmiş ve kurumsallaşmış şekli iken; kültürler, senkretik ve gizemli özellikler taşıyan ve bu yüzden fazla kabul görmeyen, dışlanan kültürel normların ifadeleri olan küçük, aktivist dinî formlardır (Vernon 1962: ss. 176–177; akt.: Kirman, 2003). Benzer bir şekilde Long (1987), YDH'nin genel, ortak ya da sivil dinden farklı, fakat toplumun daha aşağı katmanlarında oluşan inanç ve pratiklerin bir karışımı olduğunu dile getirmektedir. O, bu hareketlere *popüler din* adını vermektedir. Bu anlamda, popüler dinde vurgu iyileştirici, esoterik formlara sahip değerlere, mantıksal kanıtlara dayanmayan olaylara ilişkin kehanetlere ve esoterik bir kaynağa sahip olan terapik pratiklere yapılmaktadır. Çoğu durumda, uygulayıcılar ile müşteriler normal tedavi tarzlarından çekinirler. Popüler dinin bu çeşidi,

endüstri toplumlarında *insan karakterlerini tanıma, el falı, astroloji* ve bunun yanında *metafizik* inanışlar gibi pratikler altında hâlâ mevcuttur¹.

YDH'nin diğer bazı özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

a) *Kutsal Üstat*: Yeni bir din kuracağına ve problemleri çözeceğine inanılan kişidir.

b) *Kurtarıcı Reçete*: Uygulandığında insanların kurtuluşunu sağlar.

c) *Kurtarılmış Aile ve Hidayet Cemaatleri*: Bu tür gruplarda aileye önem verilir. Çünkü aile, daha samimi ve sıcak görünmektedir. Bireyselliğin doruğa ulaştığı ve ferdi hayatın daha ağır bastığı Batı toplumlarında gerçek aile görüntüsüne bürünen grupların çok daha etkili olacağı düşünülmektedir.

d) *Kıyametin Yaklaştığı Beklentisi*: Kıyametin yakında geleceği anlayışını ifade etmektedir.

e) *Senkretizm** (*syncretism*) ve *Eklektizm** (*eclectism*): Bu akımların bir diğer karakteristiği ise, yapay birlik veya seçmeci yapılı oluşlarıdır.

f) *Yeni Bir Dünya Dini, Yeni Bir Dünya Düzeni*: Bu hareketlerin dikkat çeken diğer bir özellikleri yeni bir dünya dini, yeni bir dünya düzeni kuracakları iddalarıdır. New Age Hareketi, Osho Hareketi ve Scientoloji bunun en canlı örneklerindedir.

h) *Mesih Beklentisi*: Bu gruplar, liderlerinin mesihî bir özellik taşıdıklarına ve insanlığın, bu karizmatik liderleri sayesinde kurtulacağına inanmaktadırlar.

ı) *Ateizm*: Kadiri mutlak Allah inkâr edilir. Tanrı'nın kozmik enerji olduğuna inanılır (Özkan, 2006: ss. 48–53).

YDH olgusunun tarihçesi, ortaya çıkış nedenleri ve özellikleri kısaca açıklandıktan sonra, çalışmamıza konu olan Yeni Çağ (New Age) kavramının (ki bu kavram

¹ Charles, H. Long, "Popular Religion", 1987, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/23.php> (01.07.2008), s. 1.

* **Senkretizm**: Çeşitli nedenlerle bir arada yaşama durumunda olan dinî ve kültürel geleneklerde görülen unsurların temel özelliklerini kaybetmeden tek bir unsur içinde kaynaşması sonucu oluşan yeni kültürel yapıları, gelenekleri veya düşünce ekollerini ifade eden bir kavramdır (bkz. Kirman, 2004: 198).

* **Eklektisizm**: Belli bir ekole, sisteme, teoriye, tekniğe, vb. bağlı kalmak yerine, duruma göre en yararlı veya eldeki soruna en iyi uyan, en iyi sonuç veren sistemi, tekniği veya teoriyi seçmek (bkz. Budak, 2000: 253).

YDH'nin en önemlileri içinde yer almaktadır) tanımı, tarihçesi, ortaya çıkış nedenleri, özellikleri ve temel inançları açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2. YENİ ÇAĞ (NEW AGE)

Belli bir kurumsal yapısı, tutarlı bir felsefesi ve dogması bulunmayan, ruhsal fikir ve pratikler koleksiyonundan ibaret olan Yeni Çağ'ı (YÇ) tanımlamak oldukça güçtür. YÇ, ruhsal konulara bireysel eklektik bir yaklaşımı ifade eden geniş bir hareket olarak tanımlanabilir (Arslan, 2006).

Bu kavram, köken olarak astrolojiden gelmekte ve sözlük anlamı olarak, *Yeni Çağ* şeklinde ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, kavramın özel olarak, *Kova Burcu* manasında kullanıldığı da söylenmektedir (Özkan, 2006: 124). Sjöberg ve Wahlberg (2000), YÇ olarak nitelendirilen hareketi şöyle tanımlarlar: “Hareket, XIX. yüzyılda bireyin Tanrı ile doğrudan ilişki içerisinde olmasının özel ve gizemli öğretilerinin modern köklerinden bazılarını sahiptir. Aynı zamanda o, çok eski halk dinî uygulamalarının ve düşüncelerinin bir birleşimidir. YÇ inançlarına sahip kişilerin dünyası, tuhaf enerjiler, yaratıklar ve hatta diğer metafizik olağandışı olaylarla doludur”. Hanegraaff'a (2000) göre ise; YÇ şu anlama gelmektedir: “Batı esoterik (esoteric) akımların ve geleneklerin çağdaş bir dönüşümüdür”. Hanegraaff (2000), tanımlamaya devam eder ve YÇ'yi iki anlamda ele alır. Birincisi, söz konusu akım seküler dinin açık ve tutarlı bir göstergesidir. O, insanların kendi kişisel tercihlerine göre, yine kendileri için ruhsallığa anlam verme imkânı sağlar. İkincisi, YÇ kişisel tecrübe üzerine vurgu yapılan, kişiselleştirilmiş dinin bir çeşidi olarak görülmektedir. Ona göre, YÇ'nin ortaya çıkması, dinin tamamen yeni bir şeklinin nasıl kendi kendine oluştuğunu gösterir ki, o daha eski geleneklere benzeyebilir, ama aslında tamamen yeni temeller üzerine kurulmuştur. Albasan (2006) ise, daha çok birey üzerine vurgu yaparak YÇ kavramını şöyle tanımlamaktadır: “Her bireyin eteğindeki taşları ortaya döküp onları kucaklamak, onlarla yüzleşmek, onlarla barışık olmak zorunda olduğu bir içsel uyanış ve değişim zamanıdır” (s. 14).

YÇ, aynı zamanda benzer inançları ve yönelimleri olan bir grup hareket için de kullanılan bir isimdir. Bunun yanı sıra o, bir hareketten çok bir düşünce veya felsefe biçimi olarak da değerlendirilebilir. Bu akımın taraftarları, kendilerini yeni ve heyecanlı, sınırları zorlayarak bir arayış içinde olan kimseler olarak tanımlamaktadırlar (Köse, 2006: 159). Ayrıca YÇ, kendi içinde bir sınıftır. Resmî dinlere benzemez. O, tam olarak bireyselliğin heterojen bir hareketidir². YÇ'nin tek bir din olarak tanımlanmasının zor olduğunu ve onun sadece bir hareket olduğunu söyleyenler de vardır. Bu kavram, esasen Doğu'dan etkilenmiş metafiziksel ideolojilerin bir toplamıdır. İnsanların biyolojik olarak geliştiğini ve şimdi ruhsal olarak gelişmesi gerektiğini öğretir. Bunun ötesinde, onu tasvir etmek zordur³. Bir kısım araştırmacıya göre YÇ kavramı, herhangi bir teolojik durumun hoş görülmesidir. Sadece tek yönlü öğretileri ve ahlaki mükemmellikleri olan Hıristiyanlığın dar görüşlülüğüne karşı olmaktadır⁴.

Batılı bazı araştırmacılara göre YÇ, ruhsal inançların ortaya çıkardığı, tanımlanmış geleneksel anlamda bir din değildir. O, yalancı bilimlerin, örgütlerin ve dinî kültürlerin kayıp birikimine vurulmuş bir etiket olarak görülür⁵. Onun, henüz bir form olarak gelişemediğini söyleyenler de vardır. Bunlara göre, onun belirginleşmesi için gerekli olan bütün elementler hızla gelişmelidir ve YÇ ile ilgili yazıldığında doğru olarak yazabilmesi için, söz konusu bileşenler homojen bir bütünlük içinde karışmalıdır. Kavramın, kadın ve erkeklerin kişisel zihinlerinde henüz somutlaştırılmamış ruhsal bir güç, kuvvet olarak var olduğunu düşünenlerin yanı sıra, onun, genişçe bir konu olduğunu ve bu durumdaki bir konuda herhangi bir sosyal mutabakatın olmadığını düşünenler de vardır⁶. Bir kısım yazılarda ise bu kavram, hem dinî hem de sosyal bir hareket olarak ifade edilmektedir. O, Hıristiyanlığa düşman ve yabancı olan bir dünya görüşüdür. Hinduizm, Budizm, Taoizm ve Batı gizemciliği başta olmak üzere, Doğu dinlerinin ve mistik geleneklerin farklı derecelerdeki sentezleridir. Aynı şekilde YÇ'yi, astrolojiden yola çıkarak tanımlamak da mümkündür. Buna göre, söz

² "New Age Spirituality", <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

³ "New Age Movement", <http://contenderministries.org/newage.php> (01.07.2008), s. 1.

⁴ "What is the New Age Movement", <http://carm.org/nam/nawhatis.htm> (01.07.2008), s. 1.

⁵ "New Age", http://skeptix.myweb.uga.edu/skep_7.html#7.1 (01.07.2008), s. 2

⁶ Imogene, C. Fales, "What is the New Age", 1994:6, <http://spirithistory.com/newage.html> (01.07.2008), s. 1.

konusu hareketin, yeni olması bir yana, kökleri çok eskilere dayanan bir olgu olduğu ileri sürülebilir⁷. Bu görüşün aksine YÇ'yi, XX. yüzyılın geniş bir hareketi olarak tasvir edenler de vardır. Bunun yanında onu, hâlâ insanları doğal güçle tedavi edenlerin ve diğer katılımcıların dağınık bir ağı olarak tanımlayanlar da mevcuttur. Yine o, insanlara kazançların ve hizmetlerin satıldığı bir market bölümüyle de ilgili görülebilmektedir⁸.

Norlander ve diğerleri (2003), YÇ'nin küresel bir bakışla, gelişimin süreçleri ve bireyden büyük ölçüde etkilenen dinî bir hayat görüşü olduğunu belirtmektedirler. Onlar, bu konuda Hammer (1997)'in görüşlerine de yer verirler ve onun, bir din tarihçisi olarak YÇ'yi her ne kadar çok yönlü, bağımsız, devamlı ritüelleri ve kesin üyeliği olmasa da, bir din olarak nitelendirdiğini ve terimleştirdiğini dile getirirler (Hammer, 1997: 21; akt.: Norlander ve diğerleri, 2003).

Aupers ve Houtman (2006), sosyo-bilimsel edebiyatın çoğu kısmında, giderek daha fazla kullanılmaya başlanan YÇ teriminin, görünüşte birbiriyle tamamen tutarsız olan birtakım dinsel fikirler ve uygulamalar için kullanıldığını ifade ederler. İşte bu yüzden YÇ kavramı için, Baerveldt (1996), “kendi işini kendisi yapan bir din”; Hamilton (2000), “karma bir din”; Possamai (2003), “dinî ihtiyaçlar menüsü” ve Lyon (2000), “dinsel süpermarket” ifadelerini kullanmışlardır. Luckmann'a (1967) göre ise YÇ, çokça psikolojik, terapötik (tedavi edici etkisi olan), büyülü, kısmen bilimsel ve anlaşılması zor materyali toplayıp tekrar paketleyerek bireyin tüketimine sunan bir akımdır. Daha da yakın geçmişte Bruce (2002), YÇ'yi, mezhep çevrelerinde kişisel tercihleri bastırarak güç olmadığına dikkat çekerek, “yayılan bir din” olarak tanımlamıştır (Bruce, 2002: 99; Luckmann, 1967: 75; akt.: Aupers ve Houtman, 2006). DeYoung (1997) ise, YÇ'yi, modernizmin çocuğu olarak görür⁹.

⁷ Craig, Branch, “New Age Movement”, 1996, <http://rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.07.2008), s. 1.

⁸ “New Age”, http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008), s. 1.

⁹ James, B. DeYoung, “Modernity's Discontents: The Growing Convergence of the New Age Movement and Postmodern spirituality”, 1997, <http://www.tren.com/e-docs/search.cfm?oid=x&exact=TRUE&author=DeYOUNG%2C%20James%20B%2E&action=query> (01.07.2008), s. 3.

Sutcliffe (2002)'ye göre YÇ, diğerlerinden farklı deneyimsel bir form değil, en yeni şekilde popüler dinin bir alt görünümü olarak sınıflandırılabilir alternatif kutsallığın çeşitliliğinin günümüzde daha çok eski bir şifresidir (s. 11). Ayrıca Sutcliffe (2002), *Children Of The New Age* adlı eserinde, York'un (1995), YÇ kavramının tanımlanmasıyla ilgili olarak şu satırlarına yer verir: "Yeni Çağ, şemsiye gibi birçok farklı grubu ve kimliği kapsar. Aynı zamanda o, bir dizi toplantının, seminerin, konferansın ya da seremoniler arasındaki geçişin taraftarıdır. Yani o, bir öğreti değildir ve sonuç olarak değişik insanlara değişik anlamlar ifade eder ve dahası *geçicilik* ile özdeşleşen kısa süreli gruplardan oluşur" (York, 1995: 330; akt: Sutcliffe, 2002: 22). Daha sonra o, Hanegraaff'ın (1996), *New Age Religion and Western Culture* (Yeni Çağ Dini ve Batı Kültürü) adlı eserinde, YÇ kavramını, dünyevi kültür için düşünülmüş Batı'ya özel bir oluşum olarak tanımladığını ifade eder (Hanegraaff, 1996: 14; akt: Sutcliffe, 2002: 24). Sutcliffe (2002), diğer araştırmacıların bu tanımlamalarına yer verdikten sonra YÇ'yi, birçok kimsenin, üzerinde değişik ve geniş yorumlar yaptığı sembolik bir terim, medyanın çokça bahsettiği bir ifade ve doğru bir ürün olduğunu öne sürer (s. 29).

1.2.1. Yeni Çağ'ın Tarihçesi

YÇ'nin belli bir kurucusu olmayıp çeşitli kaynaklardan beslenerek ortaya çıkmıştır. İlk olarak, Alice Ann Bailey tarafından genişletilmiş ve popülerleştirilmiştir. Sonraları, bu düşünce ile üç araştırmacı açık bir şekilde meşgul olmuştur. Bunlar: *Marilyn Ferguson*, *Ingo Mörth* ve *Ina-Maria Greverus/Gisela Wela*'dır. Ancak en büyük öncüsü *Ferguson* kabul edilmektedir (Özkan, 2006: ss. 127–128). YÇ'nin birçok fikri, binlerce yıl öncesine dayanan anlayışları da kapsamakla beraber bir kısım araştırmacı, YÇ'nin başlangıç tarihini 1950'lerdeki bazı süreçlerin sonucuna dayandırır (Albasan, 2006: 24). 1960'lı yıllarda kendisini gösteren bir düşünce tarzı olduğunu söyleyenlerin yanı sıra (Barker, 1989: 190; akt.: Köse, 2006: 159), 1960'lı yıllarda ABD'de ortaya çıkmış ve oradan da Avrupa'ya yayılmış olduğunu ifade edenler de vardır (Özkan, 2006: 123).

YÇ, 1970'lerde Hıristiyanlığın ve laik hümanizmin geleceğe yönelik etik ve ruhsal rehberliğindeki başarısızlığına tepki olarak devam etmiştir. Kökenleri astroloji, Hinduizm, gnostik gelenekler, ruhsalcılık, Taoizm, büyü ve diğer neo-pagan geleneklerde bulunabilir. Yıllardır süren bu felsefenin, gizlilik ve bireysellikten türediğini ileri sürenler de vardır. Özellikle, Blavatsky'nin *New Theosophy*, Hanegraaff'ın *New Age*, Daisetz Teitaro Suzuki ve Aldous Huxley'in çalışmaları, 1970'li yıllarda YÇ inançlarına sahip olan bireyleri etkilemiştir (Aupers ve Houtman, 2006). Bu kavram, 1980 ile 1990 yılları arasında birçok akımın eleştirisini almıştır. Hareketin bazı uygulamaları alaya alınmış ve grup liderleri kendilerine bağlı olan kişilerden kazandıkları servet yüzünden eleştirilmişlerdir¹⁰. Bazı yazarlara göre ise bu sistem, Amerikan medya toplulukları tarafından 1980'lerin sonu boyunca tanıtılmaya devam etmiştir¹¹.

Norlander, Gard ve Lindholm'a (2003) göre, eski geleneklerin iş görmemesi durumunda, geleneksel olmayan bakış açıları ortaya çıkar ve kendine taraftar bulur. Bu yüzden *Yeni Çağ* ya da *Yeni Ruhaniyet* geniş yayılım sağlayabilmiş ve kökleri değişik yollarla insanlar arasında yayılabilmektedir. İskoçya Kilisesi, 1990'larda İskoçya'daki YÇ düşünce ve uygulamalarının aktif bir şekilde arttığını bildiriyordu. Şimdi ise, kiliseye bağlı olmayan pek çok insan, dünya görüşlerini Hıristiyanlık yerine, YÇ felsefesine göre biçimlendirmektedir (Sutcliffe, 2002: 14).

YÇ kavramının çok çeşitli tanımları ve tarihçesi ele alındıktan sonra, söz konusu kavramın ortaya çıkış nedenleri üzerinde durulacaktır. Esasen YDH'nin yukarıda sıralanan ortaya çıkış sebepleri, YÇ için de geçerlidir. Ancak bu sebeplerin yanı sıra, üzerinde durulması gereken birkaç nedenden daha söz etmek gerekli görülmektedir.

1.2.2. Yeni Çağ'ın Ortaya Çıkış Sebepleri

YÇ felsefesi, binlerce yıl öncesine dayanan anlayışları da kapsamakla beraber, 1960'lı yıllarda kendisini gösteren bir düşünce tarzı oldu. (Barker, 1989: 190; akt.: Köse, 2006: ss. 159–160). Bununla birlikte, 1960'lı yıllardaki Amerikan gençliğinin

¹⁰ "New Age Spirituality", <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 3.

¹¹ "New Age" http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008), s. 2.

hedonist bir dünya görüşüne sahip olması ve okültizme ilgi duyması nedeniyle Doğu dinlerinin dünya görüşleriyle fazlaca ilgilenmeleri, YÇ'nin ortaya çıkış sebepleri arasında sayılabilir (Özkan, 2006: ss. 124–125).

Konuyla ilgili olarak yapılan bir çalışmada, insanların bu tür inançlara ilgi duymalarının sebepleri birkaç madde halinde sıralanmıştır. Bunlar: Heyecanlı ve ilginç hikâyelerden hoşlanma, üstün iletişim gücüne sahip olma, gördüğüne ve hissettiğine inanma, farklı anlam çıkarma isteği, hiçbir şey yokken anlam çıkarma, saf-dilliktir (Gray, 1991; akt.: Sjöberg ve Wahlberg, 2000).

Norlander ve diğerleri (2003) yaptıkları bir çalışmada, kavramın ortaya çıkış nedenleriyle ilgili olarak, Kallenberg ve diğerlerinin (1996) şunları söylediğini ifade etmektedirler: “Geleneksel değerler ve gelenekler artık rağbet görmüyor. Hıristiyan kilisesi eski rolüne sahip değil ve insanlar üzerinde etkileri pek yok. Bu durumda geleneksel olmayan bakış açıları ortaya çıkmakta ve taraftar bulmaktadır” (Kallenberg ve diğerleri, 1996; akt.: Norlander ve diğerleri, 2003). Bu konuda, benzer bir nedeni Tucker (2002) da dile getirir ve önce şu soruyu sorar: “Yeni Çağ, bireyselliğin olduğu çevrelerde niçin daha popülerdir”? Bazı din sosyologları bu soruya, sosyal ve psiko-sosyal yaralar üzerine odaklanarak cevap verir. Tucker (2002), şöyle devam eder: “Uygarlık bireyselliği ve en önemlisi dini kapsayan geleneksel ve sosyal kurumları bir derece zayıflatmayı teşvik eder. Din zayıfladıkça insanların, dünya görüşü oluşturmak için herhangi bir manevi kemeri olmayacak. Sonuç olarak, birçok birey laikleşmenin bıraktığı ruhsal boşluğu Yeni Çağ düşünceyle doldurmaya başlayacak”. Orenstein (2002) ise gizli, ruhani nedenlere imanı olan insanların, dinsel inançlarından dolayı ve onlara mantıklı geldiği için, gizli ve olağanüstü güçlere ilişkin iman sahibi olmalarını bir başka etken olarak ileri sürmektedir.

1.2.3. Yeni Çağ'ın Temel Özellikleri

YÇ hareketinde, *evrim* kavramı önemli bir yere sahiptir. Burada evrim, manevi anlamda kullanılmaktadır (Köse, 2006: 160). Yani, hem ruhun hem de beden

evrimi söz konusudur. İnsan gelişiyor ve yakında yeni tinsel ufukların içine sıçrayacak. Bunun için de çeşitli pratikler tasarlanmıştır¹².

YÇ'nin fikirleri daha çok Hıristiyanlıkla ilişkilendirilmektedir. Ancak bu hareket, diğer inanç sistemlerinden veya felsefelerden birçok unsuru da içinde barındırmaktadır (Barker, 1989: 191; akt.: Köse, 2006: 162). Bu sebeple YÇ grupları, otoriter bir lidere ve misyoner anlayışa dayalı bir grup yapısı arz etmezler. Hareket, çoğu resmî dinlere benzemez ve bu sebeple de kutsal bir metne, temel bir merkeze ve merkezî organizasyona, üyelere, resmî ruhban sınıfına vb. özelliklere sahip değildir ve onu takip edenlerin istatistiği tutulamamaktadır¹³. Bunun örneklerinden birisi şudur: *Networking* adlı kitap bin iki yüzün üzerinde organizasyonlar, merkezler, yardımsever grupları, topluluklar ve bağlantılar listelemektedir. Bu konuda bazı popüler yayın ve dergiler şu şekilde sıralanabilir: *New Age Journal* (Yeni Çağ Dergisi), *Body Mind Spirit* (Beden Zihin Ruh), *Yoga Journal* (Yoga Dergisi), *Gnosis, East West* (Doğu-Batı), *Neotic Sciences And Omega* (Neotik Bilimler ve Omega)¹⁴. Bazı yazarlar, YÇ'nin, insanın ruhi değişiminin yanı sıra, çok farklı grup hareketlerini ve hipotezleri de kapsadığını dile getirir. Onlara göre bu hareket, daha ziyade dinlerin ve organizasyonların koalisyonundan oluşmaktadır. Bu araştırmacılar, YÇ'nin bilim, ticaret, sağlık, tıp, eğitim, din ve politikadan sanata varıncaya kadar modern hayatın bütün kollarına nüfuz ettiğini de vurgulamaktadır. Böylece hareket, bu geniş alana yayılış sayesinde, kendini genişçe değişmiş formlarda ifade etmeye başlamıştır (Özkan, 2006: ss. 124–125). YÇ inançlarına sahip kimseler, kendi aralarında özel tanımlamalar ve terimler kullanırlar. Yukarıda sayılan özelliklerinden ötürü, üyelik listeleri, belirli bir dogması olmayan ve organizesiz olan YÇ kavramını tanımlamak oldukça zordur¹⁵.

Özkan (2006), YÇ inançlarına sahip kişilerin şu düşüncelerine yer vermektedir: “Yeni Çağ; bütün kültürlerin, soyların, yeryüzündeki bütün dinlerin müntesiple-

¹² “New Age”, http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008), s. 3.

¹³ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 3.

¹⁴ Craig, Branch, “New Age Movement”, 1996, <http://rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.07.2008), s. 1.

¹⁵ Steve, Keohane, “The Age-Old New Age Movement”, trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

rince ifade edilen, tecrübe edilen ve keşfedilen gerçek olacaktır. Yeni Çağ'ın girmesiyle birlikte bu dünya hayatı değişmeksizin kıyamet kopacak ve bütün evren Yeni Çağ'a göre yeniden dizayn edilecektir. Her şeyin yenilendiği bu hayatta insan, tanrısal güç elde edecektir” (ss. 131–132). Ayrıca, YÇ felsefesinin savaş istemediği, barış ve birliği amaçladığı ifade edilmektedir. Buna binaen, hareketin temel amacının, bu dünyayı rahatça yaşanılacak bir hale getirmek olduğu söylenebilir.

YÇ'de, kullanılan kelimeler de çok önemlidir. Bu hareket, kendine özgü kelimelere sahiptir. Onlardan bazıları şöyledir: *Kutsallık, birlik, teklik, uyum, transformasyon, kişisel gelişim, insan potansiyeli, uyanıklık/farkındalık, enerji, bilinç/bilinçlilik, ağ, yeni dünya düzeni, tek dil, tek hükümet, tek para, tek din, evrensel bilinç* vb¹⁶. Bu kelimeler, hareketin konuşma ve yazışmalarında kullanılan önemli kelimelerdir. Bunun yanında, YÇ kitaplarında azımsanmayacak kadar *kendilik (özbenlik)* kelimesi de kullanılır. Bu durum ise, insan figürünün merkeze alınmasından dolayıdır. Anlaşılacağı üzere YÇ, resmî dinlerde kullanılan terimleri pek kullanmamaktadır.

Her insan, gücü oranında birliği başarabilir, kendi yolunda gidebilir ve olaylarla ilgili kararını kendi verebilir. Bu kararlar asla yanlış olmayacaktır. Çünkü bu kararlar, onları alan insanın sahip olduğu zihinde yanlış değildirler¹⁷. YÇ, kendi içinde bir sınıftır ve resmî dinlere benzemediği için özgür ve ruhsal bir harekettir.¹⁸

Ekoloji düşüncesi, hareket içinde önemli bir konuma sahiptir. Bu çerçevede vejetaryenlik, organik ziraat, ev dokumaları, ev içi üretim sanayi ve *küçük güzeldir* esasına dayalı bir alternatif anlayışı, tercih edilen bir hayat tarzının unsurları olarak görülmektedir (Bruce, 1995: 105; akt.: Köse, 2006: 160). Hareket, sembol olarak tabiatla da bağlantılı olarak *gökkuşağı*'ni seçmiştir. Gökkuşağı sembolü, mitolojiden kaynaklanmakta ve yer ile gök arasındaki köprüyü ifade etmektedir. Aynı zamanda

¹⁶ “Seven Major Teachings of the New Age”, <http://carm.org/nam/moreaboutnam.htm> (01.07.2008), s. 1.

¹⁷ “New Age Movement”, <http://contenderministries.org/newage.php> (01.07.2008), s. 1.

¹⁸ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

bu sembol sevginin, idealizmin, arzunun ve her çeşit rengin de bir ifadesidir (Özkan, 2006: 129).

Bazı araştırmacılar, YÇ'nin ne yapıp ne yapmadığını şu şekilde sıralamaktadırlar: O, bütün dinleri, kültürleri ve yönetim biçimlerini emerek aynı kapta bütünleştirir ve böylece bütün sistemleri bir ruhsallık içinde birleştirmiş görünür. Ayrıca kişinin; Tanrı, doğa ve kendisiyle mistik tecrübelerle sahip olması için çeşitli anlamları kullanır. Ne yapmadığına gelince o; insanın bir günahkâr olduğunu, insanın, her şey için Tanrı'ya bağlı olduğunu, cezanın ebedî olduğunu, İsa'nın, sadece Tanrı'ya giden yol olduğunu öğretmez ve Hıristiyanlığı da tek doğru olarak kabul etmez¹⁹.

YÇ grupları arasında ilaçlar, meditasyon, ruhsal teknolojiler ve diğer maceralar yoluyla şeytan veya cinlerle ilişki kurmak gibi sahte/taklit kabul edilen dinî tecrübeler yaygındır²⁰. Ayrıca YÇ, savaşla ilgili sanatları, yoga egzersizlerini, transandantal meditasyon, yeni düşünce, Tanrı ile sohbet gibi konuları içerir²¹. Hareketin diğer pratikleri ise şu şekilde sıralanabilir: *Yoga, tepkibilimi, siyah-beyaz sihir, ateşte yürüme, kendinden geçme yöneltmesi, terapötik dokunuş, transpersonel psikoloji, büyü dini, parapsikoloji, büyü, Thi Chi, Şamanizm, hipnoterapi, akapunktur, Zen, gevşeme, seminer çalışmaları, gözünde canlandırma* vb. gibi²². Aslında *ruhlarla irtibat kurma* da, bazı YÇ grupları için önemli bir pratiktir ve iyi bir finans kaynağı haline gelmiştir (Barker, 1989: 191; akt.: Köse, 2006: 162). Zaidman (2003) ise, YÇ inançlarına sahip kişilerin kullandıkları diğer bazı pratiklerle ilgili olarak şu cümlelere yer vermektedir: “Yeni Çağ inançlarına sahip kişiler, Yeni Çağ müziği çalarlar, tütsü yakarlar ve mağazalarda enerji dengelemek için mağaza yakınlarına bir su memba koyarlar”. Aynı zamanda onlar, ufolara ve mesaj aldıklarını söyledikleri dünya dışı varlıklara da inanmaktadırlar. YÇ tarafından sıkça kullanılan birtakım işaretler de vardır: *Piramit, üçgen, üçgen içinde göz, tek boynuzlu at, yin-yang* (bir daireyi paylaşan siyah beyaz), *keçi başı ve kristaller* bu hareketin favori objeleridir. Diğer bazı

¹⁹ “More on the New Age Movement”, <http://carm.org/nam/moreaboutnam.htm> (01.07.2008), s. 1.

²⁰ Steve, Keohane, “The Age-Old New Age Movement”, trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

²¹ “Why I Believe New Age and New Age Belief are False”, http://peace_of_mind.net_New.htm (01.07.2008), s. 2.

²² Craig, Branch, “New Age Movement”, 1996, <http://rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

objeler ise; *Gökkuşuğu, kelebek, kamalı haç, eş merkezli yuvarlaklar, lambanın ışınları ve hilalay*'dir²³.

YÇ'nin diğer bir özelliği ise, bütün dünya dinleri kadar organize bir dinin rehberliğini izlemekten çok, Neopaganizm (yeni putperestlik), Şamanizm ve Okültizm'in* mistik geleneklerinden ihtiyacı olanları alıp kendi ruhsal seyahatlerinin temellerini inşa etmesidir²⁴. Onun ana amacı, dünyaya barış getirmektir. Bu, önce İsa'nın liderliğinde başarılacaktır. Diğer bazı amaçları ise, dünya yemek otoritesi, dünya su otoritesi, dünya ekonomik düzeni ve tamamen yeni bir dünya düzeni oluşturmaktır.

Açık, belirli üyeler veya sert hükümler hakikaten var değildir. Hareket en iyi, ilgili kitap ve müzik dükkânlarında, ayrıca fuar gibi fikirlerin satıldığı yerlerde görülür²⁵. Bunun yanı sıra, üç ana dinin (Hıristiyanlık, Müslümanlık ve Yahudilik) inançları ve pratikleri birbirine geçirilmiş durumdadır²⁶. Sjöberg ve Wahlberg'e (2000) göre her ne kadar, YÇ inançlarına sahip kişilerin dünyası tuhaf enerjileri, ruhları hatta yaratıkları ve diğer metafizik olayları içeriyor olsa da aslında bu, görüldüğü gibi ürkütücü değil, daha çok pozitif olasılıklarla dolu bir dünyadır.

Reenkarnasyon ve karma inançları YÇ'nin merkezî inançlarından. YÇ inançlarına sahip kişilere göre, hareketin önemli bir diğer parçası da *astrolojidir*. Aynı zamanda bazı araştırmalara göre YÇ inançlarının, geleneksel dinî inançlara benzediği de söylenebilir. Bunun yanı sıra, onun içinde günlük batıl inançlar da vardır (Sjöberg ve Wahlberg, 2000).

²³ "New Age", http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008), s. 2.

* **Okültizm (occultism)**: Gizli, gizli bilim, gizlilik. Gizli bilimcilik eski geleneklerin öğretilmesi demektir. Bu gelenek ve bilgiler üç esasa dayanır. 1- Tek Tanrı fikri, 2- Reenkarnasyon, 3- Tekâmül. Okültizmin araştırma alanında, ruhlara danışarak gelecek hakkında insan kaderini öğrenme, Yahudi mistisizmi, astroloji konuları vardır (bkz. Arıkdal, 1998: ss. 146–147).

²⁴ Craig, Branch, "New Age Movement", 1996, <http://rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

²⁵ "New Age", http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008), s. 2.

²⁶ Craig, Branch, "New Age Movement", 1996, <http://rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.07.2008), s. 1.

Hanegraaff'a (2000) göre bütün YÇ inançlarına sahip kişiler, *Dualizm*^{*}e (ikicilik) ve onun içindeki birçok forma itiraz ederler. Tanrı ve insan, onların en derin özünde birdir. Terapiler, insanın tümünü içine almalıdır. İyileştirme süreci, ruhsal gelişimin bir sürecidir. İnsanlık, doğa ile kayıp bağlantısını yeniden keşfetmelidir. Bunun yanı sıra hareket, *indirgemeciliğe* ve onun çeşitli formlarına da karşı çıkmaktadır. Evren, ölü bir mekanizmaya benzemez. Evren, yaşayan bir organizmadır ve ruhsallığın boyutu materyal süreçlere indirgenemez. Buna binaen, YÇ inançlarına sahip kişiler, kalıntılara, insan eliyle yapılan şeylere ve gizemli objelere büyük önem atfederler. Örneğin; Tibet Hanları, güneş enerjisi verenler, renklendirilmiş mumlar, büyü kitapları ve teyp kayıtları²⁷. Hanegraaff (2000), bütün bunlarla birlikte YÇ düşüncesinde feminist hareketlere de rastlanabileceğini ifade etmektedir.

Bir kısım araştırmacıya göre YÇ, bir din değildir. Onun izlenecek bir doktrini yoktur. Bir merkez binası yoktur. O, bir dünya felsefesidir. Hiçbir merkezî yönetime sahip değildir. Bir yöneticilik programı yoktur. Onaylanmış bir okulu ve sertifika veren bir kursu da yoktur. Ayrıca onun tapınağından da söz edilemez. Yine bu hareketin, danışmak için başvurulacak bir liderinin, kutsal bir şamanının, ortak bir kitabının, toplantı ve programlarının olmadığı da ifade edilmektedir. "Falanca böyle dedi" yoktur. Üstat sözü ya da bir nasihatçi bulunmaz. Her birey kendi vicdanı, içsel birikimi, bilgisi, anlayışı ve çabası ile kendini geliştirir (Albasan, 2006: ss. 18-24).

Albasan'a (2006) göre eski geleneklerde, bir altın çağdan söz edilir. Bu çağda insan, kendi ilahî boyutuyla bütünleşecektir. Zihinsel olanaklarında en yüksek derecede bir artış olacaktır. Kova burcu devrine rastlayan bu altın çağa girmek, astrolojik hesaplara göre an meselesidir ve bazı astrologlara göre de bu çağ başlamış durumdadır (s. 27). Ona göre YÇ, yeryüzündeki tüm bilgilerin yenileneceği, tek bir esasa bağlanmayacağı çağdır. 2000 yılı ve ötesi, derslerin yenilenme çağıdır ve buna bilgi çağı da denir. Bu çağda her insan kendi hareketinden bizzat kendisi sorumlu olacaktır. Hiç kimseden şefaahat beklenmeyecektir. Kişi; Tanrı ile arasına hiçbir mürşit, yol gösterici, dış rehber, dinî temsilciler koymadan sadece rehberi olan *yüksek benliği*'nin

* **Dualizm:** Temelinde, birbirine indirgenemeyen iki ilkenin veya cevherin mevcudiyetine inanç bulunan her sisteme dualizm denir ve monizmin zıddıdır (bkz. Bolay, 1999: 210).

²⁷ "New Age", http://en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008), s. 1.

sesine kulak verecektir (Albasan, 2006: 227). O, YÇ felsefesinin, her insanda var olduğuna inanılan *sezgisel* bir bilgiyi ortaya çıkardığını ve bu bilginin içinde teklik olduğunu ileri sürmektedir (Albasan, 2006: 19).

Norlander ve diğerleri (2003) YÇ felsefesinde, şu anda ve burada yaşamının önemli olduğunu söylerler. Kişi, hayatı her dakikada koşulsuz yaşamalı ve gerçeklerden kaçmamalıdır. Hayattaki en üst değer maddeci olmamaktır. Her birey, kendi içsel duygularını izlemeli, dinlemeli ve ona göre hareket etmelidir. İnsanlar, toplumun davranış değerlerine eleştirel bakmalı ve doğru olana yine kendileri karar vermelidirler. Bireyler olarak, insanlar kendi hayatları ve kararları üzerinde tamamen kendileri karar verme hakkına sahiptirler. Birey, diğer insanların fikir ve bakış açlarına saygı göstermeli ama kendisinin de düşünme ve yer belirlemesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla insanlar, kendi hareketlerinden sorumludur. Çünkü başkalarına zarar vermemek esastır. Bu anlamda sorumluluk, insanın diğer insanları rahatsız etmemesi ve kendi hareketlerinin sonuçlarından sorumlu olmasını ifade eder. Benzer şekilde Tucker (2002) da, YÇ inançlarına sahip bireylerin sıklıkla *kendinle barışık olmak, işbirlikçi çalışma* ve onun gibi şeyler üzerinde duran modern eğitim felsefesini öğrettiklerini söylemektedir. Bu bireyler çoğunlukla, kendi dışında bir sosyal çevre ya da herhangi bir otoriteyi reddederler. Hareket, herkes için eşitliği savunur. İyileştiriciler ve hastalar yer değiştirebilir. Sosyal çevre, YÇ teolojisine de yansıtılmıştır. En önemlisi, ruhani evrenin merkezinde olan ve kutsal sayılan, birey ve onun iç dünyasıdır.

Tucker'a (2002) göre, YÇ ideolojisi, kutsal bir metin veya profesyonel el yazmalarıyla kanunlaştırılmamıştır. YÇ teolojisini yayan bir kurum da yoktur. İnsanlar kuralları çiğnediler diye asi olarak tanımlanmazlar ve hiç kimse uygun davranmadı diye aforoz edilmez ya da profesyonel yaptırımlara tabi tutulmaz.

Tucker (2002), evlilik konusunda ise, hâlâ evli olanların çoğunun, evliliğin daha zor olduğu geleneksel evliliği reddettiğini söyler. Ona göre, birkaçı ekonomik geçimlerini sadece hareketin kendilerine sunduğu aktivitelerden sağlamaktadır. Bunun yanı sıra birçoğu, başka yollarla kendilerine maddi destek sağlar. Öğretmenlik,

hemşirelik gibi kendilerine yardımcı olabilen mesleklerde çalışırlar. Arkadaşlıklarında olduğu gibi, iş ve oturdukları yerleri de düzenli olarak değiştirirler.

DeYoung (1997), beklendiği gibi YÇ'nin, Hıristiyanlık açısından etik problemlerinin var olduğunu ifade eder. Her şey bir iken, YÇ nasıl iyi ve kötünden bahse-der? O, işte bu yüzden mantıksal tutarlılığın, hareket için çok da önemli olmadığını ifade etmektedir. Ona göre, klasik YÇ bakış açısında iyi ve kötü yer almaz. Gerçeklik kendi kendini oluşturur. Bu yüzden kimse başkalarının acılarından sorumlu olmaz²⁸. Tucker'a (2002) göre YÇ içinde, üç büyük dinde olduğu gibi ahlaki mükemmelliklere de yer yoktur. Ona göre, bireyin tanrılaştırılması dışında, YÇ ruhaniliği çoğu psikiyatri gibi ahlaki göreceliği benimser. Bu sebeple konuyla ilgili bazı yazılarda, YÇ inançlarına sahip bireylerin ahlaki yargılardan kaçındıkları ifade edilir²⁹.

Sonuç olarak, YÇ'nin doğası her ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın; genel olarak tanınmış liderlerin ve organizasyonların yokluğu, bazı öğretiler ile yaygın uygulamalar onu aynı karakteristik özelliklere sahip olan çoğu hareketten bir bütün olarak ayırmaktadır (Sutcliffe, 2002: 24).

1.2.4. Yeni Çağ'ın Temel İnançları

YÇ'nin temel inançları, şu başlıklar altında sıralanabilir:

a) *Tanrı İnancı*: YÇ inançlarına sahip kişilere göre Tanrı, bütün özelliklerini kaybetmiştir. O, şahsi olmayan bir güç olarak düşünülmektedir (Özkan, 2006: 129). Tanrı, kişisel olmayan bir enerjidir. YÇ'nin çoğu uzmanları doğa ana, güneş, ay ve yıldızlar gibi doğanın hepsine aslında bir tanrı olarak tapılabileceğini iddia ederler³⁰. YÇ inançlarına sahip bireylerin epey bir bölümü, panteist görüşe sahiptir. Onlar, her şeyin Tanrı olduğuna ve her şeyin Tanrı'yı birlikte yaptığına inanırlar. Bu yüzden,

²⁸ James, B. DeYoung, "Modernity's Discontents: The Growing Convergence of the New Age Movement and Postmodern spirituality", 1997, <http://www.tren.com/e-docs/search.cfm?oid=x&exact=TRUE&author=DeYOUNG%2C%20James%20B%2E&action=query> (01.07.2008), s. 4.

²⁹ "What is the New Age Movement", <http://carm.org/nam/nawhatis.htm> (01.07.2008), s. 1.

³⁰ "Seven Major Teachings of the New Age", <http://jeremiahproject.com/prophecy/newage01.html> (01.07.2008), s. 2.

doğanın bir parçası olan insan, Tanrı'nın da bir parçasıdır³¹. Yine, bu kişilere göre Tanrı, kişisel bir iyilik babası değildir (Hıristiyanlıkta olduğu gibi). Fakat o, kişisel olmayan bir güçtür. Tanrı, her şeydir ve her şey Tanrı'dır. Tanrı, diğer her şeyi yaratan değildir, fakat varlık olarak hepsinin parçasıdır³². Bir diğer makalede de, yine Tanrı konusunda panteist bir yaklaşım sergilenmekte ve onun her şeyle birlikte olduğu vurgulanmaktadır³³.

Keohane (trhz), Geisler'in, YÇ'nin tipik 14 doktrini üzerinde dururken, kişisel olmayan bir tanrıdan bahsettiğini söyler. Keohane (trhz), konuyla ilgili şunları söylemektedir: "YÇ inançlarına sahip bireylere göre Tanrı, yaratmadan ayrı üstün bir varlık değildir. Evrende tek bir öz vardır. Herkes ve her şey bu tek özün bir parçasıdır. Bu, *monizm* (bircilik) olarak bilinir. YÇ'nin Tanrı'sı, kişisel olmayan bir varlıktır"³⁴. Sjöberg ve Wahlberg (2000), Tanrı inancı konusunda şunları söylerler: "Tüm tanrılar inanılır olabilir ve hiçbiri diğerinden iyidir denemez. Fakat bu tanrılar, YÇ'nin merkezinde değildirler. Gerçekte herkes bir tanrı olabilir, çünkü herkes Tanrı'nın ruhundan bir parçaya sahiptir". Norlander ve diğerleri (2003) ise, Tanrı'nın her şeye sızan bir enerji gücü olduğunu söylemekte ve biz insanların, bu enerjiye sahip olduğumuzu ve buna kendimizi sakinleştirerek ve sessiz durarak mesela aşk, güç, akıllılık ve benzeri şeylerle ulaşabileceğimizi ileri sürmektedirler.

Tucker'a (2002) göre, YÇ tanrıları ve ruhları, YÇ inançlarına sahip bireylerin kendileri gibi olayları ve kişileri yargılamazlar. Çünkü Tanrı'nın insanlar üzerinde otoritesini kullanacak evrensel bir üst varlık olma durumu yoktur. Bunun yerine insanlar, kendi Tanrı ve ruhlarını ihtiyaç duyulduğunda yardım edecek arkadaş benzeri bir şey olarak tarif ederler. Tucker (2002), sözlerine şöyle devam etmektedir: "Denebilir ki; YÇ sosyal çevresinin merkezî özelliklerini, onun doğaüstü varlıklarında yansıtılmış olarak buluruz. YÇ terapik tanrısı buna göre bireyselleştirilmiştir. Bireylerin,

³¹ "New Age Movement", <http://contenderministries.org/newage.php> (01.07.2008), s. 1.

³² "More on the New Age Movement", <http://carm.org/nam/moreaboutnam.htm> (01.07.2008), s. 1.

³³ "What New Agers Believe", http://www.beliefnet.com/story/80/story_8055_1.html (01.07.2008), s. 1.

³⁴ Steve, Keohane, "The Age-Old New Age Movement", trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

evrensel bir Tanrı'dan ziyade, çağrıldığında yardıma gelecek kendi Tanrı ve tanrıları vardır”.

b) *İnsan İle İlgili İnanç*: YÇ inançlarına sahip bireylere göre, gelmekte olan *Kova Burcu*'nda insanın kendisi Tanrı olacaktır. Şu ana kadar fark etmediği varlığındaki güçleri fark edecek ve onları kullanacaktır. Bu harekette insan, hayat ve hayatın ruhu olarak kabul edilir ve panteist anlamda, Tanrı'nın bir parçası olarak görülür (Özkan, 2006: 130). YÇ, insanın kendi kendisinin tanrısı olduğunu ve buna bağlı olarak da güçlerin yaratıcısı olduğunu kabul eder³⁵. Bunun yanı sıra, insan merkezdedir ve gelecekteki barış ve uyum için bir umuttur. Aynı zamanda bu hareket, insanın temel doğasının iyi ve kutsal olduğunu da öğretmektedir³⁶. YÇ içinde, insan ölümsüz olarak düşünülür ve bu haliyle tanrısal bir varlık olarak görülür (Albaskan, 2006: 16). Benzer bir yazıda konu şöyle ele alınmaktadır: “Her şey Tanrı ise ve insan her şeyin bir parçası ise, o zaman insan tanrıdır. İnsan, doğal olarak iyidir ve o, sınırsız potansiyele sahiptir”³⁷. Norlander ve diğerlerine (2003) göre ise, her insan, kendi içinde bütün olan, daha büyük bir bütünün parçası olarak görülür. Her biri, herkesin ait olduğu ve olan her şeyin diğer nesneyi etkilediği daha geniş bir içeriğin parçasıdır. Onlar, her bireyin tek olduğunu ve ifade edilmeye ihtiyaç duyduğunu dile getirirler. Onlara göre, herkes tektir ve ancak kendimizi iyi hissederek doğamızdaki teklik ifade edilebilir. Norlander ve diğerleri (2003) insanın, YÇ inançlarına sahip bireyler tarafından, gelişmek ve kendisini ifade etmek için benzersiz potansiyele sahip bir varlık olarak görüldüğünü söylemektedirler. Tucker'a (2002) göre ise, YÇ düşüncesinde insanla ilgili olarak en dikkat çekici şeylerden biri, *benlik-kendi*'nin kutsal olduğuna fakat aynı zamanda eksik olduğuna ve yardıma ihtiyaç duyduğuna inanılmasıdır.

c) *Kurtuluş İnançları*: YÇ'ye göre kurtuluş, olağanüstü bilgiler için şuurun serbest kalması anlamına gelmektedir (Özkan, 2006: ss. 132–133). Kurtuluş, kutsal bilinç ile uyum içinde olma anlamına da gelmektedir. Bilgi, doğru düşünceye ulaşma-

³⁵ “Seven Major Teachings of the New Age”, <http://jeremiahproject.com/prophecy/newage01.html> (01.07.2008), s. 1.

³⁶ “What is the New Age Movement”, <http://carm.org/nam/nawhatis.htm> (01.07.2008), s. 1.

³⁷ “More on the New Age Movement”, <http://carm.org/nam/moreaboutnam.htm> (01.07.2008), s. 1.

nın bir formu olarak görülür ve bu yüzden günahтан değil, cahillikten korunmuş olmaya ihtiyaç vardır³⁸. Bazıları ise, insanlığın kurtuluşunun meydana geleceğine inanmakta ve bunun da, insanların diğerleriyle ve kendi tanrılarıyla birliğin tecrübesi içinde bir noktada buluştuğunda mümkün olacağını söylemektedirler³⁹. YÇ inançlarına sahip bireylere göre, İncil'deki anlamıyla kurtuluşa ihtiyaç yoktur. Bu kişilere göre çözüm, insanlığın bilinçliliğini değiştirmekte yatmaktadır. Onların zihninde kurtuluş, *bir* ve *tek* olanla tam bir birleşmeyle kolayca olacaktır⁴⁰.

d) *Günah, İyi ve Kötü İle İlgili İnançlar*: YÇ inançlarına sahip kişiler, cehennem ve hesap gününün varlığını inkâr ederler. Bundan dolayı, günahın ve kötülüğün varlığını da inkâr ederler⁴¹. Bu durumda kötü veya günah yoktur dolayısıyla şeytan da yoktur. Sadece, insanın cahillik yüzünden yaptığı hatalar vardır. Bu yüzden yanlış anlama olabilir ama günah yoktur⁴². YÇ'de, İncil'in tanımladığı günah kavramına yer verilmez. *Bir, her şeydir ve her şey birdir* kutsal görüşü içinde, ne iyi ne de kötü vardır. Birlik felsefesinde etik ayrımlar yoktur ve iyi ile kötü gibi zıtlıklara da inanılmamaktadır⁴³.

e) *Gelecek Yaşam (Reenkarnasyon)*: Ölümden sonra tekrar doğmayı ve diğer bir hayatta yaşamayı ifade eder. Bu, çoğu kez kendini, tekrar eden bir insan devinimi olarak gerçekleştirir. Bu inanç, ruh göçü ile benzer bir inançtır⁴⁴. Bazıları, süreklilik içinde tekrar doğuma, ölümün olmadığına ve yaşamın ruhsal olduğuna inanır. Diğer bazıları ise, ruhlarımızın yeni beden ve bedenlerde seçim yapmadan önce bir müddet beklediğine inanırlar. Bu durumda, cennet ve cehennem zihinde var olan bir durum

³⁸ "More on the New Age Movement", <http://carm.org/nam/moreaboutnam.htm> (01.07.2008), s. 1.

³⁹ "What New Agers Believe", http://www.belifnet.com/story/80/story_8055_1.html (01.07.2008), s. 1.

⁴⁰ Steve, Keohane, "The Age-Old New Age Movement", trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

⁴¹ "Seven Major Teachings of the New Age", <http://jeremiahproject.com/prophecy/newage01.html> (01.07.2008), s. 2.

⁴² "More on the New Age Movement", <http://carm.org/nam/moreaboutnam.htm> (01.07.2008), s. 1.

⁴³ Steve, Keohane, "The Age-Old New Age Movement", trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

⁴⁴ "New Age Spirituality", <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

olarak kalır⁴⁵. Buradaki gelecek yaşam, İncil ve diğer kutsal kitaplardakine benze-
mez. Aslında bu inanç yeni değildir ve neredeyse Doğu dinleri kadar eskidir⁴⁶.

Baloğlu (2000), *Reenkarnasyon* adlı eserinde kavramla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Reenkarnasyon, ruhun bir bedenden başka bir bedene göçü ya da intikalidir. Buna tekrar doğuş da denir ve Arapça karşılığı ‘tenasüh’tür” (s. 9). Tena-
süh veya reenkarnasyon ile ilgili diğer kullanımlar şöyledir: *Tekrar doğuş ve ruh göçü* (Baloğlu, 2000: 23). Curcanî’den (1987) yapılan bir alıntıya göre tenasüh, ru-
hun bir bedenden ayrıldıktan sonra, beden ve ruhun birbirine düşkünlüklerinden do-
layı, ruhun hiç zaman geçirmeden hemen başka bedene geçmesidir (Curcanî, 1987: ss. 97-98; akt.: Baloğlu, 2000: 27). Baloğlu’na (2000) göre Reenkarnasyon, *tekrar, yeniden* anlamlarına gelen (re) öneki ile somut bir formda şekillenmek, bedenlenmek anlamına gelen *incarnation* kelimesinden mürekkep bir kelimedir. Bu haliyle o, *be-
denin ölümünden sonra, ruhun yeni bir bedende görünmesi* anlamını ifade etmektedir (s. 28). Benzer bir şekilde kavramı şöyle tanımlayanlar da vardır: “Türkçe’de ‘yeni-
den bedenleşme’ anlamına gelen ‘reenkarnasyon’ sözcüğü, Latince kökenlidir ve ‘ete kemiğe bürünme’ anlamına gelir” (Çobanlı, 2005: 12). Norlander ve diğerleri (2003) ise, konuya biraz farklı bir açıdan bakarlar ama onlar da aslında benzer şeyleri şu şekilde vurgulamaktadırlar. “Ölüm, var oluşumuzun sonu anlamına gelmez. Ölüm, diğer bir bilinç seviyesine geçmektir. Bu geçiş, tam anlamıyla başka bir enerjinin hüküm sürdüğü ve dünyadaki benzer limitlerimizin olmadığı paralel dünya, ruh dün-
yası olarak anlatılır”.

Çok eski tarihlerden beri en eski kavim ve milletlerde de var olan bu inanç, şu ortak özellikleri ihtiva etmektedir: 1) Ruhlar, sonsuza dek bir bedenden diğerine ge-
çer, 2) Sevap ve ceza ahirette değil, bu bedende gerçekleşir, 3) Ameli iyi olanlar, mükâfatlarını bir dahaki yaşamlarında daha güzel suretlerde gelmek şeklinde alırlar, 4) Kötü ameller işleyenler ise, cezalarını hayvan, bitki, cansız varlıklara intikal et-

⁴⁵ “What New Agers Believe”, http://www.beliefnet.com/story/80/story_8055_1.html (01.07.2008), s. 1.

⁴⁶ Steve, Keohane, “The Age-Old New Age Movement”, trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

mek suretiyle görürler, 5) Devirler, sonsuz olarak tekerrür eder, 6) Cennet ve cehennem yoktur. (Baloğlu, 2000: 200).

Bu temel inançların yanı sıra, farklı din ve felsefelerden alınmış değişik birçok inanç da YÇ akımının kapsamında yer alır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Karma: Bu kavram, ahlaki bir kâinat nizamı anlamına gelmektedir. Buna göre, şimdiki hayatta işlenen ameller, karma kanununa göre canlının kaderine tesir eder ve tekrar vücut bulmasında rol oynar. Bu yüzden bütün canlılar, kendi durumlarını kendi amelleriyle kazanırlar. Karma, tenasüh inancına bağlı olarak işlev görür (Sarıkcıoğlu, 2004: ss. 168–169). Başka bir kaynakta kavramın, kişinin şimdi ve geçmişte yaptığı davranışlarının toplamı anlamına geldiği ifade edilmektedir⁴⁷. Kavram, “fiil etki kaderi” anlamını da ifade eder. Buna göre, yaşamımızın sonunda karmamıza göre ödüllendirilir veya cezalandırılırız. Karma, Reenkarnasyon inancıyla da bağlantılıdır ve Hinduizm’den gelmektedir⁴⁸.

Astroloji: Bu kavramın, Grekçe astron kelimesinden *astres* (yıldızlar) ve logos kelimesinden *discour* (söz, hitabet) meydana geldiği ifade edilmektedir. Bu ilim, yıldızlara bakarak istikbalin önceden bilinebileceği iddiasındadır (Fleury, 1996: 9). Aynı zamanda astroloji, yıldızların teşkil ettiği burçların, insanlar üzerinde etkilerinin var olduğu inancıdır. Hatta bazı yazarlar, mizaç ve huy değişikliklerini bile burçlara bağlamaktadırlar. Kaynakları insanlık tarihi kadar eski olan astrolojinin (yıldız ilmi), uzay çağında bile günlük hayata karışmış olduğu söylenmektedir (Fleury, 1996: 4). Bir başka kaynakta kavram şöyle tanımlanmaktadır: “Yeryüzünde meydana gelen bir olay sırasında göğün genel durumunu, iyi ya da kötü niteliklerini saptayan ve bu durum ile olayın türü ve gelişmeleri arasındaki bağlantıyı inceleyen bilgi dalıdır” (Büyük Larousse, 1986: 908). Bu kavramın içeriğine göre, birisinin doğum tarihindeki gezegenlerin uyumu, o kişinin, kişisel geleceğini ve kişiliğini tahmin etmeye yarar⁴⁹.

⁴⁷ “Why I Believe New Age and New Age Belief are False”, http://peace_of_mind.net_New.htm (01.07.2008), s. 3.

⁴⁸ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 3.

⁴⁹ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalara dayanılarak astroloji tarihinin beş bin yıldan daha fazla bir döneme uzandığı ifade edilmektedir (Ornstein, 2001: 17). Bunun yanı sıra astroloji, falcılık ve medyumluktan farklı olarak daha çok bir gözlem ve istatistikle de ilgi olarak kabul edilmektedir. Astrologlar gezegenlerin, birbirinden çok uzakta oturan insanlar üzerindeki etkisinin şaşırtıcı benzerliklerini tespit etmişlerdir (Ornstein, 2001: ss. 48–49). Bir diğer çalışmada ise, astroloji şöyle tanımlanmaktadır: “Astroloji; güneş, ay, gezegenler ve yıldızların dünyadaki her şeye ve insanlara olan etkilerini inceleyen eski bir sanattır” (Asımgil, 2004: 49).

Monizm: Bircilik anlamına gelir. Buna göre, var olan her şey kutsal enerjinin tekil bir kaynağından gelmektedir⁵⁰.

Panteizm: Var olan her şey Tanrı’dır, Tanrı var olanların hepsidir. Y inançlarına sahip kişiler, Tanrı’yı kutsal bir kitapta değil, kendi içlerinde ve tüm evrende ararlar⁵¹. Tucker’ın (2002), bu konuda görüşme yaptığı bazı bireyler Tanrı konusunda şunları söylemektedirler: “Sen ve ben tanrıyız ve onlar da (ruhlar) tanrıdır, yani her şey tanrıdır”. Aydın (2002), *Din Felsefesi* adlı eserinde çeşitli şekillerde tarif edilen bu kavramın, şu şekilde tanımlanabileceğini söylemektedir: “Tanrı-lem ikiliğini kaldıran, Tanrı’nın her şeyi ihtiva ettiğini, hatta onun herşey olduğunu, dolayısıyla ne tabiatın ne de insanın müstakil varlıklar olarak görülebileceğini, onların sadece ilahî varlığın farklı tarzlardaki açılımlarından ibaret olduğunu ileri süren dinî ve felsefi bir doktrindir” (s. 186). Arslan (2002) ise, panteizmi şöyle tanımlamaktadır: “Tanrı, evrenden ayrı veya onu aşkın bir şahıs değildir. O, ya doğanın kendisi veya doğal düzenin bir cephesidir. Tanrı, her şeydir ve her yerdedir veya her şeydedir” (s. 231). Bir başka kaynakta kavram şöyle tanımlanır: “Modern felsefecilerden özellikle Spinozayla anılan ve Tanrı ile doğanın özdeş olduğu; evrenin, aşkın bir Tanrı’nın özel bir yaratımı değil, tam tersine Tanrı’nın varlığının bir devamı olduğu inancıdır” (Budak, 2000: 590).

Panenteizm: Panenteizm, herşey Tanrı’dadır demekte buna rağmen, Tanrı ile lemi aynı saymamaktadır (Aydın, 2002: 198). Buna göre panenteizm, Tanrı’yı so-

⁵⁰ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 1.

⁵¹ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

yut, mutlak gibi veçheleriyle âlemin üstünde; somut, izafi gibi veçheleriyle de âlemin içinde görür (Aydın, 2002: 203). Benzer şeyler bir başka kaynakta şöyle ifade edilir: “Tanrı, var olanların hepsidir. Tanrı, bir kez evrendedir ve aynı zamanda evreni de aşar”.

Evrensel Din: Her şey Tanrı olduğu için, bu durumda sadece tek gerçek vardır ve bütün dinler en iyi gerçeğe ulaşan farklı yollardır. YÇ inançlarına sahip kimseler, bütün güncel dinleri barındıran yeni bir evrensel dinin gelişeceği ve dünya genelinde kabul göreceğini umarlar⁵².

Yeni Dünya Düzeni: Cins, ırk, din ve ayırımın diğer tüm formlarının biteceği, insanların kendi kabile ve uluslarına olan sadakatlerinin yerini dünya ve insanlara olan sadakatlerinin alacağı bir düzendir⁵³.

Çağdaş Konular: Çocuk aldırma, kınanmış değildir ve resmî bir doktrin olarak yoktur. Genellikle bu hareket, çocuk düşürmeyi seçmek için kadın haklarının destekleyicisidir⁵⁴. Bunların yanı sıra; *vejetaryenlik, pasifizm, fal, tarot, bütün dinlerin birliği* (syncretism), *meditasyon ihtiyacı, büyümlü pratikler, Tanrı ile insan benzerliği, doğa ötesi varlıklardan vahiylerin devam etmesi, sonsuz evren, alternatif tıp* gibi inanç ve uygulamalar da YÇ düşüncesi içinde yer almaktadır⁵⁵.

1.3. DİNSEL FUNDAMENTALİZM (RELİGİOUS FUNDAMENTALİSM)

Dinsel Fundamentalizm (DF) kavramı, İngilizce fundamental, temel, vazgeçilmez ilke anlamında olup, ABD’de XIX. yüzyılda binyıl inanışının yaygınlaşması sonucunda gelişen tutucu Protestan hareketinin adıdır (Ana Britannica, 1994: 44). Benzer şekilde, DF’yi birinci dünya savaşı sırasında ABD’de gelişmekte olan Protestan menşeli dinî akım olarak tanımlayan kaynaklar da vardır (Meydan Larousse,

⁵² “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 1.

⁵³ “New Age Spirituality”, <http://religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008), s. 2.

⁵⁴ “What New Agers Believe”, http://www.beliefnet.com/story/80/story_8055_1.html (01.07.2008), s. 1.

⁵⁵ Steve, Keohane, “The Age-Old New Age Movement”, trhz., http://bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008), s. 1.

1971: 306). Yine DF, geleneksel Ortodoks (Protestan) inançlarına, Kutsal Kitap'ın yanılmazlığına aşırı bağlılık, tutuculuk, her türlü geleneksel inanca bağlılık olarak da tanımlanır (Oxford Ansiklopedik Sözlük, 1985: 670). Kavram, bir başka kaynakta ise şöyle tanımlanmaktadır: “O, bugün Protestan Hıristiyan Ortodokslar'ın tutucu bir türü anlamında kullanılmaktadır” (A Dictionary Of Comparative Religion, 1970: 292). Encyclopedia Britannica'da (1970) ise, kavramla ilgili şu bilgiler yer almaktadır: “Fundamentalizm, ABD'de ve Canada'da ortaya çıktı. Açıkça iki anlatım içinde görülür: 1) Hıristiyan düşüncenin muhafazakâr bir çeşidini belirtir ki bu, liberal ve modern eğilimin zıttıdır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde etkilidir. 2) Tutucu bir programın, hareketin ve organizasyonların belirli bir ismidir” (s. 1009).

Özkan'a (2002) göre DF, Amerikan Protestanlığına özgü bir kavramdır ve evanjelizmin bir alt türüdür. Özkan (2002), *Amerikan Fundamentalizminin Dünü Bugünü* adlı makalesinde kavramı tanımlamaya şöyle devam etmektedir: “Bu kavramın sözlük anlamı; temel, esas, esaslı vb. gibidir. Latince *fundament* kelimesinden türetilmiştir. Bu kelimeye, sadece Amerikan İngilizcesi'nde rastlanmaktadır ve terim olarak, Kutsal Kitap'a sıkı sıkıya bağlı olan Amerikan Protestanlığı'nın teolojik bir kolu olup, İncil kritiğine ve modern tabiat bilimlerine karşı olan bir grup manasına gelmektedir”. Ayrıca Özkan (2002), DF ile ilgili olarak Watt'ın (1993), şunları söylediğini ifade etmektedir: “Hıristiyanlar arasında suskun, kendi küçük dünyasına çekilmiş, dünyanın geri kalan kısmıyla bütün ilişkilerini kesmiş grupların, bu içe kapanık tavırları genellikle ‘fundamentalizm’ olarak ifade edilebilir” (Watt, 1993: 253; akt.: Özkan, 2002). Kentel (2004) de, kavramın tanımlanmasıyla ilgili olarak, Watt'ın görüşlerine benzer görüşler ileri sürer ve şunları söyler: “Günümüzde bu kavram, büyük bir şehir halkının kültür ve güç merkezinden tecrit edilmiş olan kızgın taşralıların faaliyeti olarak gösterilmektedir. Bu tanım, günümüzdeki fundamentalistlere büyük ölçüde uymaktadır”⁵⁶. Diğer bir görüş, DF'nin bir tür “problem çözme biçimi” olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, kavramın bu çerçevede ele alınıp anlamaya çalışılması ve değerlendirilmesi daha doğru olacaktır (Yaparel, 2007).

⁵⁶ Zeki, Kentel, “Fundamentalizm, Kilisenin Karanlığından Çıkışı Düşünen Rahibin Yaktığı Bir Mumdur”, 2004, <http://ilkadimdergisi.com/196/dusunce-zekikentel.htm> (01.08.2008), s. 2.

Bir kısım araştırmacıya göre, herhangi bir din havzasında, toplumun dinî değer ve ideallere dönüşünü savunanlar, politik iktidar aracılığı ile köklü değişimler öngörüyorsa, bunlara *fundamentalist*, bu akıma da *fundamentalizm* denir ve bu anlamda İslam dünyasında olduğu gibi Hıristiyan ve Yahudi dünyasında da fundamentalist hareket ve faaliyetler vardır (Bulaç, 1997: 57). Bulaç (1997), Sarıbay'ın (1993) konuyla ilgili olarak şunları söylediğini aktarmaktadır: “Tevhid fikri tanımı gereği *tekil ve homojen* bir dünya tasarımını öngörür ve fundamentalizm hakikatin tekliğine olan inançtır” (Sarıbay, 1993; akt.: Bulaç, 1997: 111). Günümüzde ise fundamentalizmin hayata, bilgiye, ahlaka ve estetiğe karşı tahripkâr bir saldırganlık şeklinde görüldüğü de ileri sürülmektedir (Bulaç, 1997: 184).

Schuratz ve Lindley (2005) DF'yi, zihni kapalılık ve inançların sorgulanmaması ya da diğer bakış açılarının dikkate alınmaması olarak tanımlamaktadırlar. Laythe ve diğerleri (2002), hazırladıkları bir makalede kavramla ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedirler: “Fundamentalizm, sağcı otoriter anlayışın din kisvesinde ifade edilmiş şeklidir” (Hunsberger, 1995; akt.: Laythe ve diğerleri, 2002). Yancey (2004) ise bu kavramın, Amerikan kültürünü kilisenin etkisinden uzaklaştırma çalışmalarına karşı çıkan muhafazakâr (tutucu) Protestan mezhebindekileri tanımlamada kullanıldığını ileri sürmüştür.

Yukarıdaki görüşlerin yanı sıra Yaparel (2007), “köktendincilik” biçiminde kullanılan “fundamentalizm” kavramının hangi olguya işaret ettiği konusunda zihinlerin net olmadığını ifade etmektedir. Ona göre, birçok araştırmacı söz konusu kavramın kültürler arası uygulanabilirliğinin olmadığına inanmakta ve bu kavramın yerine dindar aşırıları (religious extremist), dindar radikaller (religious radicals) gibi kavramları tercih etmektedirler.

Altemeyer ve Hunsberger (1992) ise, kavramın tanımıyla ilgili olarak şunları söylemektedirler: “Dinsel Fundamentalizm, insanlık ve Tanrı hakkında önemli, temel, esas, yanılmaz hakikati açık bir biçimde içeren bir dizi dinsel öğretilerin olduğu inanç anlamına gelir”. Onlara göre DF, pek çok dinde bulunabilecek bir tutum olarak da tanımlanabilir.

1.3.1. Dinsel Fundamentalizm'in Tarihçesi

Kaynaklarda yer aldığı şekliyle bu hareket, 1910 ile 1918 yılları arasında yayınlanmış olan ve Hıristiyanlığın temel öğretilerini kapsayan bazı broşürlere dayanır (Meydan Larousse, 1971: 670). Bu konuda Özkan (2002) şunları kaydeder: “Fundamentalizm kavramı, ilk olarak 1910’dan 1915 yılına kadar zengin dindarların finanse ettiği *Temel Prensipler* (The Fundamentals) adı altında neşredilen yazı dizisiyle ortaya çıkmıştır. Böylece modernleşmeye karşı büyük bir gruplaşma başladı”. Bir müddet sonra 1919’da *Dünya Hıristiyan Fundamentalistler Birliği* (WCFA) kurulmuştur. Böylece fundamentalizmin bu şekli, Hıristiyan dindarlığında doğmuş ve o zamandan beri genel bilimsel saha kavramı olarak varlığını sürdürmüştür. Yancey’e (2004) göre ise bu kavram, 1920’lerde ABD’de icat edilmiş ve Amerikan kültürünü, kilisenin etkisinden uzaklaştırma çalışmalarına karşı çıkan muhafazakâr Protestan mezhebindekileri tanımlamada kullanılmıştır. Kavram, 1920’lerde ise, Amerika’da kullanılmaya başlanmıştır. McIntire’a (1987) göre fundamentalizmin başlangıcı, ABD’de oldu. O, bu kavramı, 1920’lerde ilk olarak Laws’ın kullandığını ve daha sonra da, bu düşüncenin yayılmaya başladığını ifade etmektedir. Bir müddet sonra Straton, kendi gazetesine *The Fundamentals* ismini vermiştir (s. 433). Ayrıca fundamentalizmin, 1925’te Amerika’nın *Tennessee* eyaletindeki bir devlet okulunda öğrencilerine evrim teorisini öğretmekte olan bir öğretmen aleyhinde açılan dava ile dünya çapında tartışmaya yol açtığı ileri sürülmektedir (Meydan Larousse, 1971: 670).

Kudriashova (2003), DF’nin ilk olarak, XIX. yüzyılın ikinci yarısında bazı Hıristiyan evanjelik grupları (Kalvinistler, Presperiteryanlar ve Baptistler) nitelendirmek için ABD’de kullanılmaya başladığını ifade etmektedir. O, 1909 ile 1915 yılları arasında *The Fundamentals* başlığı altında birtakım bültenin yayınlanmasının da fundamentalizm ismini pekiştirdiğini söylemektedir. Kudriashova (2003), Batılı bilim adamlarının üç dini de incelerken bu terimi kullanmalarının daha sonraki yıllarda olduğunu söyler. Ona göre, günümüzde bu kavram, çeşitli politik-dinsel hareketler ve kuruluşların teorik ve pratik eylemlerini tanımlamak için kullanılmaktadır.

Kentel (2004), DF kavramının, I. Dünya Savaşı sıralarında ABD’de geliştiğini ve Protestan kökenli bir akım olduğunu ileri sürmektedir⁵⁷. Fundamentalizm isminin, 1930’larda farklı anlamlarda ele alındığı ve şimdilerde ise daha çok bir parti anlamında kullanıldığı söylenebilir. Fundamentalistler, 1940 ile 1970 yılları arasında birbirinden ayrılıp iki grup olmuşlardır. Her iki grup da kendi görüşünün doğru olduğunu iddia etmiştir. Böylece fundamentalizm adı, birçok yerde kullanılmaya başlamıştır. Okullarda, kiliselerde, Dünya Kilise Grupları’nda ve neredeyse bütün dünyada kullanılır olmuştur. DF, 1970 ile 1980 yılları arasında bazı değişmelerle birlikte yine de kişisel konulara girmemiştir ve Hıristiyanlığın köklerine bakmaya devam etmiştir (McIntire, 1987: ss. 434–435).

1.3.2. Dinsel Fundamentalizm’in Ortaya Çıkış Sebepleri

Birinci Dünya Savaşı sonrasında, İlahiyat’ta liberalizmin gelişmesinden ve toplumsal yozlaşmanın daha genel belirtilerinden kaygı duyan *binyılcılar* New York kentinde ve Philadelphia’da çok sayıda konferans düzenlediler. Bu konferansların başarısı, 1919’da “Dünya Hıristiyan Fundamentalistler Birliği” (World’s Christian Fundamentals Association) adı altında daha büyük ve geniş bir örgütün kurulmasını sağladı. Bu konferans, sonraki otuz yıl boyunca yeni adıyla fundamentalist hareketin dayanacağı platformun temellerini attı. Daha sonra dinsel ve din dışı yaşamdaki modernist eğilimlere tepki olarak özellikle XX. yüzyılın başlarında güçlenmiştir (Ana Britannica, 1994: 44).

Yaparel’e (2007) göre DF, günümüzde modernite diye adlandırılan söz konusu dönüşümün bir ürünüdür. Kentel (2004) ise, bugün dillerden düşmeyen DF kavramının ilk olarak, bu akımın öngördüğü İncil’in tek doğru olarak ele alınması ve dünyayı büyük yıkıma sürükleyen Hıristiyan Batı uygarlığına getirdiği eleştiri nedeniyle ortaya çıktığını ileri sürmektedir⁵⁸. Öte yandan Özkan (2002), bütün fundamentalist Hıristiyanların ortak inancının, gerçek manada öze, saf İncil’e, saf

⁵⁷ Zeki, Kentel, “Fundamentalizm, Kilisenin Karanlığından Çıkışı Düşünen Rahibin Yaktığı Bir Mumdur”, 2004, <http://ilkadimdergisi.com/196/dusunce-zekikentel.htm> (01.08.2008), s. 1.

⁵⁸ Zeki, Kentel, “Fundamentalizm, Kilisenin Karanlığından Çıkışı Düşünen Rahibin Yaktığı Bir Mumdur”, 2004, <http://ilkadimdergisi.com/196/dusunce-zekikentel.htm> (01.08.2008), s. 1.

Hıristiyan yaşantısına dönmek ve bundan dolayı da DF'nin, tehdit altındaki kimliği korumak ve kayıp kimliği yeniden ihya etmek arzusuyla ortaya çıktığını ifade etmektedir. O, konuyu şöyle özetlemektedir: “Görüldüğü üzere Amerikan fundamentalizmini, teoloji ve dindeki aydınlanma ruhunun baskıları doğurmuştur. Bunda da, özellikle tarihî ve metinci Kutsal Kitap kritiği, bir moralin kuruluşunda rolü olan Kantçı din sınırlandırması, insan tabiatının ve hatta dinin bile tabii evrimi gibi DF'yi motive eden hususlar etkili olmuştur” (Özkan, 2002). Bulaç'ın (1997) ifade ettiğine göre bu kavram, başlangıçta Kutsal Kitap metninin beşer eliyle değiştirilip değiştirilmediği ve metni okuyan kişinin metnin lafzına sadık kalması gerektiği ya da aynı metnin yorumla ilgili farklı anlamlar kazanıp kazanmadığı konusunda ilgili baş gösteren bir tartışma olarak ortaya çıkmıştır. Sonraları, dinî hayata uygun bir toplumun nasıl ve hangi yollarla kurulabileceği tartışmasına dönüştü, son yıllarda da tamamen siyasi bir anlam kazandı (s. 31).

Fundamentalist Hıristiyanlık adlı eserde, bu hareketin çıkış sebepleri dört noktada toplanmaktadır. Birincisi, dünyanın içinde bulunduğu halden duyulan endişedir. Dünya hızla değişmekte ve pek çok tehdiye maruz kalmaktadır. Bu ise, katı ahlaki değer sistemlerinin ve sosyal yapıların çözülmesi gibi tehlikeleri temsil etmektedir. DF, tehdit altındaki kimliğin korunması ve kayıp kimliğin yeniden ihyası ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. İkincisi, sekülerleşme ve modernleşmeye karşı koymadır. Çünkü insan sekülerleştikçe kiliseden ve Kutsal Kitap'tan uzaklaşmaktadır. Bu yüzden onları Kutsal Kitap'a daha doğrusu gerçek Kutsal Kitap'ın emirlerine döndürmek gerekmektedir. Üçüncüsü, tarihsel-eleştirel Kutsal Kitap yorumları ve modern tabiat bilimleridir. Buna binaen, *Evrin Teorisi* kabul edilmemekte daha doğrusu İncil'de mevcut olmayan bütün modern tabiat bilim bulguları da kabul görmemektedir. Dördüncüsü ise, dindeki tahrifatı önlemektir. Ayrıca İncil'i, İncil yorumunu ve özellikle de ilmihalleri zararlı bilgilerden arındırma arzusudur. Çünkü fundamentalistlere göre, *Katolik İlmihali* ve hatta *Protestan İlmihali* bile hata ve yanlışlarla doludur. Bu hataların mutlaka düzeltilmesi ve doğru Hıristiyan anlayışına yöneltilmesi gerekmektedir (Özkan, 2002: ss. 13–14).

Benzer şekilde, DF'nin ve özellikle Yahudi fundamentalizminin, modernizmin dindarlar üzerindeki etkilerine tepki olarak doğduğunu ileri sürenler de vardır (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 45). Çiftçi (2002) ise, konuyla ilgili şu ifadelere yer vermektedir: “Fundamentalizm, yükseköğrenim üzerindeki yoğun baskı ve ulus-devlet tarafından yerel topluluklara nüfuz edilmesi gibi belli başlı modernizasyon eğilimlerine karşı bir tepkidir” (Hunter, 1983, 1986; akt.: Çiftçi, 2002: 82). Kavramın ortaya çıkışı ile ilgili olarak, Encyclopedia Britannica'da (1970) şu ifadelere yer verilmektedir: “Fundamentalizm, yeni bazı şeylere karşı olan, modern düşüncenin liberal eğilimlerine karşı bir reaksiyon olarak ayrı bir davranma şeklidir” (s. 1009).

1.3.3. Dinsel Fundamentalizm'in Temel Özellikleri

DF'nin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir: “Kitabı Mukaddes'in mutlak yanılmazlığı ve harfi harfine yorumlanması, İsa'nın çok yakında fiziksel varlığıyla ikinci kez yeryüzüne ineceği, Meryem Ana'nın bakireliği, herkesin ölümden sonra dirileceği ve İsa'nın insanlığın kefareti için öldüğü; bunlar aynı zamanda fundamentalistlerce, Hıristiyanlığın vazgeçilmez ilkeleri olarak da kabul edilirler”. Yine, fundamentalist örgütler, kadınlar aleyhindeki ayrımcı yasaları geçersiz kılmayı amaçlayan anayasa değişikliği girişimine, kürtaja ve eşcinsellerin haklarına karşı ateşli bir mücadeleye girmişlerdir. Okullarda dua edilmesi, savunma harcamalarının artırılması ve katı antikomünist bir dış politika izlenmesi de onların temel özelliklerindedir. Günümüzde fundamentalistler, kilise cemaatlerinin yanı sıra, toplumdaki meslek birliklerine paralel bir örgütlenmeyi de sürdürmektedirler. Doktorlar, bilim adamları, sporcular, sosyal hizmet elemanları, tarihçiler, işadamları, hemşireler, öğrenciler vb. gibi kendi ilgi ya da meslek alanlarına yönelik örgütlere katılmaktadırlar (Ana Britannica, 1994: 44).

DF, belirgin bir çileciliği öngörmekle birlikte bazı tabuları korumaya da çalışmaktadır. Fundamentalistlerin çoğu; sigara ve içki içmez, genellikle dans etmez, sinema ve tiyatroya gitmezler. Kitab-ı Mukaddes enstitüleri ve fundamentalist okulların çoğunda bu tür davranışlar kesinlikle yasaktır. Vaazın ardından cemaat halinde

şarkı söyleyip dua etmek bütün fundamentalist kiliselerde ibadetin ortak özelliğidir. (Ana Britannica, 1994: 44).

Bir kısım yazarın ifade ettiğine göre, DF yeni bir fenomen değildir, fakat o farklı gruplarda yeni görünüm şekillerine sahiptir. Akıcı bir dünya görüşü ve mantıklı gerçek politikanın zıttına, günümüzde DF birçok ülkede kavga kavramı olmuştur (Özkan, 2002: 19). Özkan (2002), bir diğer çalışmasında DF'nin; Kutsal Kitap'ın yanılmazlığı, ferdi hidayetin mutlak gerekliliği ve dünyanın günahkârlığından dolayı İsa Mesih'in yeryüzüne gelmesinin yakın oluşu gibi hususlarda Hıristiyan inancının önemli bir dava yönünü savunduğunu ifade eder. Bunların yanı sıra, fundamentalistler, modernizmle gelmiş olan tüm şeytanlıkların, *eski güzel günler*'in yeniden dönmesiyle yok olacağına inanmaktadırlar (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 40).

Sahgal ve Davis (1992), DF'nin üç temel özelliğe sahip olduğunu söylemektedir. Buna göre: “Dinsel Fundamentalizm, kadınların bedenini kontrol etmek isteyen bir projedir, çoğunluğu reddeden siyasi bir projedir/pratiktir, din ve siyaseti kendi amaçlarını ilerletmek için kasten birleştiren bir harekettir” (Sahgal ve Davis, 1992: ss. 3–5; akt.: Sayyid, 2000: 25). Bu özelliklerin yanı sıra, fundamentalizm doktrininin değişmez beş noktası tespit edilmiştir: 1) Kutsal Kitap'ın yanılmazlığı, 2) İsa'nın Tanrısı, 3) İsa'nın bakireden doğumu, 4) Ekmek şarap ayini, 5) Bedensel canlanma (Encyclopedia Britannica, 1970: 1009).

Özkan (2002) ise, bu kavramın Hıristiyanlık bağlamında belirgin olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü bu kavram, özellikle Amerikan Protestanlığına özgü bir fenomen olup evanjelizmin bir alt türüdür. Özkan (2002), lafızcılığın, DF kavramının temel karakteristiklerinden biri olduğunu da söylemektedir.

Yancey (2004), DF'yi dünya çapındaki bir olgu olarak tartışmaktadır. O, kavramın genel kullanılış alanını yaygınlaştırmış ve bununla beraber, *tutuculuğun* (fundamentalizm) bugünkü kullanımını terim olarak şu şekilde önermiştir: “Genel

anlamda çağdaş sosyal yönelmelerde, özel olarak inançların tanımlanmasını işaret etmede, geleneksel din inananlarına cevap olarak bir tanımlama olmuştur”.

Iannaccone’ye (1997) göre DF, mezhepsel terimlerle de tanımlanabilir. Mezhepler yüksek düzeyde sorumluluk ve büyük oranda katılım talep ederler. Bu da, davranışın katı ve ayırt edici kodlarını gerektirir. Topluluğa özgü inanç ve pratiklere vurgu yapar ki bunlar üyelerini diğer dinlerin üyelerinden ayırır ve muhtemelen onları diğerlerinden daha üstün kılar ve dünyevi toplumu bozuk, tehlikeli ve tehdit edici gösterir. Mezhepler iradi üyelik kavramına vurgu yapar ve toplumun daha düşük seviyeli kesimlerinden insanların (etnik azınlıklar, fakirler, daha az eğitilmiş olanlar) din değiştirmesinde oransız bir şekilde etkili olurlar. Iannaccone (1997) kendi yorumunun, DF projesinin, temel bulguları tarafından onaylandığını da vurgulamaktadır⁵⁹.

Arkoun (1998) ise, şeriatın yeniden tatbik edilmesini savunan siyasi hareketlerin yayılmasıyla birlikte, temellendirme ile bağlantılı birçok problemin daha karmaşık bir hal aldığını ifade etmektedir. Yine aynı sebepledir ki, bu hareketler, *asıllara dönüş* taraftarı fundamentalist hareketler kategorisinde sınıflandırılmaktadır; ta ki, bu suretle bu hareketleri, içtihadî bir süreç olarak temellendirmeye dair münazara ve münakaşalara dayanan usul mezheplerinden ayırmak mümkün olabilsin. Zira siyasi köktenciler kendi tercihlerini, siyasi iktidarı ele geçirmek, ardından da eğitim öğretimi geleneksel temellendirme uyarınca şekillendirmekle yetinirler. Öte yandan, fundamentalistlerde, bir kavram kargaşası vardır. Kadınları eve tıkmak, bebek makinesi yapmak yanlısıdırlar ve onların çalışmasına da karşıdırlar. Ekonomik ve sosyal realitelere habersizdirler ve bu realitelere karşı duyarsızdırlar. Onların tek endişesi, şeriatın tatbik edilmesidir ama içtihat yanlısı değildirler (Hüseyin, 1996: 254).

DF’ye İslam açısından baktığımızda, fundamentalist İslam, işin sadece siyasi yönünü vurgular. Bu görüş eski nizamın yerine İslam nizamını getirmeyi istemektedir, sorduğu sorular da doğru ve anlamlıdır. Ne yazık ki, cevaplar ortada değildir ve başlıca zaafî da, tepkici olmasıdır. Bu hareketin önderlerinin birçoğu eğitilmiş ve orta sınıftandırlar (Hüseyin, 1996: ss. 254–255). Bunun yanı sıra, günümüzdeki İslamcı

⁵⁹ Tadeusz, Doktor, “New Age and Fundamentalism”, 2003, http://cesnur.org/2003/vil2003_doktor_1.htm (01.08.2008), s. 2.

fundamentalistler tarafından sürekli göklere çıkarılan ilk dönemdeki İslam, kadınlar üzerinde genel bir baskı dayatmamaktaydı. Oysa günümüzde bu durum geçerliliğini yitirmiş gibi görünmektedir. Aslında bu ayrımı İslam dünyasının bazı parçalarına dayatan, XX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan DF olmuştur ve Afganistan da bunun en bilinen örneği haline gelmiştir. Sonuç olarak, Müslüman kimliğinin temel eğitim yeri olan aile, dokunulmazlar listesinin en başındaydı. Müslüman kimliğinin bu özelliğini korumak, emperyalist talan karşısında fundamentalizmin başlıca savaş sloganı haline gelmiştir (Ali, 2002: ss. 83–85).

DF, Hıristiyanlık açısından düşünüldüğünde ise, fundamentalist gruplara göre; İsa Mesih ve ilk Hıristiyanlar zamanında olmayan pek çok uygulama da Hıristiyanlar arasında yaşatılmaktadır. İlk Hıristiyanlar zamanında *Pazar Ayini*, *Çocuk Vaf-tizi*, *Yılbaşı Kutlaması* vb. yoktur. Bütün bunlar sonradan Hıristiyanlığa sokulmuştur. Hıristiyan fundamentalistlerin en belirgin özelliklerinden birisi de, mesiyenik karakterli oluşlarıdır. Onlara göre, İsa Mesih en kısa zamanda dünyaya gelecek, *Bin Yıllık Tanrı Krallığı*'nı kuracaktır (Özkan, 2002: 14). Fundamentalist Hıristiyanların en temel özelliklerinden olan Kutsal Kitap'a dayalı dünya nizamı kurma arzularının gerisinde, İsa Mesih'in tekrar dünyaya gelişiyle birlikte dünyada kurulacağına inandıkları *Bin Yıllık Tanrısal Krallık*'ın zeminini hazırlamak yatmaktadır. Onlar, hem İsa Mesih'in gelişini hem de dünyanın sona doğru gidişini, kıyamet alameti olarak yorumladıkları *Armedon* inancıyla da desteklemektedirler. Anlaşılan o ki, DF kavramı üçüncü kullanılışı ile 1970'li yılların sonundan beri günümüzdeki gibi aniden politik dilin anahtar kelimesi olmuştur. Bu anlamıyla DF'nin, tek bir din ile sınırlan-dırılması mümkün değildir. Zira dünyadaki pek çok dinin fundamentalist eğilimleri vardır. Günümüzde bu terim, Ortodox Yahudi mezhepleri, Tamil Gerillaları'nın ve Sih militanlarının doktrinleri ve özellikle de İslam için kullanılmaktadır (Özkan, 2002: ss. 17–18).

DF kavramına Yahudilik açısından bakıldığında, Yahudi fundamentalistleri ve dinci bağnazlar, öfkelerini sadece Arap düşmanlarına değil, ulusal ülküyü zayıf-latmakla suçladıkları Yahudi hainlere de yönelttikleri görülmektedir (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 8). Onlara göre, popüler hahamların vaazlarından etkilenen fakir

sınıflar ve geleneksel anlamda dindar İsrail Yahudileri bazı değişimlere soğuk davranmakla kalmadı, aynı zamanda bunlara şiddetli tepki de gösterdiler. Örneğin, bu köktenci üyeler, homoseksüel ve lezbiyenleri hayvanlarla mukayese ederek, eşcinselliğin artmasını kafalarına takmışlar ve iktidara geldiklerinde eşcinsel ve lezbiyenlerin zorunlu tedavisini öngören yasal düzenlemeler yapacaklarını seslendirmişlerdir (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 10). Yahudi fundamentalistler genel olarak, başta ifade özgürlüğü olmak üzere İsrail’de insan özgürlüklerinin yayılmasına karşı çıkmaktadırlar. Fundamentalistler, Yahudi olmayan vatandaşlara ve eşcinsel gibi sapkın Yahudilere karşı da aynı düzeyde karşı çıkmaktadırlar. Fundamentalistlerden etkilenmiş olan dindar Yahudilerin büyük çoğunluğu da, belli ölçüde bu görüşleri paylaşmaktadır (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 23).

Fundamentalistler, seküler İsraililer’in aksine, modern döneme çok küçük miktarda da olsa bir sıçrama yapmış değillerdir. Bunun için fundamentalistler ile seküler İsraililer arasındaki gerginlik çoğunlukla, bu iki grubun farklı zaman periyotları içinde yaşaması gerçeğinden kaynaklanmaktadır (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 86). Bu yüzden, Yahudi fundamentalizminin inançlarını hiçbir zaman benimsemeyecek olan seküler İsrail Yahudileri için tüm yollar tehlikelidir. Çünkü Yahudi fundamentalistlerin, kendi aralarından çıkmış olan sapkılara karşı tutumu, Yahudi olmayanlara karşı davranışlarından daha da kötüdür (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 260).

Geleneksel Yahudilik, erkeklerin lider olarak görüldüğü siyasi ve kamusal aktivitelerde kadınların önemsiz bile olsa rol oynamalarını kesinlikle yasaklar. Örneğin, kadınların otobüs ya da taksi kullanmaları yasak olduğu gibi, kendi özel araçlarını da, ancak aileleri dışından herhangi bir erkek ya da yabancı bir kadın yolcu yoksa sürebilirler (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 96). Geleneksel Yahudilik, aynı zamanda bağımsız düşünceyi de yasaklamıştır. Maimonides, *Laws of Idolatry (Şirkin İlkeleri)* adlı eserinde konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Bir Yahudi’nin, Yahudilik dininin herhangi bir prensibi hakkında kuşkuya düşmesine neden olacak herhangi bir şey düşünmesi men edilmiştir” (Maimonides, trhz.; akt.: Shahak ve Mezvinsky, 2004: 218). Yahudilik ve bir Yahudi devleti olarak İsrail hakkında İngilizce kaleme

alınmış literatürün büyük bölümünde gizli ya da çoğu zaman açıkça ortaya konan zan: “Yahudilerin ahlaki olarak diğer milletlerden daha üstün olduklarıdır. Aslında bu, Yahudilere ait olmadığı için diğer insanlarla ilgili hemen her şeyi küçük gören fundamentalist Yahudiler’in en önemli inancıdır” (Shahak ve Mezvinsky, 2004: 264).

Araştırmacı yazarların bir kısmına göre, artık kimse DF’yi, kutsal metnin lafzı ve semantiği ile ilgili bir tartışma olarak ele almıyor. Kavram daha çok fanatik dindarların, özgürlüğünü kazanmış ve özgür yaşamaya alışmış toplum üzerinde hoşgörüsüzlüğe dayalı dinî bir baskı kurma teşebbüsü olarak algılanmaktadır (Bulaç, 1997: 31). Bununla birlikte, tevhit fikrinin tanım gereği *tekil ve homojen* bir dünya tasarımı öngördüğü; DF’nin de, hakikatin tekliğine olan inanç olduğu; bu durumda da başkalarına göre hayli sivil toplumcu ve demokrat görünen İslamcılarının farklılıklara dayalı çoğulcu bir toplumsal proje üretmelerinin beklenemeyeceği ifade edilmektedir (Bulaç, 1997: 111).

Marsden’e (1980) göre DF, birbiriyle muhtemelen güçlü şekilde ilişkili pek az unsur içeren bir ideolojik sistem örneği gibi gözükmektedir. Bu unsurlar, ABD’deki Hıristiyan fundamentalizminin beşten veya altıdan fazla olmayan inançlarından seçilmiştir. Bunlar ve aralarındaki ilişkiler, 1910 ile 1915 yılları arasında basılmış eserler serisinde geniş ayrıntılarla işlenmiştir. Çiftçi (2002), fundamentalizmin kendisini en fazla, ana inançlar ve hayat tarzları arasındaki irtibatların örtülü kalabileceği daha büyük çevre içerisindeki nispeten homojen yerlerde gösterebileceğini dile getirmektedir (s. 84). Amerika’da 1920’lerde kullanılmaya başlanan bu terimin, modernist teolojiye ve belirgin dünyevileştirici kültürel eğilimlere karşı uzlaşmaz bir savaş vermeyi, iyi bir Hıristiyan olmanın göstergesi sayan bir akımın adı olduğu ifade edilmektedir. Günümüzde bu kavram, muhafazakâr çevrelerle bir tür koalisyon halindedir ve antimodernist kampanyanın da sorumlusu olarak görülmektedir (Özkan, 2002: 46).

DF öğretisinin içeriği, klasik Protestan Ortodokslar’inkiyle benzerlik gösterir. Onun amacı, değişmezliği korumaktan başka bir şey değildir. Aynı zamanda Hıristi-

yanlık içindeki mucizeviliği, doğaüstülüğü ve de İncil'in doğallığını korumaktır (Encyclopedia Britannica, 1970: 1009). Fundamentalistlere göre, İncil'in emirlerine uymayanlar ve Kutsal Kitap'ı bütünlüğü içerisinde kabul etmeyenler *sahte*, ona harfiyen uyanlar, yani fundamentalistler ise, *gerçek* Hıristiyanlardır. (Özkan, 2002: 281).

Hangi kılığa bürünmüş olursa olsun bütün dinsel fanatikler, genellikle imanlarının saflığından kuşku duydukları, Allah yolunda kendileri kadar katı davranmayan, dolayısıyla önyargılar ya da boş ve anlamsız ritüeller karşısında daha eleştirel bir tutum takınan din kardeşlerine karşı zulüm yapmaktan geri kalmayacaklardır (Ali, 2002: 5).

Schuratz ve Lindley (2005), DF'yi, Altemeyer ve Hunsberger'in (1992) ifade ettikleri şekilde aktarmaktadırlar. Buna göre: "Dinsel Fundamentalizm, dindarlık ile ön yargı arasındaki ilişkiyi incelemek noktasında yön tayin eden bir yapı olarak tanımlanmaktadır" (Altemeyer ve Hunsberger, 1992; akt.: Schuratz ve Lindley, 2005). Onlara göre DF, ayrımcılık ve homoseksüellere karşı düşmanlıkla birlikte görüle gelmiştir (Schuratz ve Lindley, 2005). Yine onlar aynı yazılarında, DF'nin norm olduğu bir toplulukta, değişken bakış açıları ve samimi ilişkiler geliştirmenin zor olduğunun muhtemel olabileceğini ileri sürmektedirler (Schuratz ve Lindley, 2005).

Homoseksüellik, gay ve lezbiyenlik konusunda fundamentalistlerin takındığı sert tavır, Schuratz ve Lindley'in (2005) ifadelerinde olduğu gibi Laythe ve diğerlerinin (2002) ifadelerinde de yer almaktadır. O ve arkadaşları köktencilüğün, gay ve lezbiyenlere karşı önyargı konusunda tabii ki rol oynadığını dile getirmektedirler.

Sonuç olarak, DF kavramının belirgin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: 1) Modernizme, liberal teolojiye ve beraberlerinde getirdikleri sosyal değişmelere karşı muhalefet ve saldırganlık tutumu, 2) Kitab-ı Mukaddes'in modern bilimsel metotlar ışığında eleştirel olarak araştırılmasına karşı çıkmak, 3) Modern ve seküler dünyadan kendilerini ayıran bir grup, 4) Ötekilerle işbirliğini reddetme anlamında dünyadan kendilerini ayır tutmak, 5) İsa'nın geleceğinin an meselesi olduğuna inanmak, 6)

Modern teolojiye ve modernizmin kucak açtığı bazı göreceli kültürel değişikliklere şiddetle karşı çıkmak, 7) Kutsal Kitap'ın içerdiği hakikatin tüm bireyler için bağlayıcı olduğunu kabul etmek (Aydın, 2007: ss. 54–56).

1.4. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Batı toplumları açısından bakıldığında kilise; hiyerarşik, muhafazakâr ve bir çeşit sosyal kontrol sınıfı gibi çalışan yönetici sınıfına dayanmaktadır. Buna karşılık, mezhep veya yeni akımlar- ki YÇ de bunlardan biridir- eşitlikçi, radikal ve imtiyazsız sınıfların sıkıntılı durumunu ifade etmektedir. Ayrıca, YÇ ve benzeri cereyanlar, insanların her türlü dinî cereyandan ve hatta egemen dinlerin boyunduruğundan kurtulması gerektiğini savunmaktadırlar. Fakat buna rağmen onlar, kendi mensuplarının iradelerini de kendi ellerine almaya çalışmaktadırlar. YÇ'nin, DF'den bir diğer farkı ise, taraftarlarını cemaatin bir üyesi olarak görmekten çok, müşteri olarak görmesi ve onları hem maddi ve manevi hem de ruhen ve hatta bedenlen sömürüyor olmasıdır (Özkan, 2006: ss. 47–48).

Konuyla ilgili bir diğer husus ise, söz konusu YDH ve YÇ genellikle, geleneksel bir dinî örgütün bölünmesi veya yeniden düzenlenmesi durumunda ortaya çıkabilmektedir (Vernon 1962: ss. 176–177; akt.: Kirman, 2003). Teolojik anlamda evanjelik Hıristiyanlar, YÇ'nin Karma yaklaşımını ve İsa'yı merkezî noktadan uzaklaştırmalarını sakıncalı bulmaktadırlar. Bazı muhafazakâr Hıristiyanlar da, YÇ yazarlarının yazılarını *şeytani* olarak tanımlamaktadırlar (Köse, 2006: 162). Öte yandan YÇ, herhangi bir teolojik durumun hoş görülmesi olarak kendini göstermektedir. Ayrıca o, sadece tek yönlü öğretileri olan ve sadece ahlaki mükemmellikleri olan Hıristiyanlığın dar görüşlülüğüne de karşı durmaktadır⁶⁰. Bazı yazarlara göre bu hareket, Hıristiyanlığa düşman ve yabancı olan bir dünya görüşüdür⁶¹. Bazılarına göre ise, onun tüm güzelliği henüz fark edilemedi. Bunun asıl nedeni ise onun, Kutsal

⁶⁰ “What is the New Age Movement”, <http://carm.org/nam/nawhatis.htm> (01.08.2008), s. 1.

⁶¹ Craig, Branch, “New Age Movement”, 1996, <http://rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.08.2008), s. 1.

Kitap tarafından gölgelenmesidir. Oysa onunla birlikte, yeni güçler gelişecek ve hayatın her formu tohum olacak, yavaşça gelişecektir⁶².

Zaidman (2003), YÇ zihinsel nesnelere dünyasının göreceli olarak *esnek* ve düzenlemenin birkaç kriteri olmasına izin veren bir yapıda olduğunu, buna karşın geleneksel dinlere inanan insanların zihinsel dünyasının daha *katı* ve sadece bir kriterle bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Gelenekçiler için nesne düzenlemesinde tek ölçüt, nesnelere hangi ölçüde kutsal olduğuyken; YÇ inançlarına sahip bireyler için bu, nesnenin işlevi, kökeni, özü ve kullanıcı için anlamıdır. Bütün bunların ana nedeni olarak, YÇ inançlarına sahip kimselerin bireyselliği gösterilmektedir. Bunların yanı sıra, YÇ alt kültürlerinde yolculuk gelenekçiliğinin aksine, yolcunun kendi içiyle karşılaştığı, iç ruhsallığa giden bir iç seyahattir. Bu alt kültürlerin merkezinde doğruyu arayan birey vardır (Zaidman, 2003).

YÇ ile gelenek arasındaki bir diğer farklılık ise, vahiy konusunda ortaya çıkmaktadır. YÇ inançlarına sahip kimseler, *yönlendirme*'yi, vahiylerin genel kategorilerinin bir örneği olarak görmek yerine, iddiayı başarmak ve geçmişin bütün vahiylerinin yöneltme olarak görülmesi gerektiğini iddia eden büyük bir eğilim içerisinde dirler. Bu bakış açısı, Klimo'nun (1987) öncü çalışmasında da tanıtılmış ve o zamandan beri neredeyse bütün eleştirmenler tarafından fazla eleştirilmeden kabul edilmiştir. Bu bakış, yönlendirmenin tarih boyunca çoğu dinlerde bulunan evrensel bir olay olduğunu iddia etmektedir. Bu iddia, kayda değer bir popüler ilgiye sahiptir. Çünkü YÇ, bize vahiyler hakkındaki eski hikâyelerin gerçek doğasına yeni ve heyecanlı bakış açısı verdiğini iddia eder (Anderson, 1988; Babbie, 1991; Hastings, 1991: 6; akt.: Hanegraaff, 1996: 26).

Bir diğer ve belki de en önemli ilişki, Tucker'ın (2002) da değindiği gibi, YÇ'nin kaynağı konusunda kurulan ilişkidir. Buna göre, YÇ inançlarına sahip kimseler, birçok fikir ve eşyaları, yüzyıllar önceki Asya ve yerli Amerikan dinî gelenekleriyle birleştirirler. Bu durum aslında, YÇ ile DF kavramları arasında bazı farklılıklarla-

⁶² Imogene, C. Fales, "What is the New Age?", 1994: 6, <http://spirithistory.com/newage.html> (01.08.2008), s. 1.

rın olmasına rağmen, söz konusu iki kavramın birtakım benzerliklerinin de olabileceğini göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ARAŞTIRMA

2.1.1. Araştırmanın Problemi

Dinsel Fundamentalizm ve Yeni Çağ olgularının tarihi çok eskilere kadar götürülebilir. Ancak, bu iki olgunun kavramlaştırılmaları o kadar da eski değildir.

Dinsel Fundamentalizm kavramı ilk olarak, 1910 ile 1915 yılları arasında Amerika'da ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu konuda, Batı'da daha fazla araştırma yapılmış ve daha zengin eserler ortaya konulmuştur. Konu, Türkiye'de de gerek tez gerekse araştırma şeklinde incelenmiştir, ancak bu çalışmalar Batı'da yapılan araştırmalara oranla daha azdır. *Yeni Çağ* kavramı ise, DF kavramına oranla daha geç zamanlarda ortaya çıkmıştır. Sözü edilen kavram, 1950'li yıllardan sonra Amerika'da ortaya çıkmış ve oradan da Avrupa'ya yayılmıştır. DF kavramında olduğu gibi, bu kavramla ilgili çalışmalar da yine Batı kaynaklıdır. Türkiye'de ise, konuyla ilgili kayda değer tarafsız araştırma bulmak oldukça zordur. Bu anlamda, DF konusuyla ilgili kaynaklara ulaşma imkânımız, YÇ konulu kaynaklara ulaşma imkânımızdan daha kolay olmuştur.

Dikkati çeken bir husus var ki, DF ve YÇ kavramlarının terimsel olarak ileri sürülmeleri tarihsel olarak bir birinden çok uzak değildir. Aralarında yarım asır bile yoktur ve bu iki kavram içerik itibariyle birbiriyle pek uyumlu değildir. Yani birinin kabul ettiği bir görüşü veya inancı bir diğeri reddedebilmektedir. Bunun yanı sıra, bu iki kavram günümüzde, özellikle Batı'da, çok revaçtadır. Türkiye'de de zaman zaman gündeme gelebilmektedirler. İşte bu noktada, *acaba Dinsel Fundamentalizm ile Yeni Çağ arasında nasıl bir ilişki vardır?* Yani diğeri bir ifadeyle, *fundamentalistler Yeni Çağ inançlarına karşı nasıl bir duruş sergilemektedirler?* sorusu karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde bu iki kavram, bir kısım insanların yaşamını istemli veya istemsiz, doğrudan veya dolaylı, olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Sonuç olarak, böyle bir çalışmayı gerçekleştirme ihtiyacı, Türkiye

örnekleminde bu iki olgu arasındaki ilişkinin niteliğini araştırma düzeyinin yeterli olmadığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

2.1.2. Araştırmanın Amacı ve Denenceleri

Bu araştırmanın amacı ilk olarak, DF ile YÇ arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını, ilişki varsa hangi yönde olduğunu araştırmak; ikinci olarak da, araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerinin ilk önce DF sonra da YÇ ile olan ilişkilerini incelemektir. Bu amaçlar doğrultusunda literatür taraması, ilgili okumalar ve gözlemler sonucunda oluşturulan ve araştırmamızda test edilecek olan denenceler aşağıda sunulmuştur.

a) Dinsel Fundamentalizm ile Yeni Çağ arasında negatif yönde anlamlı bir korelasyon vardır.

b) Dinsel Fundamentalizm ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Erkeklerin Dinsel Fundamentalizm düzeyi kızlarınkine oranla daha yüksektir.

c) Dinsel Fundamentalizm ile yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

d) Dinsel Fundamentalizm ile sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Sosyo-ekonomik düzeyi alt grupta olanların Dinsel Fundamentalizm düzeyleri, diğer gruplara oranla daha yüksektir.

e) Dinsel Fundamentalizm ile medeni durum değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

f) Dinsel Fundamentalizm ile yaşanan yer arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kırsal kesimde yaşayanların Dinsel Fundamentalizm düzeyleri şehirde yaşayanlara oranla daha yüksektir.

g) Dinsel Fundamentalizm ile öğrenim alanları arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin Dinsel Fundamentalizm düzeyleri, diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerinkine oranla daha yüksektir.

h) Yeni Çağ ile yaşanan yer arasında anlamlı bir ilişki vardır. Şehirde yaşayanların Yeni Çağ inanç düzeyleri, kırsal kesimde yaşayanların Yeni Çağ inanç düzeylerine oranla daha yüksektir.

ı) Yeni Çağ ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kızların Yeni Çağ inanç düzeyleri erkeklere oranla daha yüksektir.

i) Yeni Çağ ile yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

j) Yeni Çağ ile medeni durum değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

k) Yeni Çağ ile sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Sosyo-ekonomik düzeyi üst grupta olanların Yeni Çağ inanç düzeyleri, diğer gruplara oranla daha yüksektir.

l) Yeni Çağ ile öğrenim alanları arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Yeni Çağ inanç düzeyleri, diğer fakültelerdeki öğrencilerin Yeni Çağ inanç düzeylerine oranla daha düşüktür.

2.1.3. Araştırmanın Önemi

Tarih boyunca, insanlar kutsal kabul ettikleri bir şeylere inanmışlardır. Dolayısıyla, bazen inançsızlık bile bir inanç sistemi olabilmiştir. Psikologlar, dinin fonksiyonu üzerinde dururken dinin, insanın hayatını anlamlandırma ihtiyacını gidermede ve kişiye, hayatın karmaşık yönleriyle uyum sağlamada yardımcı olduğunu ileri sürerler. Bu durum, insanın bir şeylere inanma ihtiyacından doğmuş olabilir. Ancak şu var ki, hissedilen ihtiyaç aynı olmasına rağmen, ihtiyacı gidermede kullanılan yollar

farklı olabilmektedir. İşte, DF ve YÇ kavramları da, inanma ihtiyacını gidermekte kullanılan yolların farklılığından kaynaklanmış olabilir.

DF, son yıllarda kavramlaştırılmış ve semavi dinlere inanan kimseler tarafından ortaya atılmıştır. Bir olgu olarak DF, 1920'lerden günümüze kadar geçen süre içerisinde hem insanlar ve birtakım olaylar üzerindeki etkisini sürdürmekte hem de gelenekten kopmuş yeni inançların karşısında durmaya kararlılıkla devam etmektedir. Buna karşın, hemen her konuda olduğu gibi inanç konusunda da yeni sistemler ortaya çıkmaktadır. İnsanoğlu geleneksel inançlardan uzaklaşıp, ihtiyaç doğrultusunda yeni inanç sistemleri geliştirmeye çalışmaktadır. Yani, semavi kabul edilen inanç sistemlerinden ayrılarak veya onların haricinde oluşarak, farklı inançlara yönelebilmektedirler. Yukarıda bahsettiğimiz yeni inanç sistemlerinden birisi de, YÇ'dir. Bu kavram ilk defa 1960'lı yıllarda sistemli bir şekilde kendini göstermiş ve bir hayli taraftar toplayabilmiştir. YÇ, geleneksel inanç sistemlerinden uzaklaşan ama inançsız da kalamayan bazı insanları kendine çekebilmiştir.

Her iki inanç sistemi de, hayatı anlamlı kılmak için insanlar tarafından kullanılmaktadır. Bu ihtiyaca binaen, hem DF hem de YÇ konularında Batı'da, Türkiye'ye oranla daha fazla çalışma yapılmıştır. Bunun önemli bir nedeni, söz edilen kavramların Batı'da daha önce ortaya çıkmış olmasıdır. Günümüzde hızla yayılan küreselleşmenin de etkisiyle bu iki olgu ülkemizde de görülebilmektedir. Bundan dolayı ülkemiz, yukarıda bahsettiğimiz ve çalışmamızın da konusunu oluşturan inançlarla, Batı'daki kadar olmasa da, er veya geç yüzleşmek durumunda kalabilir. Nitekim bu inançlara ait bazı örnekleri, medyamızda zaman zaman görebilmekteyiz. Gerek Batı'da gerekse Türkiye'de (sınırlı sayıda olsa bile) konuyla ilgili yapılan araştırmalardan anlaşıldığı kadarıyla, bu iki kavram arasında bir uyumun olmadığı görülmektedir. Gün geçtikçe yaygınlaşacağı tahmin edilen bu iki inanç sistemi arasındaki problemlerin çözümü veya zihinlerde netlik kazanmaları için, Batı'da olduğu gibi ülkemizde de bu konularla ilgili araştırmaların yapılması gerekmektedir. Araştırmamızın önemi, hem bu tür araştırmaların yapılmasına bir örnek olması, hem de elde edilecek verilerin, çeşitli biçimlerde kullanılabilir olmasından ortaya çıkmaktadır.

2.1.4. Sayıtlar

a) Bireylerin, DF düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan ve İngilizce'den Türkçe'ye adaptasyonu yapılan *Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (Religious Fundamentalism Scale)* güvenilir ve geçerli bir araçtır.

b) YÇ düzeyini ölçmede, Yeni Çağ İnançları Anketi'nin kullanılması yeterlidir.

c) Araştırmaya katılan bireylerin, aynı formda bulunan *Dinsel Fundamentalizm Ölçeği*'ni (DFÖ), *Yeni Çağ İnançları Anketi*'ni (YÇİA) ve demografik özelliklerden oluşan yedi soruyu, içten ve samimi olarak cevapladıkları kabul edilmiştir.

d) Araştırmanın örneklemini, evreni temsil etmekte olup araştırmanın yapılması için elverişlidir.

2.1.5. Araştırmanın Sınırları

a) Araştırmamızda elde edilecek bulguların geçerliliği, araştırma örneklemini oluşturan, Dokuz Eylül Üniversitesi'nin *İlahiyat Fakültesi*'nde, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin *Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği* ve *Güzel Sanatlar Fakültesi*'nde, Cumhuriyet Üniversitesi'nin *İlahiyat Fakültesi*'nde ve Anadolu Üniversitesi'nin *Beden Eğitimi ve Spor Meslek Okulu* ile *İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi*'nde öğrenim gören 190 öğrenciyle sınırlı olup, elde edilen bulguların yukarıda belirtilen üniversitelerin bulunduğu illerdeki yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere genellenmesi mümkündür.

b) Araştırmamız, ölçme araçlarının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve engellemeler sonucu araştırma bulgularının maruz kalacağı etkilerle sınırlıdır. Örneğin, *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu*, *İktisadî ve İdarî Bilimler* ile *Deniz Bilimleri Fakültesi*ndeki anket uygulamalarında karşılaşılan sorunlar gibi (bkz. "İşlem" başlığı).

c) Öte yandan, çalışmamızın konusunu oluşturan DF ve YÇ kavramlarının terim olarak ortaya çıkış tarihleri yakın olup, bu iki alandaki çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu durum özellikle Türkiye’de bu alanlarda yapılan çalışmalar için söz konusudur. Bilhassa, YÇ ile ilgili ampirik araştırmaların, yaptığımız kaynak taraması sonucu çok yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

2.2. YÖNTEM

2.2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, daha önce *Araştırmanın Amacı ve Denenceleri* bölümünde verilen denencelerin test edilmesi için *Dinsel Fundamentalizm Ölçeği* ve *Yeni Çağ İnançları Anketi*’nin kullanıldığı *ampirik* bir yöntem uygulanmıştır. Elde edilen bulgular istatistiksel analizler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2.2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, genel anlamda Türkiye’deki tüm üniversite öğrencilerinin; dar anlamda İzmir, Trabzon, Sivas ve Eskişehir illerindeki yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin oluşturduğu gruptur. Araştırmanın örneklemini ise, Cumhuriyet Üniversitesi’nin *İlahiyat Fakültesi*’nde, Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin *Güzel Sanatlar* ile *Deniz Bilimleri Fakülteleri*’nde, Dokuz Eylül Üniversitesi’nin *İlahiyat Fakültesi*’nde ve Anadolu Üniversitesi’nin, *İktisadi ve İdarî Bilimler Fakültesi (İ.İ.B.F)* ile *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu*’nda (*BESYO*) öğrenim gören öğrencilerden, tesadüfi yöntemle seçilmiş 178 öğrenciden (e=63, k=115) oluşmaktadır.

Tablo 1. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	n	%
18-22	134	75.3
23-30	41	23
Cevapsız	3	1.7
Toplam	178	100

Araştırmada örneklem aldığımız öğrencilerin % 75.3'ü (n=134) 18–22 yaş grubundan, % 23'ü (n=41) 23–30 yaş grubundandır. Anketimizde, yaş kısmını boş bırakan üç öğrencinin oranı ise % 1.7'dir.

Tablo 2. Örneklemin Cinsiyet Gruplarına Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kız	115	64.6
Erkek	63	35.4
Toplam	178	100

Tablo 2'de görüldüğü üzere örneklem grubunun % 64.6'sı (n=115) kız, % 35.4'ü (n=63) erkektir.

Tablo 3. Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	n	%
Evli	7	3.9
Bekâr	157	88.2
Nişanlı	13	7.3
Cevapsız	1	0.6
Toplam	178	100

Örneklemin % 3.9'u (n=7) evli, % 88.2'si (n=157) bekâr, % 7.3'ü (n=13) nişanlı olup bir öğrenci (% 0.6) medeni durumunu belirtmemiştir. Bekâr oranının bu kadar yüksek çıkması, araştırmanın üniversite öğrencilerini örneklem almasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4. Örneklemin Öğrenim Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Alanları	n	%
Müzik	31	17.4
Resim	29	16.3
Deniz Bilimleri	16	9
DKAB	34	19.1
İlahiyat Lisans	45	25.3
BESYO	12	6.7
İ.İ.B.F	11	6.2
Toplam	178	100

Araştırma örnekleminin % 17.4'ü (n=31) Müzik, % 16.3 (n=29) Resim, % 9'u (n=16) Deniz Bilimleri, % 19.1'i (n=34) DKAB, % 25.3'ü (n=45) İlahiyat Lisans, % 6.7'i (n=12) BESYO ve % 6.2'si (n=11) İ.İ.B.F. öğrencisidir.

Tablo 5. Örneklemin Sosyo-Ekonomik Düzey Gruplarına Göre Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Düzey	n	%
Üst	2	1.1
Ortanın Üstü	28	15.7
Orta	128	71.9
Ortanın Altı	15	8.4
Alt	4	2.2
Cevapsız	1	0.6
Toplam	178	100

Tablo 5'te görüldüğü üzere örneklem grubunun % 1.1'i (n=2) üst, % 15.7'i (n=28) ortanın üstü, % 71.9'u (n=128) orta, % 8.4'ü (n=15) ortanın altı, % 2.2'si (n=4) alt sosyo-ekonomik seviyede olduğu görülmektedir. Bir öğrenci (% 0.6) sosyo-ekonomik seviye kısmını boş bırakmıştır.

Tablo 6. Örneklemin Hayatlarının En Uzun Döneminin Geçtiği Yerleşim Birimine Göre Dağılımı

Yaşanılan Yer	n	%
Köy	11	6.2
Kasaba	11	6.2
Şehir	115	64.6
Büyük Şehir	40	22.5
Yurt Dışı	1	0.6
Toplam	178	100

Tablo 6'da sunulan bulgular, hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim birimlerine göre sınıflandırıldığında örneklem grubunun, % 6.2'sinin (n=11) köy, % 6.2'sinin (n=11) kasaba, % 64.6'sının (n=115) şehir, % 22.5'inin (n=40) büyük şehir

ve % 0.6'sının (n=1) da yurt dışı gibi yerleşim birimlerinde yaşadıklarını göstermektedir.

2.2.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, *Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ)* ile *Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA)* birleştirilerek tek bir form halinde uygulanmıştır.

Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ): Bu ölçek, Altemeyer ve Hunsberger (1992) tarafından geliştirilmiş olup, kişinin, dinsel inançlara *fundamentalist* bir biçimde sahip olma ve ifade etme tarzını ölçmektedir. Yazarlarının ifade ettiğine göre *fundamentalizm* şu anlama gelmektedir: “Fundamentalizm, insanlık ve Tanrı hakkında önemli, temel, esas, yanılmaz hakikati açık bir biçimde içeren bir dizi dinsel öğretilerin olduğuna dair bir inanç anlamına gelir. Bu temel hakikate, şeytanın güçleri- ki onlarla mücadele edilmesi gerekir- tarafından karşı çıkılmaktadır. Bu hakikat bugün, geçmişin temel, değişmez uygulamalarına göre hareket ederek takip edilmelidir ve bu temel (fundamental) öğretilere inanan ve takip edenler Tanrı ile özel bir ilişkiye sahiptir” (Altemeyer ve Hunsberger, 1992).

DFÖ'nün en önemli özelliği, onun maddelerinin öğretisel (doctrinal) içerikten bağımsız olmasıdır. Bundan dolayı, ölçeğin ifadeleri pek çok dine uygulanabilecek bir nitelik taşımaktadır. Böylece DFÖ, kişinin ister Hıristiyan, ister Müslüman, ister Yahudi veya isterse diğer bir dinden olsun, fundamentalist bir anlamda ne derecede dindar olduğunu ölçebilmektedir (Hill ve Hood, 1999: ss. 422–423).

Likert tarzında hazırlanan ve sıklık derecesine göre, *kesinlikle katılıyorum*, *katılıyorum*, *kararsızım*, *katılmıyorum* ve *kesinlikle katılmıyorum* gibi şıklardan birini işaretlemek suretiyle cevaplandırılan DFÖ, altısı düz ya da doğrudan, altısı ise tersine dönmüş (reverse) ifadeleri içeren toplam 12 maddeden meydana gelmektedir. Doğrudan ifadeler, olumlu; tersine dönmüş ifadeler ise olumsuz duygu, düşünce ve davranışları dile getirir. Doğrudan ifadeler için işaretlenen *kesinlikle katılıyorum*, *katılıyorum*, *kararsızım*, *katılmıyorum* ve *kesinlikle katılmıyorum* seçenekleri, sırasıyla 5,

4, 3, 2, 1 şeklinde puanlanarak değerlendirilirken, tersine dönmüş ifadelerde ise, bu puanlama 1, 2, 3, 4, 5 biçiminde olur. Doğrudan ifadelerde, Kesinlikle katılıyorum (5) seçeneği yönünde; tersine dönmüş ifadelerde ise, Kesinlikle katılmıyorum (5) seçeneği yönünde olan cevaplar, yüksek fundamentalizm düzeyini gösterir. Ölçekten, en düşük 12, en yüksek 60 puan alınabilmektedir. DFÖ'den, 12 ile 40 arası puan alanlar *düşük*, 41 ile 50 arası puan alanlar *orta*, 51 ile 60 arası puan alanlar da *yüksek* puan grubunu oluşturmuştur.

Altemeyer ve Hunsberger (1992) tarafından geliştirilen DFÖ, geliştirildiği ilk biçimiyle 20 maddeden oluşmaktadır. Onlar, 2004 yılında bu ölçeği tekrar gözden geçirmişler ve 12 maddeye indirmişlerdir. Maddelerinin yarısı, cevap yanlılığını kontrol etmek için ters yönlü özellik taşımaktadır. Sezen (2008) tarafından ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği yarıya bölme (split-half) tekniğiyle ($r=.74$, $p<.01$) ve içsel tutarlılık ölçütü olan Cronbach's alpha katsayısının hesaplanmasıyla ($\alpha=0.84$) gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerliliğinde ise, faktör analizi tekniği ve içtutarlılık tekniği kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular, Türkçe'ye adaptasyonu yapılmış olan DFÖ'nün benzer örneklem üzerinde yürütülecek olan araştırmalarda, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabilmesine işaret etmektedir.

Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA): Bu anket; kişinin, dinsel inançlara *Yeni Çağ İnançları* (New Age Beliefs) biçiminde sahip olma ve bu inançları ifade etme tarzını ölçmek için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Birinci bölümde YÇ kavramıyla ilgili çok çeşitli tanımlama ve tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanımın olmadığı görülmektedir. Ancak bu çalışmada, tercih edilen tanımları belirtmek ve veri toplamada kullanılacak YÇİA'yı oluşturabilmek için söz konusu kavramın operasyonel (işlemsel) bir tanımının yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, YÇ (NA) kavramını şöyle tanımlayabiliriz: "Yeni Çağ; Hinduizm, Budizm, Şamanizm, çok eski halk dinî uygulamaları, Batı mistisizmi ve Doğu mistisizmi- ki buna İslam Tasavvufu da dâhildir- gibi dinî uygulamaların ve düşüncelerin birleşmesinden oluşan; insanı merkeze alıp, Tanrı'yı evrendeki bir ener-

ji kaynağı olarak düşünen, kurtuluşu içsel uyanışta gören, evrendeki zıtlığı kabul etmeyip birliği esas alan; belirli bir lidere, merkeze, ibadethaneye, üye listesi ile ortak bir kutsal metne sahip olmayan ve kökleri itibariyle çok eski tarihlere dayanan, ancak kavramlaştırılması 1950’li yıllardan sonra yapılabilen bir akımdır”.

Yukarıdaki tanım çerçevesinde, alanında uzman kişilerin fikirleri ve yönlendirmeleri doğrultusunda, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan YÇİA, otuz sekiz (38) maddeden oluşmaktadır. Likert tarzında hazırlanan ve sıklık derecesine göre, kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şıklarından birini işaretlemek suretiyle cevaplandırılan YÇİA, tamamen düz (doğrudan) ifadeleri içeren otuz sekiz (38) maddeden oluşmaktadır. Doğrudan ifadeler için işaretlenen seçenekler sırasıyla, *kesinlikle katılıyorum* (5), *katılıyorum* (4), *kararsızım* (3), *katılmıyorum* (2) ve *kesinlikle katılmıyorum* (1) şeklinde puanlanarak değerlendirilmiştir. Anketten en az otuz sekiz (38) en fazla ise, yüz doksan (190) puan alınabilmektedir. YÇİA’dan 60 ile 100 arası puan alanlar *düşük*, 101 ile 150 arası puan alanlar *orta*, 151 ile 190 arası puan alanlar da *yüksek* puan grubunu oluşturmuştur.

2.3. İŞLEM

2.3.1. Uygulama

Verilerin toplanması için *Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ)*, *Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA)* ve yedi sorulu demografik bölümün birleştirilmesiyle oluşan bir formun katılımcılar tarafından doldurulması sağlanmıştır. Bu form, 2006–2007 öğretim yılı içinde Dokuz Eylül Üniversitesi’nin *İlahiyat Fakültesi*’nde, Cumhuriyet Üniversitesi’nin *İlahiyat Fakültesi*’nde, Anadolu Üniversitesi’nin *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu* ile *İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi*’nde ve Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin *Deniz Bilimleri* ile *Güzel Sanatlar Fakülteleri*’nde öğrenim gören, tesadüfi yöntemle seçilmiş toplam 190 öğrenciye doldurmaları için verilmiştir. Bu uygulamalardan ikisi dışındaki diğer tüm uygulamalar ders saatinde gerçekleştirilmiştir. Ders saati içinde gerçekleştirilemeyenler ise, Anadolu Üniversitesi’nin *İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi* ve *Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu* öğrencileriyle,

Karadeniz Teknik Üniversitesi'ndeki *Deniz Bilimleri Fakültesi* öğrencilerine ait uygulamalardır. Bunun sebebi, söz konusu üniversitelerde, ilgili fakülte yönetimlerinin uygulama için izin vermemeleridir. Bundan ötürü, bu iki uygulama, tanıdık öğrenciler vasıtasıyla ders saati dışında gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar esnasında formların, samimi ve doğru bir biçimde doldurmalarını sağlamak için öğrenciler, formların üzerine adlarının yazılmaması konusunda hem form yönergesinde hem de uygulama başlamadan önce sözlü olarak bilgilendirilmişlerdir. Böylece deneklerin, sosyal istenirlik* (social desirability) değişkeninin muhtemel etkilerinden korunması ve formun güvenilirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Sınıflarda uygulanan formların cevaplandırılması ortalama bir ders saati, yani 40 ile 45 dakika sürmüştür.

Formlar, toplanıp değerlendirmeye alındığında, verilen 190 formdan 12'sinin eksik doldurularak verildiği ve bu sebeple, değerlendirmeye tabi tutulan form sayısının 178 olduğu anlaşılmıştır.

2.3.2. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler

Araştırmada kullanılan *Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ)* ve *Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA)*, yapılarına uygun şekilde sayısal değerlere dönüştürülmüştür.

İstatistiksel işlemler tek-yönlü varyans analizi, pearson product-moment korelasyon katsayısı formülü, t-testi ve F-testi (ANOVA) ve çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey-HSD testi kullanılarak yapılmıştır. Bu teknikler seçilirken araştırmanın denenceleri göz önünde bulundurulmuştur. Tüm analizler, araştırmacının kendi bilgisayarında ve SPSS for WINDOWS 9,05 istatistik paket programı kullanılarak yapılmıştır.

* **Sosyal istenirlik:** Çeşitli araştırma ve anketlerde deneklerin, sorulara toplumsal açıdan arzu edilir veya kendisini toplumsal açıdan istenilir kılacak yönde cevap verme eğilimi (bkz. Budak, 2000: 689).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan bulgular ve bu bulguların analizleri sunulacaktır. Öncelikle, *Dinsel Fundamentalizm* ile *Yeni Çağ* arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanacak, ikinci olarak DF ve YÇ'nin demografik değişkenlerle olan ilişkileri analiz edilecektir.

3.1. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR

Tablo 7. Dinsel Fundamentalizm İle Yeni Çağ ve Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	n	Dinsel Fundamentalizm
Yeni Çağ	178	.078
Yaş	178	.182**
Öğrenim Alanları	178	.156*
Cinsiyet	178	.004
Medeni Durum	178	.039
Sosyo-Ekonomik Düzey	178	-.034
Yaşanılan Yer	178	.048

* $p < .05$ ** $p < .01$

DF'nin, YÇ ($r=.078$), cinsiyet ($r=.004$), medeni durum ($r=.039$), sosyo-ekonomik düzey ($r=-.034$) ve yaşanılan yer değişkenleriyle arasında ($r=.048$) anlamlı bir korelasyon tespit edilmezken, DF'nin yaş ($r=.182$, $p < .01$) ve öğrenim alanı ($r=.156$, $p < .05$) değişkenleriyle arasında anlamlı bir korelasyonun olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu veriler, medeni durum ve öğrenim alanlarıyla ilgili denencelerimizi desteklerken; YÇ, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve yaşanılan yer ile ilgili denencelerimizi desteklememektedir.

DF'nin, öğrencilerin öğrenim gördükleri alanlar değişkeniyle ($r=.156$) $p < .05$ düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir korelasyona sahip olması, ilgili denencemizi

destekler niteliktedir. Bu sonucu, ayrıntılı analiz etmek amacıyla karşılaştırma testlerinden olan F-testi (ANOVA) kullanılarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 8. Öğrenim Alanları Açısından Öğrencilerin Dinsel Fundamentalizm Ortalama Puanları Arasındaki Farklılığın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi

Değişkenin Adı	Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	p
Dinsel Fundamentalizm	Gruplar Arası	1838.827	6	306.471	4.710	.001
	Gruplar İçi	11126.813	171	65.069		
	Gruplar Toplam	12965.640	177			

Öğrenim alanları açısından öğrencilerin DF ortalama puanları arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı yönünde yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda $p < .001$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($F_{(6,171)}=4.710$). Bu anlamlı ilişki, öğrenim alanlarının kendi aralarındaki DF ortalama puanlarının farklı olmasından kaynaklanmıştır. Nitekim en yüksek DF ortalama puanı ($\bar{x} = 48.62$), en düşük DF ortalama puanı ise ($\bar{x} = 39.69$)'dur. Bu anlamlı farkın hangi öğrenim alanı grupları arasında olduğunu tespit etmek için çoklu-karşılaştırma testlerinden Tukey-HSD testi uygulanmıştır. Tukey-HSD testi sonucu Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Dinsel Fundamentalizm Ortalama Puanları Açısından Öğrencilerin Öğrenim Alanlarına Uygulanan Tukey-HSD Testi Sonuçları

Öğrenim Alanları	\bar{x}	Müzik	Resim	Deniz Bilimleri	DKAB	İlahiyat Lisans	BESYO	İ.İ.B.F
Müzik (n=31)	42.03							
Resim (n=29)	39.69							
Deniz Bilimleri (n=16)	43.63							
DKAB (n=34)	45.09							
İlahiyat Lisans (n=45)	48.62	*	*				*	
BESYO (n=12)	40.17							
İ.İ.B.F (n=11)	44.09							

* $p < .05$

Tukey-HSD testi sonuçları, İlahiyat Lisans Bölümü öğrencilerinin DF ortalama puanları (\bar{x} =48.62) ile Müzik Bölümü öğrencilerinin DF ortalama puanları (\bar{x} =42.03), Resim Bölümü öğrencilerinin DF ortalama puanları (\bar{x} =39.69), BESYO öğrencilerinin DF ortalama puanları (\bar{x} =40.17) arasındaki farkın $p<.05$ düzeyinde anlamlı olduğunu ortaya koymuştur.

3.2. YENİ ÇAĞ İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERE AİT BULGULAR

Tablo 10. Yeni Çağ ile Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	n	Yeni Çağ
Öğrenim Alanları	178	-.028
Cinsiyet	178	.045
Medeni Durum	178	.066
Sosyo-Ekonomik Düzey	178	-.004
Yaşanılan Yer	178	-.007
Yaş	178	.248*
Dinsel Fundamentalizm	178	.078

* $p<.01$

YÇ'nin yaş değişkeniyle arasında ($r=.248$) $p<.001$ düzeyinde anlamlı bir korelasyonun olduğu tespit edilirken; YÇ'nin öğrenim alanları ($r=-.028$), cinsiyet ($r=.045$) medeni durum ($r=.066$) sosyo-ekonomik düzey ($r=-.004$), yaşanılan yer ($r=-.007$) ve DF ($r=.078$) değişkenleriyle arasında herhangi bir korelasyonun olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bu bulgular, YÇ'nin demografik özelliklerden medeni durumla ilgili olan denencemizi desteklerken, öğrenim alanları, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, yaşanılan yer, yaş ve DF ile ilgili olan denencelerimizi desteklememektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULARIN YORUMLANMASI

Hatırlanacağı üzere bu araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerindeki DF ile YÇ inançları arasında bir ilişkinin var olup olmadığını ve varsa hangi yönde olduğunu saptamakla birlikte, bu iki değişkenin demografik değişkenlerle olan ilişkilerini de araştırmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda ortaya konan denenceleri test etmek için nasıl bir yöntemin izlendiği ile ilgili bilgilere ikinci bölümde yer verilmiştir. Üçüncü bölümde de seçilen yöntem çerçevesinde denencelerin test edildiği bulgular sunulmuştur. Bu bölümde ise, elde ettiğimiz bulgular, literatür çerçevesinde yorumlanmaya çalışılacaktır.

4.1. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE İLGİLİ BULGULARIN YORUMLANMASI

4.1.1. Dinsel Fundamentalizm'in Demografik Değişkenlerle Olan Korelasyonları

İlgili denencelerimizde DF'nin öğrenim alanları, yaşanılan yer, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleriyle anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Buna karşın, DF'nin yaş ve medeni durum değişkenleriyle anlamlı ilişkiye sahip olmadığı ifade edilmiştir. Çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular, öğrenim alanları ve medeni durum değişkenleriyle ilgili denencelerimizi desteklerken; cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey ve yaşanılan yer değişkenleriyle ilgili denencelerimizi desteklememiştir. Elde edilen bu bulgular, önce desteklenen denenceler, daha sonra da desteklenmeyen denenceler şeklinde sırasıyla tartışılacaktır.

4.1.1.1. Dinsel Fundamentalizm ile Öğrenim Alanları Değişkenleri Arasındaki İlişki

Daha önce de belirtildiği gibi, öğrenim alanlarından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin DF ortalama puanlarının diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin DF ortalama puanlarına oranla daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili denencemizi desteklemektedir.

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, DF ile öğrenim alanları arasında ($r=.156$) $p<.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu ve bunun, öğrenim alanı gruplarının ortalama DF puanları açısından farklılaşmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir ($F_{(6,171)}=4.710$, $p<.001$). Farklılığın hangi öğrenim alanları arasında gerçekleştiğini tespit etmek için uygulanan Tukey HSD testi, İlahiyat Lisans Bölümü öğrencilerinin DF ortalama puanlarının, Güzel Sanatlar Fakültesi (Resim ve Müzik Bölümü) ve BESYO öğrencilerinin puanlarından anlamlı şekilde ($p<.05$) farklı olduğunu göstermektedir. Anlamlı farklılaşmanın, en yüksek puanı alan İlahiyat Lisans Bölümü öğrencileri ($\bar{x} =48.62$) ile en düşük puanları alan Resim Bölümü ($\bar{x} =39.69$), BESYO ($\bar{x} =40.17$) ve Müzik Bölümü ($\bar{x} =42.03$) öğrencilerinin ortalama puanları arasında olduğu tespit edilmiştir. Öğrenim alanı gruplarının ortalama DF puanları yüksekten düşüğe doğru sıralandığında, İlahiyat Lisans ($\bar{x} =48.62$), DKAB ($\bar{x} =45.09$), İ.İ.B.F. ($\bar{x} =44.09$), Deniz Bilimleri ($\bar{x} =43.63$), Müzik ($\bar{x} =42.03$), BESYO ($\bar{x} =40.17$) ve Resim ($\bar{x} =39.69$) şeklinde olduğu görülür.

Sezen (2008), yaptığı doktora tezinde bizim bulgularımıza benzer bulgular elde etmiştir. Elde edilen Tukey-HSD testi sonuçları, DKAB ($\bar{x} =48.06$) ve İlahiyat Lisans ($\bar{x} =48.45$) Bölümü'ndeki öğrencilerin DF ortalama puanlarıyla Sınıf Öğretmenliği ($\bar{x} =39.70$) Bölümü'ndeki öğrencilerin DF ortalama puanları arasındaki farkın $p<.01$ düzeyinde anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre eğer, fundamentalizm puanları açısından öğrenim alanı grupları arasında bir farklılaşma olmasaydı elde edilen bu bulgular üniversite öğreniminin genel bir sonucu olarak yorumlanabilirdi. Ancak sonucun, sadece İlahiyat Lisans ve DKAB Bölümleri'nde okuyan öğrencilerin fundamentalizm puanlarının yüksek olduğunu göstermesi, üniversite öğreniminin genel bir sonucundan ziyade, bu bölümlerde okuyan öğrencilerin diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha çok dindar bir çevreden gelmeleri ve daha uzun zaman süresince din eğitimi almış olmalarına bağlanabilir (ss. 202–203).

Üniversite örnekleme kullanılarak yapılan bir çalışmada, öğrencilerin öğrenimleri boyunca lafızcı önermeleri onaylama düzeylerinin azaldığı ve daha az fundamentalist eğilimlerin ortaya çıktığı ileri sürülürken (Hunt, 1993; akt.: Nielsen,

1998), konuyla ilgili yapılan bir başka çalışmada ise, en fazla hoşgörüsüzlük puanlarına sahip olan bireylerin kendilerini *çok dindar* olarak algıladıkları tespit edilmiştir (Kayıklık ve Yapıcı, 2005).

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgulara göre, öğrenim alanı gruplarından hiçbiri yüksek düzeyde DF puanına sahip değildir (bkz. Tablo 9). Öğrenim alanlarını oluşturan tüm grupların orta ve alt düzeyde DF puanına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu durumda iken en yüksek DF puan ortalamasına İlahiyat Lisans Bölümü ($\bar{x} = 48.62$) hemen ardından da DKAB Bölümü ($\bar{x} = 45.09$) ulaşmıştır. Bunun temel nedeni olarak, Sezen'in (2008: 203) de belirttiği gibi, bu bölümlerde okuyan öğrencilerin daha çok dindar ailelerden gelmeleri ve diğer bölümlere oranla daha uzun zaman süresince din eğitimi almış olmaları gösterilebilir. Nitekim özellikle son yıllarda İmam Hatip Liseleri'nde okuyan öğrencilerin alan dışı tercih yapmalarının çok zor olmasından ötürü, isteyerek veya istemeyerek İlahiyat Fakültelerine yönelmektedirler. Dolayısıyla, İlahiyat Fakültelerinde okuyan öğrencilerin İmam Hatip Lisesi mezunu olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu durum, onların diğer fakülte öğrencilerine göre daha fazla din eğitimi aldıklarının bir göstergesidir. Bunun yanı sıra, ölçek ve anket formunun doldurulması aşamasında, İlahiyat Lisans ve DKAB Bölümü öğrencileri kendilerini YÇ inançlarına daha yakın hissetmiş olsalar bile, üzerlerinde hissettikleri İlahiyatçı kimliği sebebiyle düşündüklerini anket formuna daha farklı yansıtmış olmaları da muhtemeldir. Bu durum, İlahiyat Lisans ve DKAB Bölümleri'nde öğrenim gören öğrencilerin diğer bölümlerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha yüksek DF puan ortalamalarına sahip olmalarına ve daha fundamentalist görünmelerine yol açmış olabilir.

4.1.1.2. Dinsel Fundamentalizm ile Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişki

Araştırmanın, medeni durumla ilgili denencesinde DF ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ifade edilmişti. Uygulanan istatistiksel analizler neticesinde, DF ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($r=.039$) tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, ilgili denencemizi destekler niteliktedir. An-

cak, bir fikir vermesi açısından medeni durum gruplarının puanlarına bakıldığında bekârların (n=157) DF ortalama puanlarının (\bar{x} =43.98) evlilerin (n=7) DF ortalama puanlarından (\bar{x} =43.43) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, istatistiksel açıdan anlamlılık kazanmamış olsa bile, konuyla ilgili olarak daha önce yapılan çalışmaların bulguları paralelinde olması sebebiyle manidar kabul edilebilir.

Elde edilen bulguların bu şekilde sonuçlanmasında yaş faktörünün etkili olduğu düşünülebilir. Örneklem grubunun yaş aralığı 18–30’dur. Anlaşılacağı üzere evlilerle bekârlar arasındaki yaş farkı fazla değildir. Dolayısıyla benzer yaş grubuna ait insanların düşünce ve inanç gelişimlerinde de fazla bir farkın olmaması mümkündür (Hökelekli, 1998: 282; Peker, 2000: 174; Certel, 2003: ss. 174–175).

Ayrıca, örneklem grubumuz içerisinde (işleme tabi tutulan toplam örneklem sayısı 178) evlilerin sayısı (n=7), nişanlıların sayısı (n=13), bekârların sayısı (n=157), medeni durumunu belirtmeyenlerin sayısı ise (n=1)’dir. Örneklemimiz içerisindeki medeni durum gruplarının bu dağılımı, elde ettiğimiz neticenin bir nedeni olabilir. Görüldüğü gibi, gruplar arasında dengeli bir dağılım mevcut değildir. Dolayısıyla, evli ve nişanlı grupları oluşturan birey sayısının çok az olması, DF ile medeni durum değişkenleri arasındaki ilişkinin anlamlı çıkmamasında önemli bir etken olmuş olabilir.

Bunlarla birlikte, örneklemin üniversite öğrencilerinden olması sebebiyle, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki çıkmamış olabilir. Bu dönemdeki bireylerin zihinsel ve inanç gelişimleri düşünüldüğünde, inançlarının kaynaklarını araştırarak öğrenmeleri, özellikle İlahiyat Lisans ve DKAB Bölümleri’nde, bu konuda grupların birbirine yakın olma ihtimallerini artırmış olabilir. Bu da, DF açısından medeni durum grupları arasında anlamlı bir farklılaşmanın oluşmamasına yol açmış olabilir.

4.1.1.3. Dinsel Fundamentalizmle Cinsiyet Değişkenleri Arasındaki İlişki

Hatırlanacağı üzere, konuyla ilgili denencemizde DF ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve erkeklerin kızlara oranla daha yüksek dü-

zeyde DF puanına ulaşacağını ifade etmiştik. Ancak, uygulanan istatistiksel analizler neticesinde DF ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki ($r=.004$) tespit edilmemiştir. Bu sonuç, cinsiyetle ilgili denencemizi desteklememiştir.

Bununla beraber, cinsiyet gruplarının puanlarına bakıldığında, erkeklerin ($n=63$) DF ortalama puanlarının ($\bar{x} =44.10$) çok az bir farkla kızların ($n=115$) ortalama puanlarından ($\bar{x} =44.02$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırma neticesinde elde edilen bu bulgu, istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da, denenceye paralel olması noktasında az da olsa bir fikir vermektedir.

Helm ve diğerlerinin (2001) konuyla ilgili olarak yaptıkları bir araştırmadan elde ettikleri bulgular, bizim araştırma bulgularımızla paralellik göstermektedir. Onlar da cinsiyet grupları değişkeni açısından DF puanları arasında önemli bir farkın olmadığını tespit etmişlerdir (erkekler $\bar{x} =9.4$, $S=1.75$; kızlar $\bar{x} =9.3$, $S=1.95$). Danso ve diğerleri (1997) tarafından yürütülen benzer bir çalışmada da cinsiyet grupları açısından fundamentalizm puanlarında kayda değer bir farklılaşmanın olmadığı ortaya konulmuştur.

Sezen (2008) de benzer bir sonuç elde etmiştir. O, cinsiyetler arasında anlamlı bir fark saptamasa da erkeklerin DF ortalama puanlarının ($\bar{x} =45.05$) kızların DF ortalama puanlarından ($\bar{x} =44.26$) daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ona göre, erkeklerin kızlara oranla daha yüksek düzeyde fundamentalist olacaklarına dair beklenti, toplumdaki cinsiyet rol farklılaşması açısından, erkeklerin daha fazla otoriter oldukları yönündeki düşünceden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı, erkeklerin kendi statülerini kızlara oranla daha fazla koruma eğiliminde olacakları, farklı veya yeni biçimde algılanabilecek düşünce ve inançları tehdit olarak görebilecekleri, dolayısıyla daha otoriter ve fundamentalist bir yönelimin sürdürülmesini destekleyecekleri ileri sürülebilir (s. 205).

Literatürde DF ile cinsiyet arasındaki ilişkilerin farklı kavramlar ve gruplar çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Örneğin, eşcinsellere karşı tutum bağlamında gerçekleştirilen araştırmalar, erkeklerin kızlara oranla daha yüksek DF düzeyleri-

ne sahip olduklarını göstermektedir (O'Neil, 1981; McFarland, 1989; Kirkpatrick, 1993; Kite, 1994; Hunsberger, 1996; Laythe ve diğeri, 2001; Parrott ve diğeri, 2002; Schwartz ve Lindley, 2005).

Bunlarla birlikte, örneklem grubunun yeterince dengeli bir şekilde dağılması (bkz. Tablo 2), ilgili denencenin desteklenmemesinin sebeplerinden biri olarak ileri sürülebilir. Araştırma amacıyla oluşturulan örneklem, sadece iki denence arasındaki ilişkinin tespiti için seçilmediğinden, cinsiyet grupları arasında bir oransızlık söz konusu olmuştur.

4.1.1.4. Dinsel Fundamentalizm ile Yaş Değişkenleri Arasındaki İlişki

Araştırmanın ikinci bölümünde konuyla ilgili denence, “Dinsel Fundamentalizm ile yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur” şeklinde ifade edilmişti. Denencenin oluşturulması aşamasında yapılan pilot çalışmada, iki değişken arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Pilot çalışma, içlerinde öğrencilerin de bulunduğu 18 ile 40 yaşları arasındaki bireylere uygulanmıştır. Ancak pozitif veya negatif yönde herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir. Ne var ki, yaptığımız asıl çalışmamızda iki değişken arasında pozitif yönde ($r=.182$) $p<.01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani, araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ilerledikçe DF düzeyleri yükselmektedir.

Sezen (2008), benzer bir çalışmada, DF ile yaş değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı bir korelasyonun olduğunu ($r=-.260$, $p<.001$) saptamıştır. Buna göre, öğrencilerin yaşları ilerledikçe DF düzeyleri düşmektedir. O, DF ortalama puanlarının yaş grupları açısından farklılaşmasını saptamak için yaptığı t-testi sonucunda, alt yaş grubuna dâhil olan katılımcıların DF ortalama puanlarının ($\bar{x} =45.14$); üst yaş grubuna dâhil olanların DF ortalama puanlarından ($\bar{x} =41.36$) $p<.01$ düzeyinde anlamlı olarak farklılaştıklarını saptamıştır ($t=3.121$). Ona göre bu bulgu, öğrencilerin yaşla birlikte süren eğitim süreçleri içindeki değişimlerini göstermektedir. Zira birçok öğrenci için yüksek öğrenimle birlikte öğrencilerin, daha rasyonel ve sorgulamacı yaklaşımlar kazanmaları mümkün olabilir. Bu da,

fundamentalist düzeyde lafzi anlayışların daha üst yaşlarda, yani eğitim süreci sonlarında azalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, yaşın ilerlemesiyle birlikte fundamentalist anlayışın azalmış olması, buna bağlı olarak, bireylerin fundamentalist düşünce tarzını terketmeye başlaması ve dinî düşünce açısından lafzcılıktan çok sembolik, soyut ve sorgulamacı bir zihin yapısının gelişmiş olabileceği ileri sürülebilir (ss. 201–202).

Konuyla ilgili olarak Grasmick ve diğerlerinin (1990) gerçekleştirdiği benzer bir çalışmada, DF ile yaş arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. İlgili bir başka araştırmada ise, iki değişken arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir (Groves, 2003). Yukarıda da ifade edildiği gibi, bizim araştırmamızda da iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, DF ile yaş grupları* arasındaki korelasyon katsayısı da hesaplanmıştır. Fakat sonuçta, anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu farklı sonuç, grupları oluşturan öğrenci sayılarının 1/3 gibi bir oranla dağılım göstermesinden ve her iki yaş grubu arasında geçiş alanı konulmamasından (yani, 22 ile biten yaş grubundan 23 ile başlayan yaş grubu arasında bir yaş bile ara konulmamasından) kaynaklanabilir.

Araştırmamızda temel aldığımız -iki yaş grubunu da içeren- 16–30 yaş grubu, diğer gelişim düzeylerine oranla dindarlık düzeyinin en düşük olduğu dönem olarak bilinmektedir (Clark, 1961: ss. 110–111; Taplamacıoğlu, 1962; Aryle ve Beit-Hallahmi, 1975: ss. 64-65; Thorson ve Powell, 1990; akt.: Yıldız, 2006: 175). Bakıldığında, üniversite öğrencilerinin içinde bulunduğu yaş dönemi, istisnalar hariç, 18 ile 30 yaşları arasına denk düşmektedir. Bu yaş aralıkları, aynı zamanda araştırmamızın örneklem grubu yaş aralığını oluşturmaktadır. Dinî hayatın şekillenmesinde yaşın etkisini belirten yazarlardan bir kısmı (Peker, 2000: 174; Hökelekli, 1998: 282) 18–30 yaş arasında dinî aktivitelerde büyük bir düşüşün olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre, 17–22 yaş arası bireylerin -araştırmamızın örneklem grubunun üniversite öğrencileri olması sebebiyle- aile etkisinden uzaklaştığı bir devredir. Bu uzaklaşma, üniversitenin başka şehirde olması durumunda daha da hızlanmaktadır. Bu ve benzeri faktörlerin etkisiy-

* Örneklem grubu, 18–22 ve 23–30 gibi iki yaş grubu olarak sınıflandırılmıştır.

le üniversite öğrencisinin hayatını yönlendirmede daha dünyevi davranacağı kabul edilmektedir. Bu da, DF düzeyinin düşebileceği anlamına gelebilir. Ancak daha ileri yaşlarda bireylerin çeşitli sebeplerden (evlilik, çocuk sahibi olmak vb.) tekrar dindar bir yapıya dönüş yapabilecekleri, dolayısıyla daha fundamentalist bir düşünce yapısını benimseyecekleri düşünülebilir. Nitekim 18–22 yaş grubunun DF ortalama puanının ($\bar{x} = 43.94$) 23–30 yaş grubunun DF ortalama puanından ($\bar{x} = 45.05$) daha düşük olması ileri sürülen düşünceyi desteklemektedir.

4.1.1.5. Dinsel Fundamentalizm ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenleri Arasındaki İlişki

Sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile ilgili denencemizde, DF ile sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu, sosyo-ekonomik düzeyi alt seviyede olanların diğer seviye gruplarına oranla daha fazla fundamentalist eğilim göstereceğini ifade etmiştik.

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile DF değişkeni arasında anlamlı bir ilişki ($r = -.034$, $p > .05$) tespit edilmemiştir. Bu bulgu, ilgili denencemizin desteklenmediğini göstermektedir.

Konuyla ilgili olarak yapılan benzer bir çalışmada, Sezen'in (2008: 206) ulaştığı sonuçlarla bizim elde ettiğimiz bulgular örtüşmektedir.

Sosyal bilimler literatüründe genellikle daha alt sosyo-ekonomik sınıfların daha fazla fundamentalist eğilim gösterecekleriyle ilgili yaygın bir tutum vardır. Çünkü bu iddiaya göre, daha alt ekonomik şartlar altında ezilmiş nüfusun ekonomik refah yaşayanlara karşı öfke ve tepkisi, fundamentalist bir tepkiyle daha da pekişmiş olabilir. Bu, işlevsel anlamda ezilmişlik halinin bir dışa vurumu şeklinde kendini gösterebilir (Harlak, 2000: ss. 24-32; akt.: Sezen, 2008: 207). Ancak bunun tersi düşünceler ve yorumlar da gözlemlenmektedir. Nitekim DF'yi sosyal bir tepki oluşturma gücünden ziyade bir okuma, yorumlama biçimi, lafızcı bir dinsel eğilim olarak

görenler de vardır. Bu yüzden de onun, fakir ya da zenginlik gibi sosyo-ekonomik bir durumla ilişkilendirilemeyeceği ileri sürülebilir (Sezen, 2008: 207).

Elde edilen sonuçların bu şekilde olmasının diğer bazı nedenleri şu faktörlere bağlanabilir. Birincisi, sosyo-ekonomik düzey ve DF kavramlarının yapılan araştırmalarda yeterince belirginleştirilememesidir. Batı'da yapılan bu ve benzeri çalışmalarda, sosyo-ekonomik düzeyin alanı daha geniş tutulurken, ülkemizde yapılan çalışmalarda ise daha çok, gelir durumu göz önüne alınmıştır.

İkincisi, ölçme araçlarının ve istatistiksel tekniklerin çeşitliliğidir. Örneğin bir araştırmada, sosyo-ekonomik düzey gruplarından birisinde yüzde olarak biraz daha fazla yığılmanın görülmesi araştırmacı için o konuyu değerlendirmede yeterli bir dayanak olabilirken, başka bir araştırmada ulaşılan benzer bulgular, kullanılan test ve istatistik tekniklerinin farklılığı sebebiyle anlamsız kabul edilebilmektedir.

Üçüncüsü ise, örneklem seçimidir. Önce örneklem seçilmekte, sosyo-ekonomik düzey grupları da bu örneklemden oluşturulmaktadır. Bu durumda, aynı sosyo-ekonomik düzeye sahip bireyler farklı ekonomik düzeye sahiplermiş gibi kabul edilmekte ve sonuçta araştırmamızda da olduğu gibi aralarında anlamlılık tespit edilememektedir. Bunların yanı sıra, araştırmaya katılan bireylerin (n=178) % 71.9 (n=128) gibi büyük bir çoğunluğunun kendisini sosyo-ekonomik olarak orta düzeyde görmesinin yani, söz konusu değişken açısından homojen bir yapıya sahip olmasının da, denencenin desteklenmemesine yol açmış olacağı düşünülebilir.

4.1.1.6. Dinsel Fundamentalizm ile Yaşanılan Yer Değişkenleri Arasındaki İlişki

Hatırlanacağı gibi, ilgili denencemizde DF ile yaşanılan yer arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve kırsal kesimde yaşayanların şehirde yaşayanlara oranla daha yüksek düzeyde fundamentalist olduğunu belirtmiştik. Ancak elde edilen bulgular, ilgili denencemizi desteklememiştir.

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, dindarlıkla yaşanan yer* arasında anlamlı bir ilişki ($r=.048$, $p>.05$) tespit edilememiştir.

Elde edilen bulgular, konuyla ilgili ulaşmak istenilen sonucu desteklememiştir. Bulguların bu şekilde çıkmasının sebeplerine gelince, bunları birkaç şıkta toplayabiliriz. Birincisi, sosyo-ekonomik düzeyde de belirtildiği gibi, istenilen özelliklerdeki örneklem grubunun elde edilememesidir. Nihayetinde araştırma, sadece DF ile yaşanan çevre arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılmamıştır. Öyle olsaydı, istenilen örneklem sosyal çevre gruplarını en iyi şekilde temsil edecek bireylerden oluşturulmaya çalışılırdı. Bu durumda, ilişkiyi etkileyen diğer faktörler ikinci planda kalır ve sonuç denencemiz doğrultusunda tespit edilebilirdi.

İkincisi, kitle iletişim araçları olarak ileri sürülebilir. Günümüzde artık çoğu evde bu araçlardan en az biri mevcuttur. Bunlar içinde elbette televizyon çok önemli bir konuma sahiptir. Dolayısıyla bu araçlar, kırsal kesimle şehirde yaşayanlar arasında yerleşim yerlerinden kaynaklanan farklılıkları minimum seviyeye indirebilmektedir.

Üçüncüsü ise, çarpık kentleşme olabilir (bkz. Şahin, 1999: 119). Yani köyden kente çeşitli sebeplerle göçen insanlar, uzun zaman şehirde yaşamalarına rağmen köy kültürlerini şehirde devam ettiriyor olabilirler. Elbette bu durum, araştırmalardan yararlanarak oluşturduğumuz denencelerimizde kontrol altına alamayacağımız bir durumdur ve sonucu herhangi bir anlamlılığın çıkmaması yönünde etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

4.2. YENİ ÇAĞ İLE İLGİLİ BULGULARIN YORUMLANMASI

4.2.1. Yeni Çağ'ın Demografik Değişkenlerle Olan Korelasyonları

İlgili denencelerimizde YÇ'nin öğrenim alanları, yaşanan yer, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenleriyle anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu belir-

* Yaşanılan yerden kastedilen, örneklemi oluşturan bireylerin hayatlarının en uzun dönemini geçirdikleri yerdir. Bu nokta, anket formunda belirtilmiştir. (bkz. Ek: Anket formu demografik özellikler kısmı).

tilmişti. Buna karşın, YÇ'nin yaş ve medeni durum değişkenleriyle anlamlı ilişkiye sahip olmadığı ifade edilmişti. Çalışmada elde edilen bulgular, sadece medeni durum değişkeniyle ilgili denencemizi desteklerken; sosyo-ekonomik düzey, yaş, cinsiyet, yaşanılan yer ve öğrenim alanları değişkenleriyle ilgili denencelerimizi desteklemedi. Elde edilen bu bulgular, desteklenen ve desteklenmeyen denenceler şeklinde sırasıyla tartışılacaktır. YÇ ile DF arasındaki ilişkiye yönelik analizler daha önce yapıldığından burada üzerinde durulmayacaktır (bkz. s. 58).

4.2.1.1. Yeni Çağ ile Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişki

YÇ ile medeni durum değişkenleri arasında, yapılan istatistiksel analizler neticesinde anlamlı herhangi bir ilişki bulunmamıştır. İlgili denencede, iki değişken arasında pozitif veya negatif yönde bir korelasyonun olmadığı ifade edilmişti. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, medeni durum değişkeni ile YÇ arasında anlamlı bir ilişki ($r=-.066$, $p>.05$) tespit edilmemiştir. Bu bulgu, ilgili denencemizin desteklendiğini göstermektedir.

Tucker (2002), Batı toplumlarındaki YÇ inançlarına sahip kimselerin daha çok 30 ile 50 yaş aralığındaki bekâr insanlardan oluştuğunu ifade etmektedir. Ona göre, YÇ inançlarına sahip kimseler, genellikle uzun süreli ilişkilere girmekten kaçınmaktadır. Bu durum onların, daha çok bekâr bireyler olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmamızda ise, iki değişken arasında herhangi bir korelasyona rastlanmamıştır. Bunun nedenlerinden biri, araştırma örnekleminin ait olduğu kültürel yapı olabilir. Bilindiği üzere, Batı kültürünün yaşam tarzıyla Türkiye'de yaşayan bireylerin yaşam tarzları birbirinden farklıdır. Bu durumun bir sonucu olarak da, Batı'da konuyla ilgili yapılan çalışmalarla Türkiye'de yapılan çalışmaların bulguları birbirinden farklılık göstermiş olabilir. Sözgelimi, Batı insanı daha bireysel ve tek başına yaşamayı tercih ederken (Norlander ve diğerleri, 2003), Doğu insanı toplumsal ve bir aileyle yaşamayı daha fazla tercih etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2004: 214). Tucker'ın (2002) elde ettiği bulgulardan hareket edilirse, Batı'da daha bireysel ve tek başına

yaşamayı tercih eden bireylerin, YÇ inançlarına daha yatkın olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak, Türkiye'deki bireylerin yaşam tarzları ve kültürel anlayışları böyle bir korelasyonun olmamasının ve dolayısıyla grupların da birbirinden farklılık göstermemesinin nedenlerinden biri olabilir.

Bulgulardan anlamlı bir ilişkinin çıkmamasında etkili olan bir diğer faktör ise, örneklemimizde yer alan bireylerin medeni durum gruplarındaki oransız dağılımları (evli=7, bekâr=157) olabilir. Araştırma amacıyla oluşturulan örneklem, sadece iki denence arasındaki ilişkinin tespiti için seçilmediğinden, medeni durum grupları içinde yer alan birey sayısında bir oransızlık söz konusudur. Dağılımın bu şekilde olması, iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmamasına yol açmış olabilir.

Konuyla ilgili denencemizi oluşturmadan önce yaptığımız kaynak taraması, iki kültürün yaşam tarzlarının karşılaştırılması ve yukarıda ifade etmeye çalıştığımız faktörlerin etkisi sonucu, özellikle YÇ inançlarının Batı toplumlarında daha yaygın olduğu düşünülürse, iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmayabileceği zihnimizde ağır basmış ve denencemizi bu doğrultuda oluşturmamıza neden olmuştur. Neticede, elde edilen bulgularla denence arasında bir paralellik olduğu görülmektedir.

4.2.1.2. Yeni Çağ ile Öğrenim Alanları Değişkenleri Arasındaki İlişki

İlgili denencemizde, YÇ ile öğrenim alanları değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin YÇ inanç düzeylerinin, diğer fakültelerdeki öğrencilerin YÇ inanç düzeylerine oranla daha düşük olacağını ifade etmiştik.

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde elde edilen bulgulara göre, iki değişken arasında anlamlı herhangi bir ilişki ($r=-.028$) saptanmamıştır. Elde edilen bu bulgunun, ilgili denencemizi desteklemediği görülmektedir.

Bununla beraber, bir fikir vermesi açısından öğrenim alanı gruplarının YÇ puanlarına bakıldığında, İlahiyat Lisans Bölümü öğrencilerinin (n=45) ortalama puanı $\bar{x} = 104.82$, DKAB Bölümü öğrencilerinin (n=34) $\bar{x} = 95.50$, Resim Bölümü öğrencilerinin (n=29) $\bar{x} = 104.62$, İ.İ.B.F. öğrencilerinin (n=11) $\bar{x} = 108.09$, BESYO öğrencilerinin (n=12) $\bar{x} = 110.50$, Deniz Bilimleri öğrencilerinin (n=16) $\bar{x} = 110.69$ ve Müzik Bölümü öğrencilerinin (n=31) $\bar{x} = 111.13$ 'tür. Araştırma neticesinde elde edilen bu bulgular, istatistiksel açıdan anlamlı olmamasına rağmen, sadece ilgili denenceye paralel olması noktasında az da olsa bir fikir vermektedir.

İlgili denencemizde, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere kıyasla YÇ inançlarına daha az yatkın olduğunu ifade etmiştik. Grupların yukarıda da belirtilen ortalama YÇ puanlarına bakıldığında, ilgili denencemize paralel olarak, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin YÇ ortalama puanlarının, diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak bir istisna olarak, Resim Bölümü öğrencilerinin YÇ ortalama puanları ilgili denencenin aksine, İlahiyat Lisans Bölümü öğrencilerinin YÇ ortalama puanından daha düşük çıkmıştır.

Bulgulara bakıldığında, ilgili denencenin desteklenmemesinde akla gelen ilk sebebin, öğrenim alanı gruplarını oluşturan öğrencilerin kendi zihinlerinde, YÇ ile ilgili sahip oldukları inançların net olarak yerleşmemiş olduğu söylenebilir. Araştırmanın temel denencesine göre, DF ile YÇ inançları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki beklenmektedir. Buradan hareketle, ana denenceye bağlı bağımsız değişkenlerle ilgili denencelerden olan DF ve YÇ'nin öğrenim alanı gruplarıyla ilgili olanları şöyle özetlenebilir: Sözelimi öğrenim gruplarından herhangi birinin DF puanının *orta* veya *yüksek* düzeyde olması, YÇ puanının *alt* düzeyde olmasını gerektirmektedir. Oysa Resim Bölümü (*alt* düzey) hariç diğer tüm grupların hem DF ortalama puanlarının (bkz. Tablo 9) hem de YÇ ortalama puanlarının* *orta* düzeyde olduğu tespit

* Öğrenim alanları açısından araştırmaya katılan öğrencilerin YÇ ortalama puanları: *Müzik* n=31, $\bar{x} = 111.13$, S=12.03; *Resim* n=29, $\bar{x} = 104.62$, S=16.59; *Deniz Bilimleri* n=16, $\bar{x} = 110.69$, S=9.48; *DKAB* n=34, $\bar{x} = 95.50$, S=25.53; *İlahiyat Lisans* n=45, $\bar{x} = 104.82$, S=12.27; *BESYO* n=12, $\bar{x} = 110.50$, S=13.39; *İ.İ.B.F.* n=11, $\bar{x} = 108.09$, S=8.73; *Toplam* n=178, $\bar{x} = 105.22$, S=17.78.

edilmiştir. Bu sonuçlar bize, öğrencilerin YÇ'yi kavramlaştırma konusunda zihinlerinin net olmadığı yönünde az da olsa bir ipucu vermektedir.

İkinci bir sebep olarak, örnekleme oluşturan bireylerin YÇ olgusu hakkında yeterince bilgiye sahip olmaması gösterilebilir. Araştırmanın giriş kısmında da değinildiği gibi, YÇ kavramının yakın bir geçmişte ortaya çıkması, Türkiye'deki geçişinin ise daha da yakın bir tarihe dayanması, örnekleme oluşturan bireylerin, kavramın içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasını beraberinde getirmiş olabilir. Bu da, ilgili denencenin desteklenmemesine yol açmış olabilir.

4.2.1.3. Yeni Çağ ile Cinsiyet Değişkenleri Arasındaki İlişki

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, YÇ ile cinsiyet değişkenleri arasında, anlamlı bir ilişki ($r=.045$) tespit edilememiştir. Oysa ilgili denencemiz, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve kızların erkeklere oranla YÇ inançlarına daha fazla meyilli oldukları yönünde oluşturulmuştur. Elde edilen bulgu, ilgili denencemizin desteklenmediğini göstermektedir.

Tucker (2002), Batı toplumlarında YÇ inançlarına sahip kimselerin daha çok beyaz bayanlardan olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, YÇ inançlarına sahip kimselerin çoğu, evliliği reddetmektedir. Yine konuyla ilgili yapılan bir diğer araştırmada, doğaüstü inanışların cinsiyet değişkeniyle anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Irwin, 1993; akt.: Orenstein, 2002).

Benzer bir çalışma, çoğu kadınlardan oluşan 250 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılanların kişisel (zat) olmayan bir Allah'a inandığı ve çoğunun astrolojiye önem verdiği ayrıca üçte birlik kısmının da vejetaryen olduğu tespit edilmiştir (Frisk, 1996; akt.: Sjöberg ve Wahlberg, 2002).

Yukarıdaki bulguların yanı sıra, kavramın, kadın ve erkeklerin kişisel zihinlerinde henüz somutlaştırılmamış ruhsal bir güç olarak bulunduğunu düşünenler de

vardır⁶³. Konuyla ilgili denencemiz de yukarıdaki araştırmaların paralelinde oluşturulmuştu. Ancak, bulgularımız ve analizlerimiz sonucunda denencemiz desteklenmemiştir.

4.2.1.4. Yeni Çağ ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenleri Arasındaki İlişki

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, YÇ ile sosyo-ekonomik düzey değişkenleri arasında, anlamlı bir ilişki ($r=-.004$) tespit edilmemiştir. Oysa ilgili denencemiz, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ve sosyo-ekonomik düzeyi *üst* olan grubun diğer düzey gruplarına oranla YÇ inançlarına daha meyilli olduğunu ifade etmektedir. Elde edilen bulgu, ilgili denencemizin desteklenmediğini göstermektedir.

Denencemiz, YÇ'nin modern şehir sosyetesinin sürekli özelliği olan alternatif ruhsal alt kültür anlamına geldiğini ifade eden (Sutcliffe, 2002: 26) görüşün paralelindedir. Zaidman (2003), yaptığı araştırmanın, YÇ alt kültürünün daha geniş ve satılabilir mallar için yeni kaynaklar arayan kapitalizmin dinî bir kopyasını desteklediğini kanıtladığını ifade eder. Görüldüğü üzere, YÇ inançlarına sahip kimseler kapitalizmle ve dolayısıyla ekonomik üst düzeyle bağlantılıdır. Yine, Fransa, Belçika ve İsviçre'de yapılan çeşitli uygulamalı araştırmalar, en modern ve en rasyonel kültür içinde yer alan bazı insanların (mühendisler, bilgisayar uzmanları) gaipten haber verme, ruhçuluk gibi irrasyonel tecrübeler aramak için belirgin bir eğilime sahip olduklarını göstermektedir. Batı Avrupa'nın her yerinde kilise içi veya kilise dışı YDH'nin müntesipleri arttıka; *derin ekoloji* diye ifade edilen ruhçu psikoloji vb. akımların çeşitliliği de artmaktadır. (Hervieu-Leger, 2005: 313; akt.: Bayer, 2006: 90).

Tucker'a (2002) göre, YÇ inançlarına sahip kimseler sosyo-ekonomik düzey değişkeninde oransız olarak *orta* düzeyde dağılmaktadır. Araştırmamız da Tucker'ın çalışmasıyla bu konuda benzerlik göstermektedir. Araştırmamızda örneklem seçtiğimiz bireylerin 128'i kendisini sosyo-ekonomik düzey açısından *orta* seviyede gör-

⁶³ Imogene, C. Fales, "What is the New Age", 1994:6, <http://spirithistory.com/newage.html> (01.08.2008), s. 1.

mektedir (bkz. Tablo 5). Konuyla ilgili diğerk bazı araştırmalar da benzer sonuçları göstermektedir (Barker, 1992: 11; akt.: Bayer, 2006: 89).

Yukarıdaki araştırmalara baktığımızda, Tucker'ın (2002) ifadeleriyle Zaidman (2003) ve Sutcliffe'nin (2002) ifadeleri birbirine paralellik göstermemektedir. Bizim araştırmamız da elde edilen bulgular açısından Tucker'ın (2002) araştırmasıyla paralelken, diğerk bazı araştırmacıların çalışmalarıyla paralel değildir.

İlgili denencemizin desteklenmemesinin bir nedeni olarak, örnekleme oluşturulan bireylerin büyük oranda (% 72, n=128) sosyo-ekonomik olarak *orta* düzeyde yer almış olmaları gösterilebilir. Bununla birlikte, sosyo-ekonomik düzeyi üst olanlarla alt grupta olanları karşılaştırma imkânına da pek sahip değiliz. Çünkü *üst* grubu oluşturan öğrencilerin oranı % 1.1 (n=2), *alt* gruptakilerin oranı ise % 2.2'dir (n=4). Ancak, daha önce de değinildiği üzere, örneklem sadece bu iki değişken arasındaki ilişkiyi test etmek için oluşturulmadığından, araştırmanın sonucuna etkileyebilecek olan bu faktörün kontrol altında tutulmasının oldukça zor olduğunu ifade etmemiz gerekir.

4.2.1.5. Yeni Çağ ile Yaşanılan Yer Değişkenleri Arasındaki İlişki

Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, YÇ ile yaşanan yer değişkenleri arasında, anlamlı bir ilişki ($r=-.007$) saptanmamıştır. Oysa ilgili denencemiz, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve şehirde yaşayanların kırsal kesimde yaşayanlara oranla daha yüksek YÇ inançları düzeyine sahip olduğu yönündedir. Elde edilen bulgu, ilgili denencemizin desteklenmediğini göstermekle birlikte, şehirde yaşayanların (n=115, $\bar{x}=105.81$) köyde yaşayanlara (n=11, $\bar{x}=103.38$) oranla YÇ inançlarına daha meyilli olduğuna yönelik bir ipucu sunmaktadır.

Denencenin desteklenmemesinin, bize göre birkaç nedeni vardır. Bunlardan birincisi, kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde artık hemen her evde bu araçlardan en az biri mevcuttur. Bu kitle iletişim araçları içinde televizyon önemli bir konuma sahiptir. Dolayısıyla bu araçlar, kırsal kesim ile şehirde yaşayanlar arasında yerleşim yerlerinden kaynaklanan farklılıkları minimum seviyeye indirebilmektedir. Ayrıca,

diğer haberleşme araçları da bu durumun hızlanmasında önemli roller oynamış olabilir.

İkincisi, örneklem grubumuzu oluşturan bireylerin, daha çok şehirde yaşıyor olmalarıdır. Anket sonuçlarına göre, köy ve kasabada yaşayanların toplam sayısı (n=22) iken, şehirde yaşayanların sayısı (n=115)'tir. Gruplar arasındaki bu oransız dağılım, denencemizin desteklenmemesinde önemli bir faktör olmuş olabilir. Ortalama puanlardan da gördüğümüz kadarıyla, iki grup arasında çok az bir fark vardır. Dolayısıyla bu fark, anlamlılık seviyesine ulaşmamış olabilir.

Öte yandan, örneklem grubumuzun tamamının üniversite öğrencilerinden oluştuğunu göz önüne alırsak, köyde yaşamış olsalar bile bu bireyler, üniversitede okumak için daha sonra şehre gitmişlerdir. Dolayısıyla, üniversite eğitiminden ve şehrin yaşam tarzından etkilenmiş olmaları da muhtemeldir. Sonuç itibariyle hem üniversite hem de şehir hayatı bireye, daha serbest bir ortam ve daha serbest düşünme imkânı sağlayabilmektedir. Dolayısıyla, ankete katılan tüm bireylerin bu durumları göz önüne alındığında, ilgili denencenin neden desteklenmediğinin anlaşılmasında bir ipucu olabilir.

Yukarıda ifade edilen tüm nedenler düşünüldüğünde, kanaatimizce denencenin desteklenmemesine etki eden en önemli faktör, örneklem grubunun büyük çoğunluğunun şehirde yaşıyor olması ve geri kalanın da zaten üniversite eğitimi için şehre gitmiş olmasıdır.

4.2.1.6. Yeni Çağ ile Yaş Değişkenleri Arasındaki İlişki

Hatırlanacağı üzere, konuyla ilgili denencemiz, YÇ ile yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ifade etmektedir. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde, YÇ ile yaş değişkenleri arasında, pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.248$, $p<.001$) tespit edilmiştir. Oysa ilgili denencemiz, her iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı yönündedir. Elde edilen bulgu, YÇ ile yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olmasına rağmen, ilgili denencenin desteklenmediğini göstermekte-

dir. Ayrıca, YÇ ile yaş grupları* arasındaki korelasyon katsayısı da hesaplanmıştır. Fakat sonuçta, anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu farklı sonuç, grupları oluşturan öğrenci sayılarının 1/3 gibi bir oranla dağılım göstermesinden ve her iki yaş grubu arasında geçiş alanı konulmamasından (yani, 22 ile biten yaş grubundan 23 ile başlayan yaş grubu arasında bir yaş bile ara konulmamasından) kaynaklanabilir.

Konuyla ilgili yapılan bir çalışmada, cinsiyet değişkeninde olduğu gibi yaş değişkeninin de YÇ inançlarıyla bağlantılı olduğunu dile getirilmektedir (Irwin, 1993; akt.: Orenstein, 2002). Benzer şekilde yapılan bir diğer çalışmada ise, iki değişken arasında bir ilişkinin olduğu ve YÇ inançlarına sahip kimselerin, yaş grubu olarak daha çok orta yaş grubunda yer aldıkları ifade edilmektedir (Frisk, 1996; akt.: Sjöberg ve Wahlberg, 2002).

Yeni Dinî Hareketler, nüfusun sadece küçük bir oranını kapsar ve yetişkinliğe doğru geçiş dönemi zarfında sadece çok geçici periyotlar için görülebilir (Haralambos ve Holborn, 1995: 488; akt.: Bayer, 2006: 92). Konuyla ilgili olarak yüksek öğrenim gören gençler arasında yapılan bazı bilimsel araştırmalar, birçok paranormal, parapsikolojik olgunun bir taraftar kitlesinin bulunduğunu ve bu inanışlara ilgide bir artışın var olduğunu göstermektedir (Messer ve Griggs, 1989; Dağ, 1999; Bilim ve Ütopya, 2001; akt.: Arslan, 2006).

Yukarıdaki araştırmalarda olduğu gibi, araştırmamızda da elde ettiğimiz bulgularda, iki değişken arasında bir korelasyonun olduğunu ama yaş grupları arasındaki farkın anlamlılık seviyesine ulaşmadığını ($t=-.869$, $p>.05$) görmekteyiz. Araştırmamız, yaşın artmasıyla YÇ inançlarına olan yönelmenin de arttığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, Frisk'in (1996) araştırmasıyla benzerlik gösterse de, örneklem grubunu oluşturan bireylerin yaş dağılımı açısından farklılık göstermektedir. Frisk'in (1996) araştırması orta yaş grubunda dağılırken, araştırmamızda 20–23* yaşları arasında

* YÇ değişkeni açısından 18–22 yaş grubunun ortalama puanı $\bar{x} = 105.17$ ve 23–30 yaş grubunun ortalama puanı ise, $\bar{x} = 107.85$ 'tir.

* 17 veya 18 yaşlarından başlayıp beş yıl kadar süren ve 22-23 yaşlarında son bulan döneme "ilk yetişkinliğe geçiş dönemi" denmektedir (Levinson ve diğerleri, 1978: 73; akt.: Yaparel, 1987: 7).

yığılma göstermektedir. Dolayısıyla, yaş değişkeni açısından iki araştırma arasında farklılık görülmektedir.

YÇ ile yaş değişkenleri arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine ulaşmamasıyla ilgili olarak şunlar söylenebilir: On sekiz yaşlarından itibaren geleneksel dine karşı ilginin azalmaya başlaması (Peker, 2000: 174; Certel, 2003: ss. 174–175), bireyleri YÇ inançlarına yöneltmiş olabilir. Çünkü insanlar inanma ihtiyaçlarını bir şekilde tatmin etmek isterler (Alper, 2005). Ancak bu yönelme, iki grup arasındaki farklılaşmanın anlamlı düzeye ulaşmasını sağlayamamıştır.

4.3. DİNSEL FUNDAMENTALİZM İLE YENİ ÇAĞ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN YORUMLANMASI

Hatırlanacağı üzere, ilgili denencemizde DF ile YÇ arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmişti. Yapılan istatistiksel analizler neticesinde elde edilen bulgulara göre, YÇ ile DF arasında anlamlı bir ilişki ($r=.078$) tespit edilememiştir. Bu bulgular, ilgili denencemizin desteklenmediğini göstermektedir.

Bainbridge'in (2004) yürüttüğü bir çalışmada, geleneksel din ile YÇ arasındaki bir ilişkiye işaret etmekle birlikte o, dinin etkilerinin çelişkili ve kompleks olabileceğini de ifade etmektedir. Bu çerçevede, geleneksel din bağlamında DF ile YÇ arasında pozitif yönde korelasyon saptayan araştırmalar olduğu gibi negatif yönde ilişkinin varlığını belirleyen araştırmalar da vardır. Aşağıda bu farklı sonuçlara ulaşmış araştırmalardan örnekler sunulacaktır.

Tucker (2002), konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Uygarlık, bireyselliği ve en önemlisi dini kapsayan geleneksel sosyal kurumları bir derece zayıflatmayı teşvik etmektedir. Din zayıfladıkça, insanların dünya görüşü oluşturmak için herhangi bir yardımcı manevi kemeri olmadığından birçok birey laikleşmenin bıraktığı ruhsal boşluğu YÇ inançlarıyla doldurmaktadır”. Bu ifadeler, Bainbridge'in (2004) konuyla ilgili söylediği geleneksel din ile YÇ arasındaki süreklilik ifadeleriyle de benzerlik göstermektedir.

Bir başka araştırma, YÇ inançları ile DF arasında negatif bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir. Sözelimi, ahiret inancı konusunda fundamentalistler Hıristiyan görüşünü benimserken, YÇ inançlarına sahip kimseler daha çok ruhun göç etmesi (reenkarnasyon) prensibine yakın durmaktadırlar⁶⁴. Bu bulgular, bizim de denencemizle paralellik göstermektedir. Orenstein (2002), hiçbir dinî tercihi olmayan ya da geleneksel inançlara inanmayan veya geleneksel dinî aktivitelerde yer almayan bireylerin doğaüstü inançlardan orantısız bir şekilde etkilendiğini ifade etmektedir.

Emmons ve Sobal (1981), dinî tercihleri sorulduğunda *hiçbiri* şeklinde cevap verenlerin doğaüstü inançlara yönelik iddialara inanmaya daha eğilimli olduklarını ancak aradaki bağlantıların düşük olduğunu ve arka plandaki faktörler incelendiğinde birçoğunun istatistiksel olarak kayda değer olmadığını bulmuşlardır.

YÇ kitap ve diğer ürünlerin değişkenlere bağlı olarak satın alındığının belirtildiği bir Texas araştırmasında da Mears ve Ellision (2000), benzer bir durumla karşılaşmıştır. Dinî tercihleri sorulduğunda *hiçbiri* diye cevap veren grup, bu kaynakları en sıklıkla satın alan insanlardır, ancak bu kişilerin önceki sosyal yaşantıları yeterince araştırılmamıştır. (Mears ve Ellision, 2000; akt.: Orenstein, 2002).

Stark ve Bainbridge (1987), yaptıkları bir çalışmada, kült ve sekt gibi oluşumların sekülerleşmeye fonksiyonel alternatifler olmadığı ancak farklı cevaplar olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sekülerleşme, geleneksel kiliseleri büyük oranda zayıflatmıştır ancak, dindar olmayan bir nüfus üretmemiştir, sadece kilisesizlik üretmiştir. Kilise üyeliğinin düşük olduğu bölgelerde bile olağanüstüye olan inanç yüksek düzeydedir. (Hamilton, 2001: 207; akt.: Bayer, 2006: 92).

Türk toplumunda ortaya çıkan dinî karakterli yeni oluşumlar, Türk toplumunun kendi iç dinamiklerinin sonucudur. Türk toplumu bir manada dinî çoğulculuğun olmadığı veya çoğulcu bir toplum yapısı şeklinde değerlendirmeyeceğimiz bir yapı tipi yani, birliğe daha çok vurgu yapan, üniter bir yapı sergilemektedir. Çoğulculuk

⁶⁴ Tadeusz, Doktör, “New Age and Fundamentalism”, 2003, http://cesnur.org/2003/vil2003_doktor_1.htm (01.08.2008), s. 3.

daha çok ABD ve Batı endüstri toplumlarında görülmektedir. Ancak Türk toplumunda dinî gruplar arasında çoğulcu anlamda rekabet olmadığı gibi daha olumlu değerlerin ortaya çıkabileceği şeklindeki bir iddiaya karşılık, Türk toplumunun üniter yapı arz ettiği ve dolayısıyla ortaya çıkan yeni dinî hareketlerin bu yapıyı zedelediği ifade edilebilir. Türk toplumunda genelde cemaatvari bir yapılanma mevcuttur. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş özelliği sergileyen tranzisyonel bir karaktere sahiptir. Bu bakımdan geleneksel değerlerin ve özellikle dinin bu geçişte meşrulaştırma aracı olarak kullanılması söz konusudur. Liberalleşme sonucu bu tür dinî hareketlerin görülmesi, bir bakıma tarıma dayalı toplum tipinin uzantılarını yansıtacağından hemen her tür gruplaşmalar daha çok dinî öğelerin ağırlıklı olduğu bir yapılanma biçiminde kendisini gösterecektir (Bodur, 2000: 310; akt.: Bayer, 2006: 93).

Yukarıda görüldüğü gibi, DF ile YÇ arasındaki negatif bir korelasyonun olduğunu gösteren araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Bundan sonra, söz konusu iki değişken arasındaki pozitif korelasyonu yansıtan araştırmalardan söz edilecektir.

Köse (2006), YÇ inançlarına ilgi duyanları diğer dinlerle ilişkileri bağlamında değerlendirirken, YÇ'nin sunduğu yeni fikir ve deneyimlere ilgi duyanların aynı zamanda geleneksel dinlerle de ilişkilerini devam ettirebildiklerini ifade etmektedir (s. 161). Arslan (2006), bu görüşe paralel olarak şunları söylemektedir: “Popüler din sadece, aynı dinî sistemin büyük geleneğiyle, başka bir deyişle kitabî, normatif biçimiyle çeliştiği ya da dışında kaldığı zaman söz konusu olmaz. Bu çelişiklik yanında, onunla (aynı dinin normatif biçimiyle) birtakım karşılıklı ilişkiler içerisine girdiği ve birtakım farklı kombinasyonlar oluşturduğu durumlar da söz konusu olmaktadır”.

Donahue (1993), konuyla ilgili yaptığı araştırmanın sonucuna bakarak şunları söylüyor: “Geleneksel önyargıları bir tarafa bırakırsak, ben bu buluşların en önemlileri arasında ‘bu inançların birbirleriyle alakalı oldukları’ savına yürekten katılıyorum”. O, bu görüşünü şöyle örneklendiriyor: “Araştırmanın bir maddesi olan ‘ruhsal doğrular ve güç bende’ maddesine *evet* diyen bir gencin kilise üyesi olması gerçekten şaşırtıcıdır”.

Benzer şekilde, Acar ve diğerkleri (1996) yaptıkları bir çalışmada, dindarlık düzeyleri farklı bireylerin falcıya, medyuma ve üfürükçüye gitme, büyü yaptırma, kurşun dökürme, muska yazdırma, yatır ziyareti, sadaka verme ve yıldız falına inanma gibi durumlarını incelemişlerdir. Elde edilen bulgular, dindarlıkla falcıya gitme arasında pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Yine, dindarlıkla medyuma gitme arasında da pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra, dindarlıkla üfürükçülük, büyü yaptırma, kurşun dökürme, muska yazdırma, yatır ziyaret etme, sadaka verme arasında pozitif yönde korelasyon da tespit edilmiştir. Bu durum, bireylerde bulunan inanma ve bağlanma ihtiyacı ve geleceklerine ilişkin belirsizliği giderme çabası, bireyleri geleneksel dinlerin dışında bulunan bazı arayışlara yöneltebilmektedir. İlginç olan, bu durumun kendini çok dindar kabul edenlerde dahi görülüyor olmasıdır. Bu bulgular, bize geleneksel dinî inançlarla din dışı olan inançların bazı psikolojik sebeplerden iç içe girdiğini göstermektedir.

Yine, Orenstein (2002) konuyla ilgili olarak yaptığı bir çalışmada, dinî bir tercihe sahip olmayan insanların olağanüstü inançları savunmadığını, geleneksel dinî inançları savunmanın sağlam ve pozitif bir şekilde doğaüstü inançları savunmayla bağlantılı olduğunu ve oldukça düşük bir etki olsa da düzenli kilise katılımının doğaüstü inancın indirgenmiş bir kabulü ile bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Aynı araştırmanın bir diğerk sonucuna göre, kiliseye sıklıkla katılan insanların, olağanüstü fenomene inanmaları daha az olasıdır. Ayrıca, geleneksel dinî inanç kategorisi üzerinde düşük puan alan insanların neredeyse hiçbiri, olağanüstü güç destekçileri değildir. Bu bulgular, aslında şunu göstermektedir: YÇ ile DF birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamaktadır. Elde edilen bilgiler bir araya getirildiğinde ise, herhangi bir dinî tercihlerinin olmadığını ifade eden katılımcıların doğaüstü inanışlara yönelik iddialara inanmaya eğilimli oldukları ancak aradaki bağlantıların düşük olduğu ve arka plandaki faktörler incelendiğinde birçoğunun istatistiksel olarak kayda değer olmadığı tespit edilmiştir.

Tüm bunların yanı sıra, az sayıdaki çalışmada, geleneksel din anlayışı ile doğaüstü inançlara inanma arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı bulgusuna ula-

şılmıştır (Greeley, 1975; Wuthnow, 1976; Bainbridge ile Stark, 1980; akt.: Orenstein, 2002).

Araştırmamızın temelini oluşturan ilgili denencemizin neden desteklenmediği konusuna gelince, bu nedenler birkaç maddeyle ifade edilebilir. Birincisi, hem DF'nin hem de YÇ'nin Batı'da olduğu gibi henüz Türkiye'de kavramlaştırma düzeyinde yerleşmemesidir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği gibi, söz konusu kavramlar henüz Batı'da bile bireylerin zihinlerinde tam bir netlik kazanmış değildir. DF kavramıyla ilgili olarak ne İslamî hareketler içinde aktif rol oynayan şahıslar, ne de Müslüman kamuoyu berrak bir düşünceye sahiptir (Bulaç, 1997: 181). Özellikle, YÇ inançları konusunda panteizm, ruhlarla konuşma, geleceği tahmin etme gibi inançlar Türkiye'de belli bir azınlık tarafından kullanılıyor olsa da henüz toplumun büyük bir kısmında kabul görmemektedir. Bu durum, araştırma bağlamında önümüze engel koymaktadır.

İkincisi, örneklem grubunu oluşturan bireylerin zihinlerinde her iki inanç sisteminin de bir şekilde yer ediyor olması ihtimalidir. Elde ettiğimiz sonuçlara baktığımızda bu düşünceyi destekleyen bazı işaretler görebilmekteyiz. Örneğin, örneklem grubunun DF puanları *orta* düzeydedir. Bununla birlikte, aynı örneklem grubunun YÇ puanları da *orta* düzeydedir. Bu durum, araştırmaya katılan öğrencilerin zihinlerinin, iki inanç sisteminin bazı hususlarında karışık olduğuna bir işaret olarak gösterilebilir. Ayrıca, araştırmanın teorik kısmında da ifade edildiği gibi, YÇ inançları tamamen orjinal değildir. Bir kısmı, geleneksel dinlerden alınmıştır. Dolayısıyla, iki inanç sistemi arasında bir benzerliğin olması söz konusudur ve bu benzerliğin sonuçları da örnekleme oluşturan öğrencilerin soru maddelerine verdikleri cevaplara yansımaktadır. Bu da, iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin çıkmamasına ve denencenin desteklenmemesine yol açmış olabilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmayı gerçekleştirme ihtiyacı, Dinsel Fundamentalizm ile Yeni Çağ inançları arasında var olduğu düşünülen ilişkinin Türkiye örneklemindeki niteliğini araştırma ve bu konudaki çalışmaların Türkiye’de yeteri kadar olmadığı düşüncesinden doğmuştur. Bu nedenle, araştırmanın temel amacı, DF ile YÇ arasındaki ilişkiyi ve ayrıca demografik değişkenlerin DF ve YÇ ile olan ilişkilerini incelemektir.

Çalışmada, daha önce “Araştırmanın Amacı ve Denenceleri” bölümünde verilen denencelerin test edilmesi için bir ölçek ve anketten oluşan veri toplama aracının kullanıldığı ampirik bir yöntem uygulanmıştır.

Araştırmanın evreni genel anlamda Türkiye’deki tüm üniversite öğrencilerinin, dar anlamda Trabzon, İzmir, Sivas ve Eskişehir illerindeki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin oluşturduğu gruptur. Araştırmanın örneklemini, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nin Müzik ve Resim Bölümü, Deniz Bilimleri Fakültesi, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin İlahiyat Lisans Bölümü, Anadolu Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu ile İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi öğrencilerinden oluşan evrenden tesadüfi yöntemle seçilmiş toplam 178 kişi (erkek=63, kız=115) oluşturmaktadır. Deneklerin yaş aralığı, 18–30 olup, yaş ortalaması 21.32’dir.

Örneklemi oluşturan bireylerin % 17.4’ü (n=31) Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin Güzel Sanatlar Fakültesi’nin Müzik Bölümü’nde, %16.3’ü (n=29) aynı fakültenin Resim Bölümü’nde ve % 9’u (n=16) yine aynı üniversitenin Deniz Bilimleri Fakültesi’nde, % 19.1’i (n=34) Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin DKAB Bölümü’nde ve % 25.3’ü (n=45) aynı fakültenin İlahiyat Lisans Bölümü’nde, % 6.7’si (n=12) Anadolu Üniversitesi’ne bağlı BESYO’da ve % 6.2’si (n=11) İ.İ.B.F’de öğrenim gören öğrencilerdir.

Veri toplama araçları olarak, Altemeyer ve Hunsberger (1992) tarafından geliştirilmiş olan Dinsel Fundamentalizm Ölçeği (DFÖ) ve alanında uzman kişilerin fikir ve yönlendirmeleri doğrultusunda, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Yeni Çağ İnançları Anketi (YÇİA) kullanılmıştır.

Elde edilen verilerin analizlerini yapmak için tek yönlü varyans analizi, Pearson product-moment korelasyon katsayısı formülü, t-testi ve çok yönlü karşılaştırma testlerinden Tukey-HSD testi gibi istatistiksel işlemler kullanılmıştır.

Ayrıca araştırma, daha önce detaylı olarak bahsedilen örneklem grubu ve ölçme aracının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve engellemelerle birlikte Yüksek Lisans tez süresi olarak belirlenen süreyle sınırlıdır.

Araştırma sonucu elde edilen bulgular, DF'nin öğrenim alanları değişkeniyle $p < .05$ düzeyinde ve yaş değişkeniyle $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir korelasyona sahip olduğunu ortaya koyarken, diğer demografik değişkenlerle (yaşanılan yer, sosyo-ekonomik düzey, medeni durum, cinsiyet) anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığını göstermiştir.

DF ile öğrenim alanı türü değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($r = .156$, $p < .05$) tespit edilmiştir. Diğer bir işlemde, öğrenim alanı grupları, DF ortalama puanları bakımından karşılaştırılmış ve tek yönlü varyans analizi sonucunda gruplar arasındaki farklılığın anlamlılık düzeyine ulaştığı ($F_{(6,171)} = 4.710$, $p < .001$) gözlenmiştir. Tukey-HSD testi sonucunda İlahiyat Lisans Bölümü ile Müzik, Resim Bölümler'i ve BESYO arasında anlamlı farklılaşmanın olduğu ($p < .05$) saptanmıştır.

DF ile yaş değişkenleri arasında ($r = .182$) $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir korelasyonun olduğu gözlenmiştir.

YÇ ile yaş değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin ($r = .248$, $p < .001$) olduğu, ancak YÇ'nin diğer demografik değişkenlerle herhangi bir ilişkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

DF ile YÇ değişkenleri arasında herhangi anlamlı bir ilişkinin olmadığı istatistiksel analizler neticesinde ($p > .05$) saptanmıştır. DF ile YÇ değişkenleri arasında herhangi bir ilişkinin tespit edilememesinde, araştırmaya konu olan kavramların Türkiye’de henüz yaygın olmamasının, çalışmanın sadece üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış olmasının ayrıca, öğrencilerin zihinlerinde DF ve YÇ inanç sistemlerinin bazı hususlarında karışıklık bulunmasının etkisi olabilir.

Bu araştırmanın yapıldığı şartlar dikkate alındığında, elde edilen sonuçların genellenebilirlik özelliğinin kısıtlı olduğu düşünülebilir. Örneklem büyük oranda dar bir yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinden meydana gelmektedir ve bu sebeple elde edilen bulguların üniversite öğrenimi görmeyen ve çeşitli yaş gruplarında yer alan insanlara genellenebilirliği düşüktür.

Yaptığımız araştırmalar ve kaynak taramaları neticesinde ulaşabildiğimiz kadarı ile çalıştığımız konuyla doğrudan ilgili olup da bize yol gösterecek olan ampirik çalışmaların az sayıda olması dikkate alınır, eldeki çalışmanın, bu konuda ileride yapılabilecek benzer çalışmalar için bir örnek veya kaynak niteliğinde olduğu düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- A Dictionary of Comparative Religion* (1970). New York: Charles Scribner's Sons.
- ACAR, N. V., Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (1996). Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12: 45–56.
- ALBASAN, M. (2006). *Yeni Çağda İçsel Kıyamet ve Değişim Zamanı*. İstanbul: New Age Yayınları.
- ALBAYRAK, Ş. A. (2007). *Hıristiyan Fundamentalizmi*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- ALİ, T. (2002). *Fundamentalizmler Çatışması*. (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Everest Yayınları.
- ALPER, H. (2005). İnsan İnanan Bir Varlıktır. *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, Sayı, 91.
- ALTEMEYER, B. ve HUNSBERGER, B. (1992). Authoritarianism, Religious Fundamentalism, Quest and Prejudice. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2: 113–133.
- Ana Britannica* (1994). (C. 13). İstanbul: Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A. Ş.
- ANDERSON, R. (1988). Channeling. *Parapsychology Review*, 19 (5): 6–9.
- ARGYLE, M. ve BEIT-HALLAHMI, B. (1975). *The Social Psychology of Religion*. London and Boston: Routledge & Kegan Paul.
- ARIKDAL, E. (1998). *Metapsişik Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.
- ARKOUN, M. (1998). Temellendirme Açmazı Karşısında Fundamentalizm. (Çev. M. Hayri Kırbaçoğlu), *İslamiyat*, 1 (4): 77–85.
- ARSLAN, A. (2002). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.
- ARSLAN, M. (2006a). Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: “Yeni Çağ” İnanışları Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (11): 9–25.
- ARSLAN, M. (2006b). Dindarlık Farklılaşması ve Popüler Dindarlık. *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (ss. 289–319). Derleyen Ünver Günay ve Celaleddin Çelik. Adana: Karahan Kitabevi.

- ASIMGİL, S. (2004). *Burçlar Nedir*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- AUPERS, S. ve HOUTMAN, D. (2006). Beyond the Spiritual Supermarket: The Social and Public Significance of New Age Spirituality. *Journal of Contemporary Religion*, 21 (02): 201–222.
- AYDIN, M. (2007). Batı Hıristiyan Düşüncesinde Fundamentalist Hareketin Öyküsü. *İslâmiyat*, 10 (1): 33–56.
- AYDIN, M. S. (2002). *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- BABBIE, E. (1991). Channels to Elsewhere. *In Gods We Trust: New Patterns of Religious Pluralism in America* (ss. 255–268). Derleyen Robbins ve D. Anthony. New Brunswick (USA) London: Transaction Publishers.
- BAERVELDT, C. (1996). New Age-Religiositeit als Individueel Constructieproces. *De kool en de geit in de nieuwe tijd. Wetenschappelijke reflecties op New Age* (ss. 19–31). Derleyen Moerland Miranda. Utrecht: Jan van Arkel.
- BAINBRIDGE, W. S. (2004). After the New Age. *JSSR*, 43 (3): 381–394.
- BAINBRIDGE, W. S. ve STARK, R. (1980). Superstitions: Old and New. *Skeptical Inquirer*, 6 (4): 18–32.
- BALOĞLU, A. B. (2000). *Reenkarnasyon*. Ankara: Kitabiyat.
- BARKER, E. (1989). *New Religious Movements*. London: Her Majesty's Stationery Office.
- BARKER, E. (1992). *New Religious Movements*. (3rd edition), London: HMSO Publications.
- BAYER, A. (2006). *Sosyolojik Perspektiften Sekülerleşme ve Din İlişkisine Yeniden Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: KSIÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BERGER, P. L. (2002). Sekülerizmin Gerilemesi. *Sekülerizm Sorgulanıyor* (ss. 11-32). Derleyen Ali Köse. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- BEYAZYÜZ, M., ALKAN, F. S. G. ve GÖKA, E. (2007). Fundamentalizmin Psikolojisi. *Avrasya Dosyası*, 13 (3): 355–384.
- BODUR, H. E. (2000). Küreselleşme Bağlamında Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dinî Hareketler ve Türk Toplumuna Etkileri. *Uluslararası Avrupa Birliği Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (ss. 305–311), (C. I). Ankara: DİB Yayınları.

- BOLAY, S. H. (1999). *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BRUCE, S. (1995). *Religion in Modern Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- BRUCE, S. (2002). *God is Dead: Secularisation in the West*. Oxford: Blackwell.
- BUDAK, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- BULAÇ, A. (1997). *İslam ve Fundamentalizm*. İstanbul: İz Yayınları.
- Büyük Larousse* (1986). (C. 2). İstanbul: Milliyet Gazetecilik A. Ş.
- CLARK, W. H. (1961). *The Psychology of Religion*. New York: MacMillan.
- ÇİFTÇİ, A. (2002). *Din ve Modernlik*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- ÇOBANLI, C. (2005). *Reenkarnasyon*. İstanbul: Omega Yayınları.
- DAĞ, I. (1999). The Relationships Among Paranormal Beliefs, Locus of Control Psychopathology in a Turkish College Sample. *Personality and Individual Differences*, 15: 612–626.
- DANSO, H., HUNSBERGER, B. ve PRATT, M. (1997). The Role of Parental Religious Fundamentalism and Right-Wing Authoritarianism in Child-Rearing Goals and Practices. *JSSR*, 36 (4): 496–511.
- DONAHUE, M. J. (1993). Prevalence and Correlates of New Age Beliefs in Six Protestant Denominations. *JSSR*, 32 (2): 177–184.
- el-CURCÂNİ, es-Seyyid eş-Şerif. (1987). *et-Ta 'rifat*. tahk. Abdurrahman 'Umeyra, Beyrut.
- EMMONS, C. F. ve SOBAL, J. (1981). Paranormal Beliefs: Functional Alternatives to Mainstream Religion. *Review of Religious Research*, 22 (4): 301–312.
- Encyclopedia Britannica* (1970). (C. 9). USA: The University of Chicago.
- FLEURY, R. (1996). *Yıldızname ve Büyü*. (Çev. Sema Parlak). İstanbul: Kibele Yayınları.
- GRASMICK, H. G., WILCOX, L. P. ve BIRD, S. R. (1990). The Effects of Religious Fundamentalism and Religiosity on Preference for Traditional Family Norms. *Sociological Inquiry*, 60 (4): 352–369.
- GRAY, W. D. (1991). *Thinking Critically about New Age*. Belmont, CA: Wadsworth.
- GREELEY, A. W. (1975). *The Sociology of the Paranormal: A Reconnaissance*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.

- GROV, H. (2003). Understanding Homonegative Attitudes Through Sex, Race, and Gender Role Ideologies: An Analysis of the 1972–1998 General Social Survey. A Thesis Presented to the Graduate School of the University of Florida in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts. University of Florida.
- GUENON, R. (2005). *Modern Dünyanın Bunalımı*. (Çev. Mahmut Kanık), Ankara: Hece Yayınları.
- HAMILTON, M. (2000). An Analysis of the Festival for Mind-Body-Spirit. *Beyond New Age: Exploring Alternative Spirituality* (ss. 188–200). Derleyen Sutcliffe Steven ve Bowman Marion. Edinburgh: Edinburgh UP.
- HAMILTON, M. (2001). *Sociology of Religion: Theoretical and Comparative Perspectives*. London: Routledge.
- HAMMER, O. (1997). *På Spaning After Helheten-New Age en ny Folketro?* Stockholm: Wahlström ve Widstrand.
- HANEGRAAFF, W. J. (1996). *New Age Religion and Western Culture*. New York: E. J. Brill.
- HANEGRAAFF, W. J. (2000). New Age Religion and Secularization, *NVMEN*, 47 (3): 289–312.
- HARALAMBOLOS, M. ve HOLBORN M. (1995). *Sociology, Themes and Perspectives*. London: Collins Educational.
- HARLAK, H. (2000). *Önyargılar: Psikososyal Bir İnceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- HASTINGS, A. (1991). *With the Tongues of Men and Angels: A Study of Channeling*. Holt, Rinehart and Winston Inc.: Forth Worth etc.
- HELM Jr., H. W., BERECZ, J. M. ve NELSON, E. A. (2001). Religious Fundamentalism and Gender Differences. *Pastoral Psychology*, 50 (1): 25–37.
- HERVIEU-LEGER, D. (2005). Sekülerleşme, Gelenek ve Dindarlığın Yeni Şekilleri: Bazı Teorik Öneriler. (Çev. Halil Aydınalp), *Dini Araştırmalar*, 7 (21): 307–318.
- HILL, P. C. ve HOOD, R. W. (1999). *Measures of Religiosity*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press.

- HÖKELEKLİ, H. (1998). *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları.
- HUNSBERGER, B. (1995). Religion and Prejudice: The Role of Religious Fundamentalism, Quest and Right Wing Authoritarianism. *Journal of Social Issues*, 51 (2): 113–129.
- HUNSBERGER, B. (1996). Religious Fundamentalism, Right-Wing Authoritarianism, and Hostility Toward Homosexuals in Non-Christian Religious Groups. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 6: 39–49.
- HUNT, R. A. (1993), Response to Northover and Gonzalez. *International Journal for the Psychology of Religion*, 3: 201–204.
- HUNTER, J. D. (1983). *American Evangelicalism: Conservative Religion and the Quandary of Modernity*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- HUNTER, J. D. (1986). *Evangelicalism: The Coming Generation of America*. Chicago: University of Chicago Press.
- HÜSEYİN, A. (1996). *İslami Köktencilğin Ötesi*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- IANNACCONE, L. R. (1997). Toward an Economic Theory of Fundamentalism. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 153: 100–116.
- IRWIN, H. J. (1993). Belief in the Paranormal: A Review of the Empirical Literature. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 87 (1): 1–39.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Bilgisayar San. Tic. Ltd. Şti.
- KALLENBERG, K., BRAKENHJELM, C. R. ve LARSSON, G. (1996). *Tro och Warderingari 90-Talets Sverige*. Libris: Örebro.
- KAYIKLIK, H. ve YAPICI, A. (2005). Gençlerde Dinsel Hayatın Ötekilere Yönelik Tutumlara Etkisi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1): 5–39.
- KIRKPATRICK, L. A. (1993). Fundamentalism, Christian Orthodoxy, and Intrinsic Religious Orientation as Predictors of Discriminatory Attitudes. *JSSR*, 32: 256–268.
- KİRMAN, M. A. (1999). Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dinî Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları. *Dini Araştırmalar*, 2 (4): 223–233.

- KİRMAN, M. A. (2003). Yeni Dinî Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3 (4): 27–43.
- KİRMAN, M. A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- KITE, M. (1994). When Perceptions Meet Reality: Individual Differences in Reactions to Lesbians and Gay Men. *Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research, and Clinical Applications* (ss. 25–48). Derleyen B. Greene ve G. M. Herek. Thousand Oaks, CA: Sage.
- KORAY, S. (2001). Safsata Anketi. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 88: 10–16.
- KÖSE, A. (1997). *Neden İslam'ı Seçiyorlar: Müslüman Olan İngilizler Üzerine Psiko- Sosyolojik Bir İnceleme*. İstanbul: TDV İsam Yayınları.
- KÖSE, A. (2006). *Milenyum Tarikatları*. İstanbul: Truva Yayınları.
- KUDRIASHOVA, I. V. (2003). Fundamentalism in the Modern World. *Russian Social Science Review*, 44 (3): 41–62.
- LAYTHE, B., FINKEL, D. G., BIRINGLE, R. G. ve KIRKPATRICK, L. A. (2002). Religious Fundamentalism as a Predictor of Prejudice: A Two Component Model. *JSSR*, 41 (4): 623–635.
- LAYTHE, B., FINKEL, D. G., ve KIRKPATRICK, L. A. (2001). Predicting Prejudice from Religious Fundamentalism and Right-Wing Authoritarianism: A Multiple-Regression Approach. *JSSR*, 40: 1–10.
- LEVINSON, D. J., DARROW, C. H., KLEIN, E. B., LEVINSON, M. A. ve MCKEE, B. (1978). *The Seasons of a Man's Life*. New York: Knopf.
- LUCKMAN, T. (1967). *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*. New York: MacMillan.
- LUCKMANN, T. (1999). The Religious Situation in Europe: The Background to Contemporary Conversions. *Social Compass*, 46 (3): 252–258.
- LYON, D. (2000). *Jesus in Disneyland: Religion in Postmodern Times*. Oxford: Polity Press.
- MARSDEN, G. M. (1980). *Fundamentalism and American Culture: The Shaping of Twentieth Century Evangelicalism*. Oxford, England: Oxford University Press.

- MCFARLAND, S. G. (1989). Religious Orientations and the Targets of Discrimination. *JSSR*, 28 (3): 324–336.
- MCINTIRE, C. T. (1987). Fundamentalism. *Evangelical Dictionary of Theology* (ss. 433–435). Derleyen Walter. A. Elwell. Michigan: Baker Book House Grand Rapids.
- MEARS, D. P. ve ELLISION, C. G. (2000). Who Buys New Age Materials? Exploring Sociodemographic, Religious, Network and Contextual Correlates of New Age Consumption. *Sociology of Religion*, 61 (3): 289–313.
- MESSER, V. S. ve GRIGGS, R. A. (1989). Student Belief and Involvement in the Paranormal and Performance in Introductory Psychology. *Teaching of Psychology*, 16: 187–191.
- Meydan Larousse* (1971). (C. 4). İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd. Şti.
- NIELSEN, M. E. (1998). An Assesment of Religious Conflicts and Their Resolutions. *JSSR*, 37 (1): 181–190.
- NORLANDER, T., GARD, L. ve LINDHOLM, L. (2003). New Age: Exploration of Outlook- on Life Frameworks from a Phenomenological Perspective. *Mental Health, Religion & Culture*, 6 (1): 1–20.
- O'NEIL, J. M. (1981). Male Sex-Role Conflicts, Sexism, and Masculinity: Psychological Implications for Men, Women, and the Counseling Psychologist. *The Counseling Psychologist*, 9: 61–81.
- ORENSTEIN, A. (2002). Religion and Paranormal Belief. *JSSR*, 41 (2): 301–311.
- ORNSTEIN, R. E. (2001). *Yeni Bir Psikoloji*. (Çev. Erol Göka, Feray Işık), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Oxford Ansiklopedik Sözlük* (1985). (C. 2). Oxford: Oxford University Press.
- ÖZKAN, A. R. (2002a). Amerikan Fundamentalizminin Dünü Bugünü. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18: 39–53.
- ÖZKAN, A. R. (2002b). *Fundamentalist Hıristiyanlık*. Ankara: Alperen Yayınları.
- ÖZKAN, A. R. (2005). *Amerikan Evanjelikleri*. Erzurum: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- ÖZKAN, A. R. (2006). *Kıyamet Tarikatları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- PARROT, D. J., ADAMS, H. E. ve ZEICHNER, A. (2002). Homophobia: Personality and Attitudinal Correlates. *Personality and Individual Differences*, 32: 1269–1278.
- PEKER, H. (2000). *Din Psikolojisi*. Samsun: Aksiseda Yayınları.
- POSSAMAI, A. (2003). Alternative Spiritualities and the Cultural Logic of Late Capitalism. *Culture and Religion*, 4: 31–45.
- SAHGAL, G. ve YUVAL'DAVIS, N. (1992). *Refusing Holy Orders*. London: Virago.
- SARIBAY, A. Y. (1993). İslamî Popülizm ve Sivil Toplum Arayışı. *Birikim*, 47: 14–20.
- SARIKÇIOĞLU, E. (2004). *Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- SAYYİD, S. (2000). *Fundamentalizm Korkusu*. (Çev. Ebubekir Ceylan ve Nuh Yılmaz), Ankara: Vadi Yayınları.
- SCHURATZ, J. P. ve LINDLEY, L. D. (2005). Religious Fundamentalism and Attachment: Prediction of Homophobia. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 15 (2): 145–157.
- SEZEN, A. (2008). *Üniversite Öğrencileri Örnekleminde İman Gelişimi ve Dinsel Fundamentalizm Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- SHAHAK, I. ve MEZVINSKY, N. (2004). *İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi*. (Çev. Ahmet Emin Dağ), İstanbul: Anka Yayınları.
- SJOBERG, L. ve WAHLBERG, A. (2000). Risk Perception and New Age Beliefs. *Risk Analysis*, 22 (4): 751–764.
- STARK, R. ve BAINBRIDGE, W. S. (1987). *A Theory of Religion*. New York: Peter Lang.
- STONE, D. (1978). New Religious Consciousness and Personal Religious Experience. *Sociological Analysis*, 39: 123–134.
- SUTCLIFFE, S. J. (2002). *Children of the New Age*. New York: Routledge Press.
- TAPLAMACIOĞLU, M. (1962). Yaşlara Göre Dinî Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10: 141–151.

- The Encyclopedia of Religion* (1986). (C. 10). New York: MacMillan Publishing Company.
- THORSON, J. A. ve POWELL, F. C. (1990). Meanings of Death and Intrinsic Religiosity. *Journal of Clinical Psychology*, 46 (4): 379–391.
- TUCKER, J. (2002). New Age Religion and The Cult of The Self. *Society*, 1: 46–50.
- TYMN, M. E. (2005). Fundamentalism: The Seed of Today’s Hedonism. *The Journal of Religion and Psychological Research*, 28 (1): 12–19.
- VERNON, G. M. (1962). *Sociology of Religion*. New York: McGraw-Hill Inc.
- WALLIS, R. (1984). *The Elementary Forms of New Religious Life*. London: Routledge and Paul.
- WATT, W. M. (1993). *İslam Nedir*. (Çev. Elif Rıza), İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- WUTHNOW, R. (1976). Astrology and Marginality. *JSSR*, 15 (2): 157–168.
- WUTHNOW, R. (1978). *Experimentation in American Religion*. Barkeley, CA: University of California Press.
- YANCEY, G. (2004). Boundaries of Faith: Geographical Perspectives on Religious Fundamentalism. *JSSR*, 43 (2): 288–289.
- YAPAREL, R. (1987). *Yirmi-Kırk Yaşlar Arası Kişilerde Dinî Hayat İle Psiko-Sosyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAPAREL, R. (2007). Modernitenin İstenmeyen Çocuğu. *Din-Kültür ve Çağdaşlık 2004 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri* (ss. 139–143), Ankara: TDV Yayınları.
- YILDIZ, M. (2006). *Ölüm Kaygısı ve Dindarlık*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- YORK, M. (1995). *The Emerging Network: A Sociology of the New Age and Neo-Pagan Movements*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield.
- ZAIDMAN, N. (2003). Commercialization of Religious Objects: A Comparison Between Traditional and New Age Religions. *Social Compass*, 50 (3): 345–360.

İNTERNET KAYNAKLARI

BRANCH, C. (1996). *New Age Movement*.

<http://www.rapidnet.com/~jbeard/bdm/Cults/newage.htm> (01.07.2008).

DEYOUNG, J. B. (1997). *Modernity's Discontents: The Growing Convergence of The New Age Movement and Postmodern*

Spirituality. [http://www.tren.com/e-](http://www.tren.com/e-docs/search.cfm?oid=x&exact=TRUE&author=DeYOUNG%2C%20James%20B%2E&action=query)

[docs/search.cfm?oid=x&exact=TRUE&author=DeYOUNG%2C%20James%20B%2E&action=query](http://www.tren.com/e-docs/search.cfm?oid=x&exact=TRUE&author=DeYOUNG%2C%20James%20B%2E&action=query) (01.07.08).

DOKTÖR, T. (2003). *New Age and Fundamentalism*.

http://www.cesnur.org/2003/vil2003_doktor_1.htm (01.07.2008).

FALES, I. C. (1884: 6). *What is the New Age?*

<http://www.spirithistory.com/newage.html> (01.07.2008).

KENTEL, Z. (2004). *Fundamentalizm, Kilise'nin Karanlığından Çıkışı Düşünen Rahibin Yaktığı Bir Mumdur*.

<http://www.ilkadimdergisi.com/196/dusunce-zekikentel.htm>

(01.07.2008).

KEOHANE, S. (trhz.). *The Age-Old New Age Movement*.

http://www.bibleprobe.com/new_age.htm (01.07.2008).

LONG, C. H. (1987). *Popular Religion*.

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBİLİM/23.php> (01.07.2008).

More on the New Age Movement. <http://www.carm.org/nam/moreaboutnam.htm>

(01.07.2008).

New Age Movement. <http://www.contenderministries.org/newage.php> (01.07.2008).

New Age Spirituality. <http://www.religioustolerance.org/newage.htm> (01.07.2008).

New Age. http://skeptix.myweb.uga.edu/skep_7.html#7.1 (02.07.2008).

New Age. http://www.en.wikipedia.org/wiki/New_Age (01.07.2008).

Seven Major Teachings of the New Age.

<http://www.jeremiahproject.com/prophecy/newage01.html> (01.07.2008).

What is the New Age Movement. <http://www.carm.org/nam/nawhatis.htm>

(01.07.2008).

What New Agers Believe. http://www.beliefnet.com/story/80/story_8055_1.html

(02.07.2008).

Why I Believe New Age and New Age Belief are False. [http://peace-of-](http://peace-of-mind.net/new_age_belief.htm)

[mind.net/new_age_belief.htm](http://peace-of-mind.net/new_age_belief.htm) (02.07.2008).

EK

AÇIKLAMA

Elinizdeki anket formu, Din Psikolojisi alanında yürütülmekte olan bilimsel bir çalışma kapsamında, Türkiye'deki üniversitelerin çeşitli fakültelerinde okuyan öğrencilerin, popüler inançlar konusundaki duygu, düşünce ve davranışlarına ilişkin birinci elden bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Her bireyin; duygu, düşünce, inanç ve kanaatleri birbirinden farklı olabileceğinden maddeleri cevrenin etkisinde kalmadan işaretleyiniz. Çünkü bu anket, bir sınav niteliğinde değildir. Lütfen bu noktayı aklınızdan çıkarmayınız. Ayrıca, anket formu üzerine kimliğinizle ilgili herhangi bir bilgi yazmanızın lüzumu yoktur. Samimi ve gerçeğe uygun olarak vereceğiniz cevaplar, araştırmadan geçerli ve güvenilir sonuçlar elde etmemize büyük katkıda bulunacaktır. Lütfen her maddeyi atlamadan dikkatle okuyunuz ve kanaatinize *EN UYGUN* ya da *EN YAKIN* olan seçeneği işaretleyiniz. Sorularımızı cevaplandırmanız belli bir zamanınızı alacaktır. Bu zamanı bize ayıracağınızı ümit ediyoruz. Anketin doldurulması konusunda gösterdiğiniz sıcak ilgiye ve işbirliğine şimdiden teşekkür eder, öğrenim yaşamınızda başarılar dileriz.

Cüneyd AYDIN

DEÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. YAŞINIZ (Lütfen yazınız):.....
2. CİNSİYETİNİZ: a. Kız b. Erkek
3. OKUDUĞUNUZ BÖLÜM(Lütfen yazınız):
4. SINIFINIZ: a.1. b. 2. c. 3. d. 4.
5. MEDENİ HALİNİZ: a. Evli b. Bekâr c. Nişanlı
6. SİZE GÖRE AİLENİZ HANGİ SOSYO-EKONOMİK KESİME GİRMEKTEDİR?
a. Üst b. Ortanın üstü c. Orta d. Ortanın altı e. Alt
7. HAYATINIZIN EN UZUN DÖNEMİ NEREDE GEÇTİ?
a. Köyde
b. Kasabada
c. Şehirde
d. Büyük şehirde
e. Yurt dışında

YÖNERGE : <i>Lütfen aşağıda ifade edilen yargı seçeneklerine katılım düzeylerinden sizin için <u>en uygun</u> seçeneğin altındaki “harfi” daire içine alarak işaretleyiniz.</i>		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
8.	İnsanoğlu, kabul ettiği herhangi bir yüce varlığa veya farklı olağanüstü güçlere inanma ihtiyacı içerisindedir.	a	b	c	d	e
9.	İnsan, kendi kaderine karar verme özgürlüğüne ve potansiyeline sahiptir.	a	b	c	d	e
10.	Dünyamızda, çözümlenmemiş gizemler vardır.	a	b	c	d	e
11.	Tanrının kişisel (zâtı olan bir varlık) olarak var olmadığına, ancak evrendeki her şeyle birlikte olduğuna inanıyorum.	a	b	c	d	e
12.	Bütün dinler, ulaşmak istedikleri amaçlar itibarıyla birdir. Fakat onların amaçlarına ulaşmada kullandıkları yöntemler farklı olabilmektedir.	a	b	c	d	e
13.	İnsan, her yönüyle mükemmel ve kutsaldır. Bu sebeple o, her şeyin merkezindedir.	a	b	c	d	e
14.	Fal, geleceği doğru olarak söylemek için kullanılan çeşitli tekniklerin toplamıdır.	a	b	c	d	e
15.	Günah denen bir şey yoktur. Bu sebeple, hiçbir insan günahkâr değildir.	a	b	c	d	e
16.	Cennet ve Cehennem, ne bu dünyada ne de başka bir yaşamda, bir varlık olarak yoktur. Onlar sadece insan zihninde var olan bir durumdan ibarettir.	a	b	c	d	e
17.	Kurtuluş (refah dolu bir yaşam), insan için bilgi yoluyla aydınlanmış olmaktan ibarettir.	a	b	c	d	e
18.	Doğaötesi güçler ve varlıklar mevcuttur.	a	b	c	d	e
19.	Herkes, Tanrının ruhundan bir parçaya sahiptir.	a	b	c	d	e
20.	İnsanın algılayamadığı dünya ötesi varlıklardan ilhamlar gelebilir.	a	b	c	d	e
21.	Ruhsal varlıklar (melekler, hayaletler, doğa güçleri vs.), eğer insan kendisini onlara büyük bir istek ve inançla açarsa, insanlara rehberlik edebilirler.	a	b	c	d	e
22.	Yaşamda sadece tek bir hakikat vardır. Bütün dinler bu hakikate ulaşan farklı yollardır.	a	b	c	d	e
23.	Evrendeki her şey, tüm hayatlar, insan fark edemese bile, ruhsal olarak birbirine bağlanmıştır.	a	b	c	d	e
24.	Çevreyi, her yönüyle korumak çok önemlidir ve bu uğurda her şey yapılmalıdır.	a	b	c	d	e
25.	Eğer insan doğru, iyi niyetli düşüncedeyse, onun düşünceleri dünyayı olumlu yönde etkileyebilir.	a	b	c	d	e

26.	Bir konuda karar verirken, “sezgi” veya “ilahî rehber”, bilimsel metottan daha uygun bir rehberdir.	a	b	c	d	e
27.	Alternatif tıp yöntemleri, en az, modern (çağdaş) sağlık yöntemleri kadar önemli ve değerlidir.	a	b	c	d	e
28.	İnsan, kendi farkındalığını; hipnoz, meditasyon, değişik müzikler ve ilaçlar yoluyla artırabilir.	a	b	c	d	e
29.	Yaşayan insanların, çeşitli yöntemleri kullanarak ruhlarla ilişki kurması ve onlardan rehberlik alması doğal ve olağandır.	a	b	c	d	e
30.	Kristaller veya kristal yapılu maddeler iyileştirici enerjilere sahiptir.	a	b	c	d	e
31.	Astroloji, geleceği tahmin etmede kullanılabilecek bir yoldur.	a	b	c	d	e
32.	Bir kişinin doğum tarihindeki gezegenlerin konumu, o kişinin geleceğini ve kişiliğini tahmin etmeye yarar.	a	b	c	d	e
33.	“Günah” diye bir şey yoktur. Sadece doğrunun yanlış anlaşılması vardır.	a	b	c	d	e
34.	Bazı medyumlar, gelecek hakkında kusursuz olarak kehanette bulunabilirler.	a	b	c	d	e
35.	Tarot kartları, insanın ve evrenin sırlarını ortaya çıkarabilir.	a	b	c	d	e
36.	Bu dünyada, bazı insanlar vasıtasıyla (medyumlar, ruh çağırıcılar vb.), yaşayan insanlarla ölen insanların ruhları arasında iletişim kurulabilir.	a	b	c	d	e
37.	Rüyalar, bazen gelecek hakkında bilgi verebilir ve gizli gerçekleri ortaya çıkarabilir.	a	b	c	d	e
38.	İnsanlar, birbirlerini görüp dokunmasalar bile, birbirleriyle zihinden zihine (telepati) iletişim kurabilirler.	a	b	c	d	e
39.	Bazı insanlar, zihin gücüyle objeleri (cisimleri) hareket ettirebilirler.	a	b	c	d	e
40.	“Reenkarnasyona” (tek ruhun farklı bedenlerde tekrar tekrar dirilmesi) inanıyorum.	a	b	c	d	e
41.	Modern (çağdaş) sağlık metotlarından başka sağlık yöntemleri de vardır.	a	b	c	d	e
42.	Meditasyon, yoga, thi chi ve diğer pratikler değerli ve yararlıdır.	a	b	c	d	e
43.	Hastalıklar, zihinde ve ruhta da tedavi edilebilir.	a	b	c	d	e
44.	Kırılan ayna, kötü şans ve uğursuzluk getirir.	a	b	c	d	e
45.	Kara kedilerin uğursuz olduğuna inanıyorum.	a	b	c	d	e

YÖNERGE : Lütfen aşağıda ifade edilen yargı seçeneklerine katılım düzeylerinden sizin için <u>en uygun</u> seçeneğin altındaki “harfi” daire içine alarak işaretleyiniz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
46.	Tanrı, insanlığın mutluluk ve kurtuluşu için her zaman ve her yerde uyulması gereken, mükemmel ve kusursuz bir kitap göndermiştir.	a	b	c	d	e
47.	Yaşamın özüne dair değişmez hakikatleri dile getiren yegane bir dinsel öğretiler kitabı yoktur.	a	b	c	d	e
48.	Tanrı’ya karşı düşüncesizce hareket eden şeytan, geçmişte olduğu gibi bugün de bu dünyadaki kötülüklerin temel nedenidir.	a	b	c	d	e
49.	İyi bir insan olmak, Tanrı’ya ve hak dine inanmaktan daha önemlidir.	a	b	c	d	e
50.	Bu dünyada Tanrı’nın insanlığa gönderdiği öyle mutlak dinsel mesajlar vardır ki, başka türüsünü düşünmek imkânsızdır.	a	b	c	d	e
51.	Bakıldığında dünyada, bir kısmı cennetlik bir kısmı da cehennemlik iki tür insan grubu vardır.	a	b	c	d	e
52.	Kutsal metinler genel hakikatleri bildirirler ancak, baştan sona, tümüyle sözel bir gerçeklik olarak kesinlikle düşünülmemelidirler.	a	b	c	d	e
53.	Kişi, en iyi ve en anlamlı bir yaşam sürdürmek istiyorsa, kökeni hakikate dayanan bir dine mensup olmalıdır.	a	b	c	d	e
54.	Şeytan, insanların kendi şehvî arzularına yükledikleri sadece bir isimdir. Yoksa insanı gerçekten yoldan çıkaran şeytanî bir “Karanlık Prensi ” diye bir varlık mevcut değildir.	a	b	c	d	e
55.	Bilim ve kutsal metin arasında bir çelişki ortaya çıktığında, muhtemelen bilim doğrudur.	a	b	c	d	e
56.	İlahî dinin temel esasları, beşeri inançlarla asla karıştırılmamalı ve uzlaştırılmaya çalışılmamalıdır.	a	b	c	d	e
57.	Dünyada kusursuz ve mükemmel hiçbir din yoktur.	a	b	c	d	e